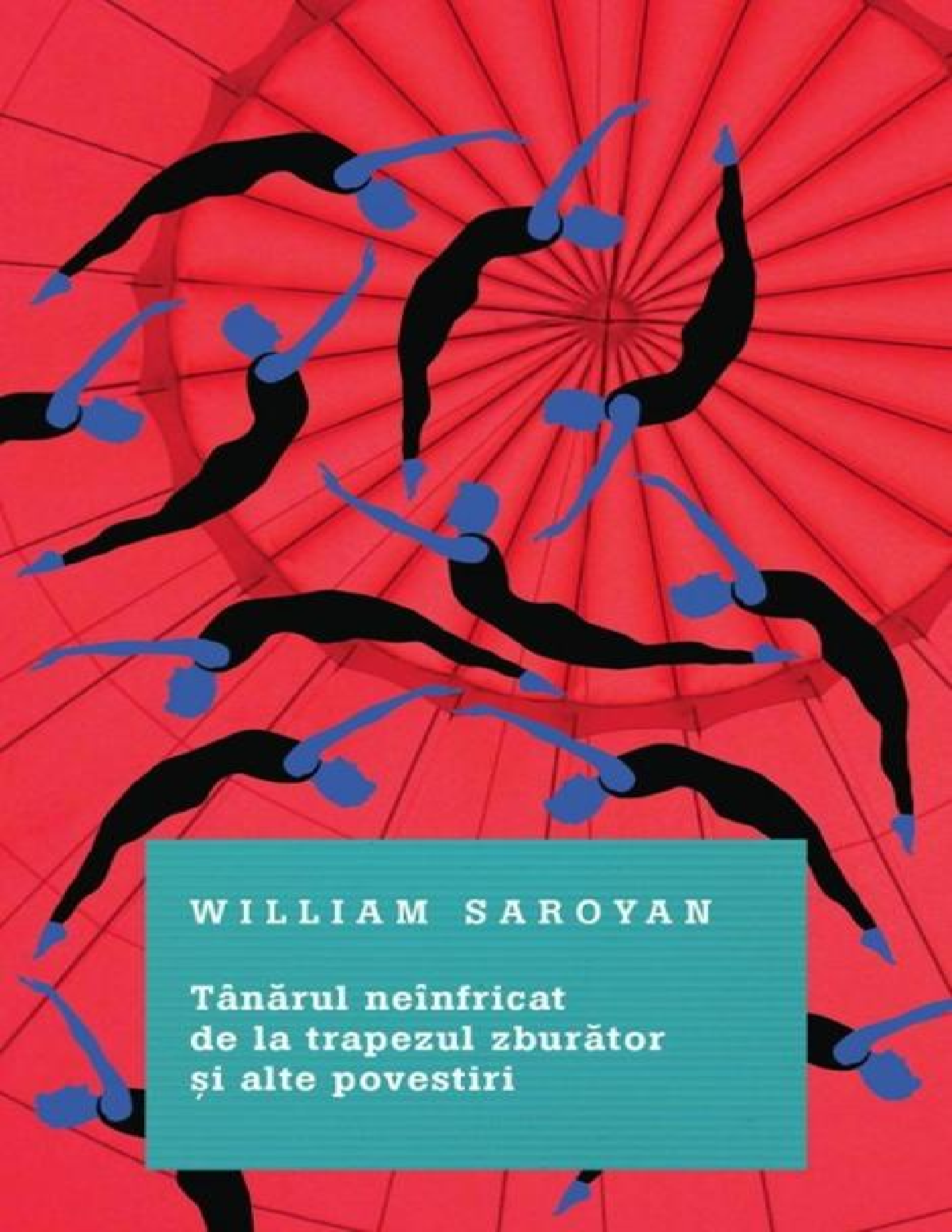

WILLIAM SAROYAN

Tânărul neînfricat de la trapezul zburător și alte povestiri

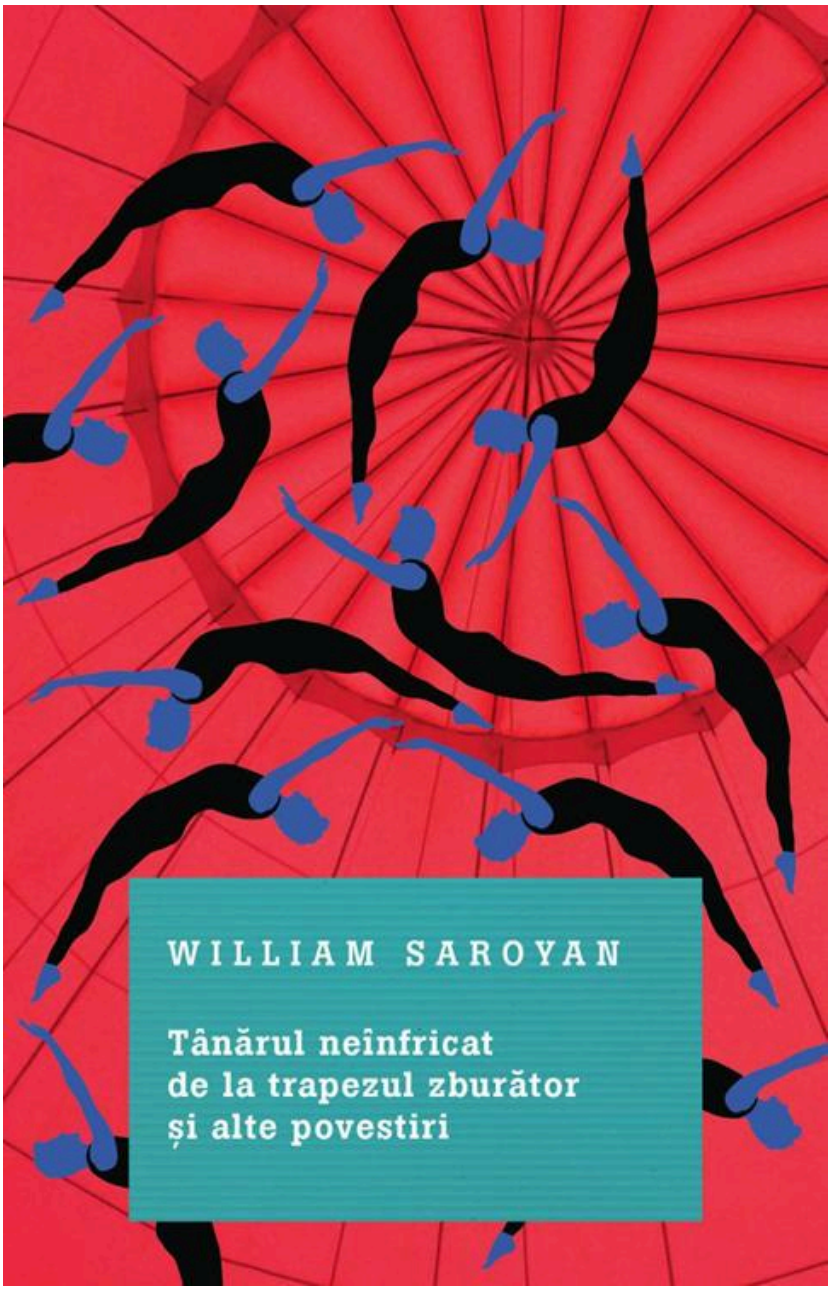
WILLIAM SAROYAN
Tânărul neînfricat
de la trapezul zburător
și alte povestiri

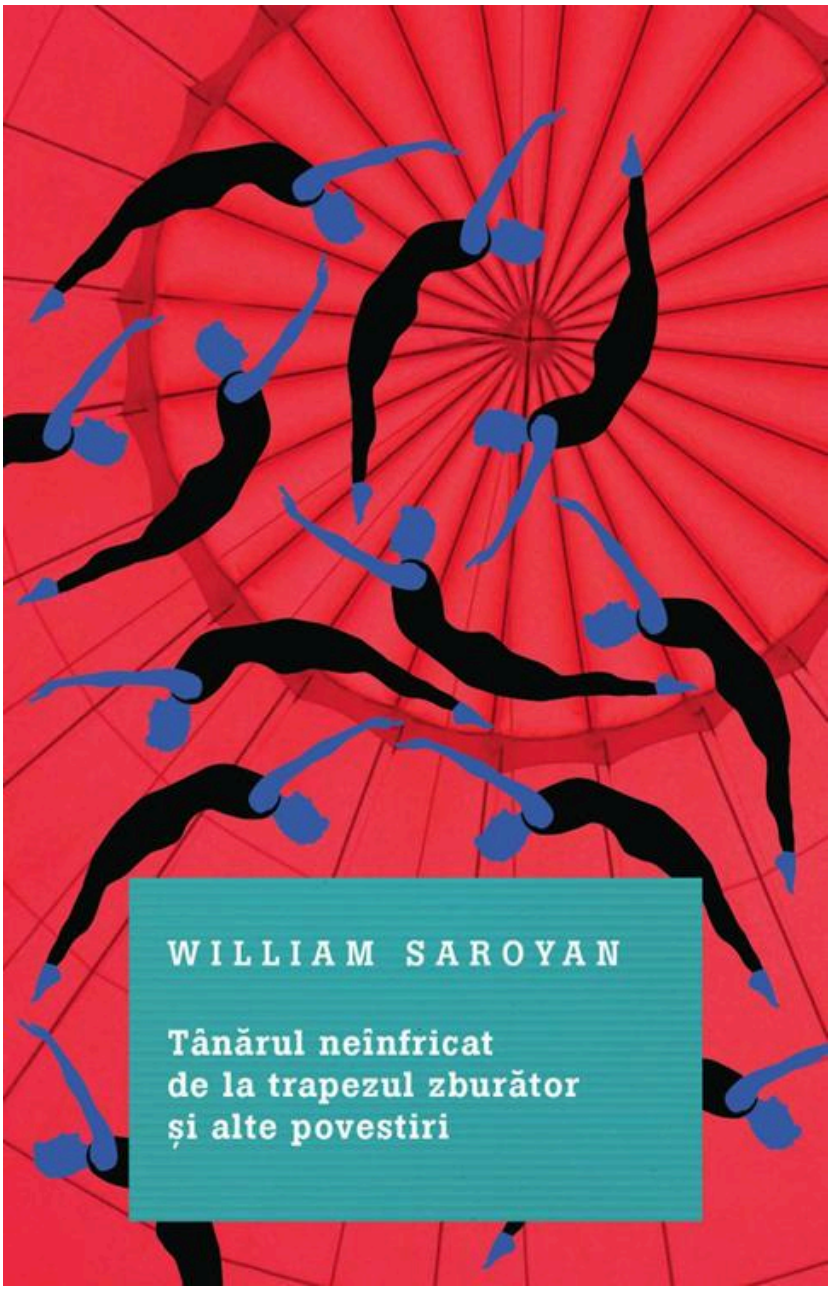
WILLIAM SAROYAN
Tânărul neînfricat
de la trapezul zburător
și alte povestiri

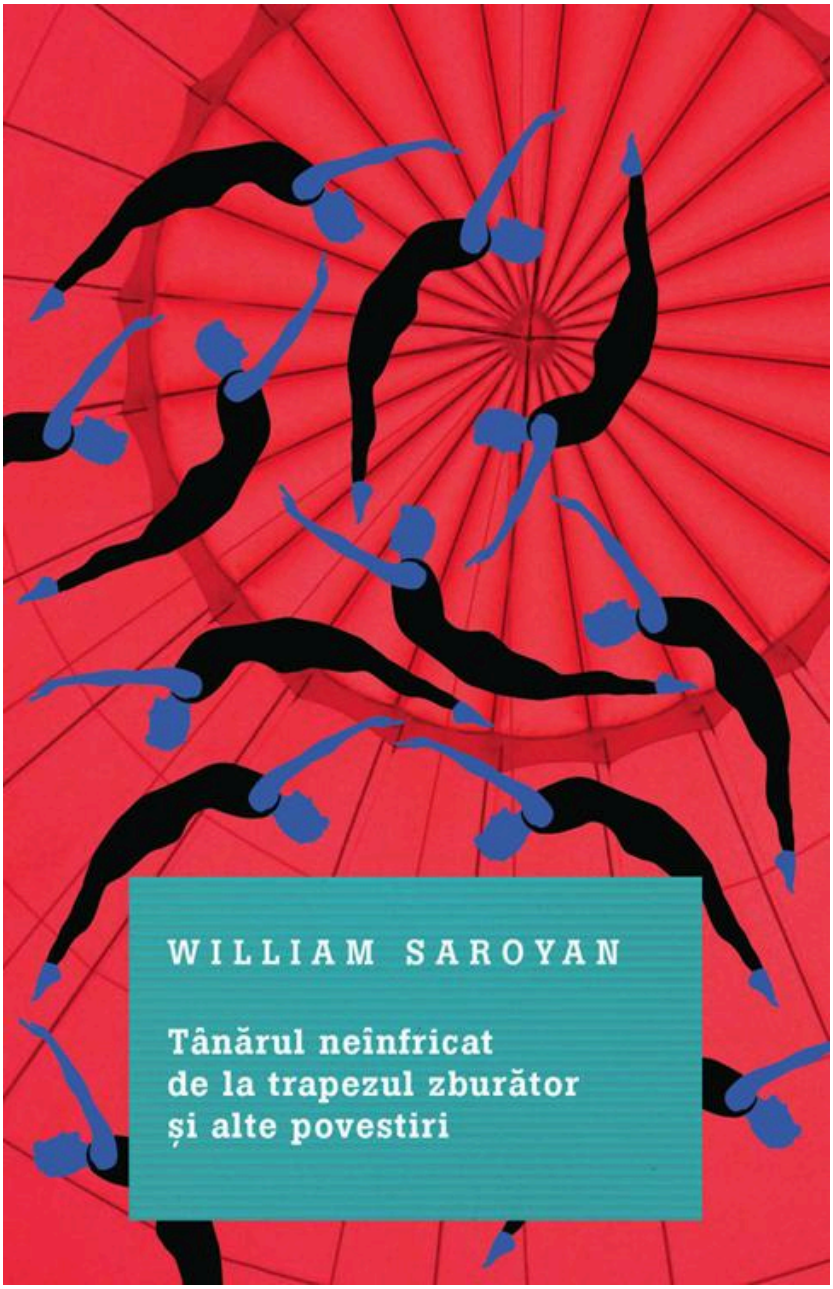
WILLIAM SAROYAN
Tânărul neînfricat
de la trapezul zburător
și alte povestiri

clasici
moderni
LITERA

Clasici moderni Litera pune laolaltă scriitori moderni
ale căror opere au devenit deja repere clasice.
Cele mai importante, mai provocatoare,
mai emoționante, mai revoluționare opere
din ultimii 125 de ani – cărți care vor continua
să fie citite de la o generație la alta.

Născut în 1908 în Fresno, California, din părinți imigranți armeni, William Saroyan avea să devină unul dintre cei mai importanți scriitori de la mijlocul secolului XX. Autor extraordinar de talentat, Saroyan a scris romane, piese de teatru, cântece și povestiri. Tatăl lui a murit când William avea trei ani, după care copilul a fost trimis la orfelinat. A renunțat la școală la cincisprezece ani și a hotărât să devină scriitor.

În 1920, Saroyan era deja capabil să trăiască din scrierile sale, deși recunoașterea pe scară largă avea să vină abia în 1934, după publicarea povestirii „Tânărul neînfricat de la trapezul zburător“ („The Daring Young Man on the Flying Trapeze“). În 1939, piesa My Heart's in the Highlands a fost întâmpinată cu aprecieri de critică. În același an, piesa Time of Your Life a primit Premiul Pulitzer pentru dramă, refuzat de autor. Totuși, el a acceptat Drama Critics' Circle Award. În 1940, Saroyan a lucrat ca scenarist la filmul Comedia umană (The Human Comedy). Scenariul, bazat pe povestirea sa, a câștigat Premiul Oscar.

Printre cele mai cunoscute creații ale lui William Saroyan se numără: Tânărul neînfricat de la trapezul zburător (The Daring Young Man on the Flying Trapeze, 1935), The Trouble with Tigers (1938), Mă cheamă Aram (My Name is Aram, 1940), Comedia umană (The Human Comedy, 1943), Aventurile lui Wesley Jackson (The Adventures of Wesley Jackson, 1946), Rock Wagram (1951), Tracy's Tiger (1952), Ce-am mai râs! O poveste serioasă (The Laughing Matter. A Serious Story, 1953), O zi din după-amiaza lumii (One Day in the Afternoon of the World, 1964), Nebunie în familie (Madness in the Family, 1988)

William Saroyan a murit în 1981, în orașul său natal, Fresno, California, fiind considerat un erou de către comunitatea armeano-americană.

WILLIAM SAROYAN

Tânărul neînfricat de la trapezul zburător și alte povestiri

Traducere din limba engleză
GABRIELA TĂNASE

LITERA

Best Stories of William Saroyan

William Saroyan

Copyright © 1942 William Saroyan

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România

tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Tânărul neînfricat de la trapezul zburător și alte povestiri

William Saroyan

Copyright © 2017 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Andreea Năstase

Corector: Ioana Patriche

Copertă: Bogdan Mitea

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată

de Cristina Vidra□cu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Saroyan, William

Tânărul neînfricat de la trapezul zburător și alte povestiri /

William Saroyan; trad.: Gabriela Tănase. - București: Litera, 2017

ISBN 978-606-33-2279-2

ISBN EPUB 978-606-33-2279-2

I. Tănase, Gabriela (trad.)

821.111(71)-31=135.1

ŞAPTEZECI DE MII DE ASIRIENI

Nu mă mai tunsesem de patruzeci de zile şi patruzeci de nopți, şi începusem să arăt la fel ca unii viorişti şomeri. Știți aerul acela de geniu pustiu, gata să adere la Partidul Comunist. Noi, barbarii din Asia Mică, suntem nişte păroşi; când este nevoie să ne tundem, în mod clar trebuie s-o facem. În cazul meu, situația era cu atât mai gravă, fiindcă arătam de parcă-mi crescusem propria căciulă. (Vă asigur, vreau să scriu ceva serios, posibil una dintre cele mai serioase povestiri aşternute vreodată pe hârtie. Tocmai de aceea s-ar putea să vi se pară acum că sunt cam fluşturatic. Deşi, după un timp, admiratorii lui Sherwood Anderson[1] mă vor înțelege; vor pricepe că râsul meu este mai degrabă o strâmbătură.) Deci, eram un tânăr care trebuia neapărat să se tundă, aşa că am luat-o la pas pe Third Street (San Francisco), spre Barber College, școala de frizerie, unde un tuns costa cincisprezece cenți.

Third Street, dincolo de Howard, este un cartier în sine, la fel ca Bowery din New York şi Main Street din Los Angeles: cu toată pleiada de bătrâni şi tineri, șomeri care pierd vremea fumând Bull Durham, criticând guvernul, aşteptând vreo minune sau pur şi simplu aşteptând. Era o dimineață de luni, în august, şi o gloată de vagabonzi se strânseseră în fața frizeriei cu gândul să se ferchezuiască un pic. Micuțul japonez care tundea gratis avea unsprezece clienți la coadă; toate celelalte scaune erau ocupate. Mi-a găsit un loc şi m-am pus pe aşteptat. Prețul afișat afară era de patru parale, cum ar fi zis Hemingway (Fiesta; Adio, arme; Moarte după-amiaza; Câştigătorul nu ia nimic), adică juma' de dolar. Eu aveam douăzeci de cenți şi o jumătate de pachet de Bull Durham. Mi-am răsucit o țigară, i-am dat pachetul unuia dintre tovarășii mei de aşteptare, care părea dependent de nicotină, şi am tras cu putere fumul aspru gândindu-mă la America, la ce se mai petrecea pe plan politic, economic şi spiritual. Vecinul meu era un băiat de şaisprezece ani. Părea de loc din Iowa; avea să devină un bărbat chipeș, un american pursânge, deşi arăta trist, mult prea trist. Nedormit, cu aceleaşi haine purtate zile-n şir, un pic temător, imaginea e clară. Mi-aș fi dorit să-i aflu numele. Un scriitor vrea întotdeauna să descrie realitatea, cu fețe şi cifre. Iowa mi-a zis:

– Tocmai am ajuns, venind de la Salinas. Nimic de lucru la câmp, la salată. Mă duc spre nord acum, la Portland; poate o întind din țară.

Aș fi vrut să-i împărtășesc și eu câte ceva din viața mea: o nuvelă respinsă de Scribner's, un eseu respins de The Yale Review, nici un ban să-mi cumpăr nişte țigări ca lumea, pantofi pingeliți, cămăşi cârpite, însă nu-mi venea să bat darabana pe seama necazurilor mele. Necazurile unui scriitor par întotdeauna plictisitoare, chiar puțin ireale. Oamenii se simt îndreptățiți să reacționeze: „Păi, din capul locului, cine te-a pus să te apuci de scris?“ Aşa că-i mai bine să nu mărturisești că eşti scriitor. I-am spus:

– Îți urez mult noroc în nord!

Iowa a scuturat din cap.

– Ştiu ce m-aşteaptă. Dar trebuie să-ncerc. Nimic de pierdut.

Un băiat de ispravă, îmi zic acum, sper că n-a murit, sper că n-a înghețat, un ger al naibii pe atunci (decembrie 1933), sper că nu s-a dat bătut; merita să trăiască. Băiete, chiar sper să-ți fi găsit ceva de lucru în Portland; sper să fi câştigat nişte bani; sper să fi închiriat o cămăruță curată, cu un pat călduros; sper să fi dormit toată noaptea, să fi mâncat ca lumea, să fi trăit ca un om, să fi fost fericit. Îți transmit cele mai bune urări, Iowa. Să știi că m-am rugat mult pentru tine. (Cu toate astea, cred că acum e mort. Îi observasem din primul moment amprenta bestiei pe chip; în același timp rula, în toate cinematografele din America, un film de desene animate în care se tot repeta un cântecel: „Cine se teme de lupul cel rău?“ La asta se rezuma totul; bogătaşii râd de moartea care înhață mişeleşte tineri ca puștiul din Iowa, ignorând realitatea, hlizindu-se în sălile bine încălzite ale teatrelor. M-am rugat pentru Iowa, dar cred că am fost un laş. Ştiu că e mort deja, şi totuși stau acum într-o cămăruță, înşirând amintiri despre el, un sac de vorbe deşarte.)

Am început să-l studiez pe micul japonez, ucenicul de bărbier. Rădea barba unui vagabond bătrân cu o față oribilă, una din acelea pe care se văd urmările anilor lungi de umblat de colo, colo, fără un acoperiş deasupra capului, fără vreo posesie, şi micuțul japonez îşi tot ferea nasul, încercând

să evite duhoarea ce se ridica în fața lui. O chestiune trivială, un detaliu neavenit într-o operă de artă, totuşi am pus-o pe hârtie.

Un tânăr scriitor stă tot timpul cu frica-n sân să nu-i scape din vedere ceva important. Este mereu preocupat să reflecte tot ce vede în jurul său. Doream să aflu numele micului japonez. Am un interes deosebit față de nume, descoperind că cele mai puțin cunoscute sunt și cele mai autentice. Drept exemplu, un nume grozav ca Andrew Mellon[2]. Îl urmăream cu multă atenție pe japonez. Voiam să știu ce simțea, ce gândea în timp ce-și ferea nasul de bătrânul de pe scaun. De mult, când aveam şaptesprezece ani, mergeam să tund via unchiului meu, la nord de Sanger, din San Joaquin Valley, și munceam alături de mai mulți japonezi, Yoshio Enomoto, Hideo Suzuki, Katsumi Sujimoto şi alții. Ei m-au învățat câteva propoziții simple în limba lor, cum ar fi „Salut“, „Ce mai faci?“, „O zi frumoasă, nu-i aşa?“, „La revedere“ și așa mai departe. M-am adresat uceniculuí în limba lui:

– Ce mai faci?

El mi-a răspuns tot în japoneză:

– Foarte bine, mulțumesc! Apoi, într-o engleză impecabilă: Vorbiți japoneza? Ați fost în Japonia?

– Din păcate, nu! i-am zis. Ştiu doar câteva cuvinte. Am lucrat cu Yoshio Enomoto, Hideo Suzuki şi Katsumi Sujimoto; se-ntâmplă să-i cunoşti?

Continua să mânuiască foarfeca în timp ce murmura numele: „Enomoto, Suzuki, Sujimoto“. Într-un final m-a întrebat:

– Suzuki era micuț de statură?

– Da.

– Aha, pe el îl cunosc. Acum locuieşte în San Jose. S-a însurat.

Mai vreau să ştiți că mă interesează la fel de mult amintirile interlocutorilor mei. Un tânăr scriitor călătoreşte prin diferite locuri şi discută cu oamenii, încercând să afle întâmplări din trecutul lor. Când scriu o povestire, nu

intenționez să pun în ea lucruri nemaipomenite. Vă mai anunț că cea de față nu va conține cine ştie ce. Nu-mi trece prin cap să fabric o acțiune palpitantă. Nici să creez nişte personaje memorabile. Nici să folosesc un stil fără de pereche. Nici să construiesc o atmosferă superbă. Chiar nu vreau să vând această povestire, nici altele, unor reviste ca The Saturday Evening Post, Cosmopolitan sau Harper's. Nu încerc să intru în competiție cu mari povestitori, ca Sinclair Lewis, Joseph Hergesheimer sau Zane Grey, oameni care ştiu realmente ce înseamnă scrisul şi cum să creezi ceea ce doreşte publicul. Oameni bogați, oameni care stăpânesc toate regulile ce guvernează narațiunea, personajele şi stilul, atmosfera şi, desigur, multe altele asemenea. N-am nici un apetit să devin faimos. Nici nu vânez Premiul Pulitzer sau Premiul Nobel ori un alt fel de premiu. Mă aflu aici, în Vestul îndepărtat, la San Francisco, într-o cămăruță de pe Carl Street, compunând o povestire adresată unor oameni obişnuiți, istorisindu-le pe înțelesul lor niște lucruri pe care sunt sigur că le cunosc deja. Eu doar le consemnez, aşa că, dacă vi se pare că dau târcoale subiectului, o fac pentru că nu mă grăbesc deloc şi nici nu cunosc regulile. Dacă am vreo dorință, aceasta este să înfățişez frăția dintre oameni. O declarație importantă şi puțin cam prețioasă. În general, un om are rezerve să facă o astfel de declarație, temându-se că unele persoane mai sofisticate vor râde de el. Dar mie nu-mi pasă. Mai mult, îi îndemn pe sofisticați să râdă. De asta există sofisticărie pe lume. Şi nu cred că există rase. De asemenea, n-am nici o încredere în guverne. Consider că fiecare trăiește o dată, și mai multe milioane de vieți sunt trăite simultan peste tot în lume. Bebeluşii care n-au învățat încă să vorbească o limbă sunt singura rasă de pe pământ, rasa umană: tot restul, un maldăr de prefăcătorii, tot ce denumim civilizație, ură, teamă, setea de putere... Dar un bebeluş nu este altceva decât un bebeluş. La fel şi modul în care plâng, aici este adevărata frăție, toți aceşti bebeluşi plângând. Pe urmă, creştem mari şi învățăm o limbă şi percepem universul prin prisma acelei limbi, nu prin intermediul tuturor limbilor sau al nici uneia, prin tăcere, de pildă, şi ne izolăm în interiorul limbii pe care o vorbim. Aici, unde mă aflu eu, în engleză, sau în americană, cum îi zice Mencken[3].. Toate lucrurile eterne exprimate prin cuvintele pe care le ştim. Aş aspira la mai mult, la un limbaj universal care să izvorască din inima omului, din ce nu este scris, din tot ce este etern şi comun tuturor raselor.

Încep să mă simt vinovat şi incompetent. Am folosit tot acest limbaj, şi totuși am impresia că n-am exprimat mare lucru. Exact asta îl face pe un tânăr scriitor să-şi iasă din minți, acest sentiment că n-a spus nimic, în timp ce orice jurnalist e capabil să rezume totul într-un titlu din trei cuvinte. Omul este om, ar spune el. Ceva inteligent, cu un număr nesfârșit de implicații. Dar eu vreau să folosesc un limbaj care să indice un singur lucru. Doresc ca semnificația să fie clară, şi poate tocmai de aceea limba este atât de puțin precisă, mă tot învârt în jurul subiectului, a impresiei pe care doresc s-o las, şi încerc să-l atac din toate unghiurile, astfel încât să obțin un tablou complet care să redea o imagine de ansamblu. Inima omului este cea pe care încerc s-o schițez în această scriere.

Hai să mai încerc o dată: Nu m-am mai tuns de mult şi încep să arăt ca un ciudat, aşa că m-am dus la Școala de frizerie de pe Third Street şi m-am aşezat în fața oglinzii. I-am zis bărbierului:

– Ştii ce, lasă-mi-l mai lung la spate! Am un cap țuguiat şi, dacă mă tunzi la ceafă, o să ies de-aici arătând ca un cal. Poți să tai cât vrei în vârf. Nu vreau nici o loțiune, nici perdaf, doar să-l piepteni aşa, uscat.

Cititul te face un om puternic dar, după cum vedeți, scrisul te face un om precis. Asta s-a şi întâmplat. N-a ieşit mare scofală din ce-am scris până acum, şi asta din cauză că l-am lăsat pe dinafară pe bărbier, tânărul care m-a tuns.

Era înalt, avea o față serioasă şi întunecată, buze pline, aproape schițând un zâmbet cam melancolic, gene dese, ochi trişti şi un nas mare. I-am zărit numele pe cartonașul prins de marginea oglinzii – Theodore Badal. Un nume frumos, autentic, potrivit unui tânăr cumsecade, autentic şi el. Theodore Badal s-a pus pe treabă. Dacă nu i te adresezi, un bărbier bun nu-ți vorbeşte niciodată, indiferent ce povară îi apasă inima.

– Numele tău, Badal, am zis. Eşti cumva armean? Eu sunt armean.

Spun asta de fiecare dată. Oamenii mă privesc, încercând să-mi ghicească originea, aşa că, fără să mai pierdem timpul, le spun eu: „Sunt armean“. Sau dacă au citit ceva scris de mine şi sunt curioși, îi informez de îndată: „Sunt armean“. E cam fără rost, dar o fac pentru că ei se aşteaptă să audă acest

lucru. Pe bune, n-am idee ce înseamnă să fii armean sau englez sau japonez sau altceva. Doar o idee vagă despre ce înseamnă să fii în viață. Singurul lucru care mă interesează cu adevărat. Acesta şi tenisul. Sper ca, într-o bună zi, să pot elabora o lucrare filosofică despre tenis, una de excepție, ceva în genul Morții după-amiaza, dar îmi dau seama că nu sunt încă pregătit să mă înham la aşa ceva. Sunt convins că răspândirea pe scară largă a jocului de tenis pe Terra ar contribui mult la eliminarea diferențelor rasiale, prejudecăților, urii și aşa mai departe. Imediat ce voi reuşi să-mi perfecționez jocul, mai ales lobul, sper să mă apuc de o asemenea lucrare măreață. (Poate că unii dintre sofisticați vor crede că-mi bat joc de Hemingway. Nu o fac. Moarte după-amiaza este un exemplu de narațiune solidă. N-aş putea avea vreo obiecție față de ea ca proză. Şi nici ca filosofie. Cred că, din acest punct de vedere, este mai valoroasă decât scrierile lui Will Durant[4] şi Walter Pitkin[5]. Chiar şi atunci când Hemingway mai calcă-n strâchini, cel puțin o face cu acuratețe. Îți spune ce se petrece de fapt şi nu permite ca niște evenimente care se precipită să fie expuse în grabă. Şi asta înseamnă foarte mult. Este un progres în literatură. Să redai pe îndelete natura şi semnificația unor evenimente de foarte scurtă durată.

– Eşti armean? îl întreb pe frizer.

Suntem un popor puțin numeros şi, ori de câte ori dăm peste careva dintr-ai noştri, e mare sărbătoare. Răscolim mereu prin jur ca să găsim un conațional, să putem vorbi în limba noastră. Partidul nostru cel mai ambițios pretinde că suntem vreo două milioane pe tot globul, dar foarte mulți dintre noi nu prea sunt convinşi de asta. Atunci ne aşezăm cu un creion şi o foaie de hârtie în față, analizând lumea bucată cu bucată. Estimăm câți armeni ar putea locui într-un anume loc şi notăm cifra cea mai mare. Pe urmă, ne-ndreptăm atenția spre un alt loc, India, Rusia, Armenia Sovietică, Egipt, Italia, Germania, Franța, America, America de Sud, Australia ş.a.m.d. şi, după ce adunăm cele mai optimiste estimări, totalul nu trece de un milion. Pe urmă, observând cât de mare e rata naşterilor şi cât de mică cea a deceselor (exceptând perioadele de război, când masacrele o sporesc considerabil pe cea din urmă), ne închipuim cât de repede ne-am putea înmulți, dacă măcar un sfert de secol am fi lăsați în pace. Asta ne face fericiți. Sigur că nu luăm în calcul eventuale cutremure, războaie, masacre, perioade de foamete și altele de același fel, şi aici facem o mare greşeală.

Îmi amintesc campaniile de ajutorare pentru Orientul Apropiat, inițiate în oraşul meu natal. Unchiul meu, care obișnuia să țină discursurile, avea darul de a face publicul, format numai din armeni, să se scalde în lacrimi. Era avocat şi un foarte bun orator. Spunea că totul a plecat de la război. Poporul nostru a fost distrus de către inamic. Cei care scăpaseră cu viață, sânge din sângele nostru, după cum se exprima unchiul, făcându-ne să plângem și mai abitir, n-aveau un acoperiş deasupra capului şi mureau de foame. Prin urmare, strângeam bani pentru a-i trimite compatrioților din țara noastră de origine. După război, când am mai crescut, a fost inițiată o altă campanie de ajutorare pentru Orientul Apropiat, iar unchiul meu, urcat pe podium în sala de întruniri din oraşul meu de baştină, a spus: „Mulțumită lui Dumnezeu, de data asta nu este mâna dușmanului, ci un cutremur. Domnul ne-a făcut să suferim. L-am slăvit pe El în timp ce eram greu încercați prin suferințe şi boli, prin tortură şi orori, prin nebunie şi disperare (unchiul începea să suspine), şi acum El ne-a năpăstuit cu asta, dar noi continuăm să-I aducem laude, continuăm să-L slăvim. Nu avem cum să înțelegem căile Domnului.“ La sfârșit, m-am dus la el şi l-am întrebat: „Chiar crezi ce-ai spus despre Domnul?“ Şi el mi-a răspuns: „E un artificiu retoric. Trebuie să strângem bani. Care Domn? E o prostie.“ „Și atunci când plângeai?“ am insistat eu. „A fost ceva sincer, mi-a zis unchiul. N-am putut să mă opresc. Lacrimile mi-au țâşnit din ochi spontan. De ce, în numele Domnului, de ce trebuie să trecem prin tot acest iad nenorocit? Ce-am făcut ca să merităm această tortură? Oamenii nu ne lasă în pace. Domnul nu ne lasă în pace. Cu ce-am greşit? Nu suntem suficient de pioşi? Ce păcate avem? Şi Atotputernicul şi oamenii mă dezgustă. Singurul motiv pentru care mă ridic şi vorbesc este acela că nu-mi permit să tac. Nu mai suport gândul că alți şi alți oameni ca noi trebuie să moară. Iisuse Hristoase, oare cu ce-am greşit?“

L-am întrebat pe Theodore Badal dacă era şi el armean. Mi-a răspuns:

– Eu sunt asirian.

Ei bine, era ceva. Ei, asirienii, provin din partea noastră de lume, au nasurile la fel ca noi, ochii la fel ca noi, inimile la fel ca noi. Doar limba le e diferită. Când vorbesc, nu-i putem înțelege, deşi în multe privințe suntem asemănători. Deși nu era la fel de plăcut ca în cazul în care Badal ar fi fost armean, tot era ceva.

– Eu sunt armean, i-am zis. Când eram acasă, mă jucam cu nişte băieți asirieni, Joseph Sargis, Nito Elia, Tony Saleh. Se-ntâmplă să-i cunoşti?

– Da, pe Joseph Sargis, a răspuns Badal. Pe ceilalți, nu. Am locuit la New York până acum cinci ani, pe urmă am venit în vest, la Turlock. După aceea ne-am mutat la San Francisco.

– Nito Elia, i-am zis, este căpitan în Armata Salvării. (N-aş vrea ca cineva să-şi închipuie că inventez ceva sau că vreau să glumesc.) Tony Saleh a fost ucis în urmă cu opt ani. Călărea, şi calul l-a trântit la pământ, după care și-a continuat goana. Cum Tony n-a putut să-şi scoată piciorul din scară, calul l-a târât aşa o jumătate de oră, pe urmă s-a oprit şi, când oamenii au ajuns la Tony, era mort. Avea paisprezece ani atunci. Eram colegi de şcoală. Tony era un băiat foarte isteț, foarte bun la matematică.

Am început să discutăm despre limba asiriană şi limba armeană, despre Lumea Veche, condițiile de trai de acolo ș.a.m.d. Beneficiam de o tunsoare de cincisprezece cenți şi făceam tot posibilul ca, în acelaşi timp, să aflu cât mai multe, noi adevăruri, un alt unghi prin care minunăția vieții şi demnitatea omului puteau fi apreciate la justa lor valoare. (Omul are multă demnitate, nu cumva să credeți că nu-i aşa.)

Badal mi-a spus:

– Nu ştiu să citesc în limba asiriană. M-am născut în Lumea Veche, dar vreau să uit de ea.

Suna obosit, atât fizic, cât şi spiritual.

– De ce? l-am întrebat. De ce vrei s-o uiți?

– Ei bine, a surâs el, pur şi simplu pentru că totul este terminat acolo.

Îi reproduc vorbele cu precizie, fără să adaug ceva de la mine.

– Odinioară eram un popor mare, a continuat Badal. Dar asta a fost ieri, de fapt alaltăieri. Acum suntem un subiect de istorie antică. Am avut o civilizație măreață. E admirată şi acum. Dar eu ce fac? Sunt ucenic într-o

frizerie din America. Suntem terminați ca rasă, terminați, totul s-a sfârşit, la ce mi-ar folosi să mai citesc în limba aceea? N-avem scriitori, nu primim nici o veste bună – sau, mai bine zis, mai apare câte una rea: uneori, englezii îi încurajează pe arabi să ne căsăpească, asta-i tot. E o poveste veche, o ştim cu toții. Oricum, veştile ajung la noi prin Associated Press.

Remarcile acestea m-au îndurerat pe mine, un armean. Îmi făcea rău ori de câte ori îmi aminteam cum a fost distrus şi poporul meu. Nu mai auzisem niciodată un asirian vorbind în engleză despre astfel de lucruri. În ziua de azi există o tendință să crezi că, atunci când un om își exprimă afecțiunea față de alt om, este slab de înger. Eu simt afecțiune față de toți oamenii, chiar şi față de duşmanii Armeniei, pe care, plin de tact, am evitat să-i nominalizez. De fapt, îi ştie toată lumea. N-am nimic împotriva lor, fiindcă îi văd ca pe nişte ființe care-și trăiesc fiecare viața la un moment dat și știu, sunt convins că fiecare individ în parte este incapabil să comită monstruozitățile de care se fac vinovate mulțimile. Mă ridic numai împotriva celor din urmă.

– Ei bine, i-am spus, cam la fel s-au petrecut lucrurile şi cu noi. Şi noi avem rădăcini străvechi. Avem încă propria noastră biserică. Mai avem câțiva scriitori, Aharonian, Isahakian şi alții, dar, în mare, situația este la fel.

– Da, a replicat frizerul. Ştiu. Ne-am îndreptat într-o direcție greşită. Am vrut lucruri simple, pace şi linişte şi familiile noastre. Nu arme, cuceriri şi militarism. N-am făcut uz de diplomație şi viclenie şi mitraliere şi gaze toxice. La urma urmei, nu cred că e cazul să fim dezamăgiți. Cred c-am avut şi zilele noastre de glorie.

– Încă nutrim speranțe, i-am zis. Nu există nici un armean în viață care să nu viseze încă la o Armenie independentă.

– Să viseze? a repetat Badal. Asta înseamnă ceva. Asirienii nici măcar nu mai pot să viseze. Ştii câți mai suntem pe pământ?

– Două sau trei milioane, am sugerat eu.

– Şaptezeci de mii, a răspuns Badal. Asta-i tot. Şaptezeci de mii de asirieni în întreaga lume, şi arabii continuă să ne omoare. Au ucis şaptezeci dintre

noi luna trecută, ca să înăbuşe o revoltă. Un paragraf dintr-un ziar. Încă şaptezeci de morți. Vom dispărea în scurt timp. Fratele meu este însurat cu o americancă şi are un fiu. Nu mai avem nici o speranță. Încercăm să uităm Asiria de tot. Tatăl meu mai citeşte un ziar, care îi e trimis din când în când de la New York, dar e bătrân. O să moară şi el curând.

Dintr-odată n-a mai vorbit ca un asirian, ci mi s-a adresat ca un frizer ce era:

– Am tuns destul în vârful capului?

Restul poveştii nu mai contează. Mi-am luat rămas bun de la tânărul asirian şi am ieşit din frizerie. Am traversat pe jos oraşul, patru mile, până la cămăruța mea de pe Carl Street, meditând la ceea ce auzisem, la Asiria şi la acest asirian. Theodore Badal, ucenic frizer, tristețea din vocea lui, lipsa de speranță din atitudinea lui. Toate acestea s-au întâmplat cu mai multe luni în urmă, în august, dar de atunci mă gândesc mereu la Asiria și vreau să scriu despre Theodore Badal, fiu al unei străvechi civilizații, el însuşi tânăr şi ager, dar lipsit de speranță. Şaptezeci de mii de asirieni, numai şaptezeci de mii rămaşi din acea seminție cu un trecut măreț, şi toți ceilalți înțepeniți în moarte, cu toată măreția lor distrusă şi ignorată. Şi un tânăr învățând meseria de frizer în America, un tânăr care deplânge amarnic cursul istoriei.

Mă-ntreb de ce nu mă apuc să inventez poveşti de dragoste frumoase, care pot fi transformate în scenarii de film de mare succes? De ce mă las dominat de aceste chestiuni anoste și lipsite de importanță? De ce nu încerc să fac pe placul cititorilor americani?

Ei bine, sunt armean. Michael Arlen este şi el armean. El este pe placul cititorilor. Nutresc o mare admirație față de el şi cred că stilul lui a atins perfecțiunea, dar nu-mi place să scriu despre oamenii despre care povestește el. Din start, acei oameni sunt morți. Să-i luăm, de exemplu, pe tânărul din Iowa şi pe băiatul japonez şi pe Theodore Badal, asirianul; deşi înfrânți fizic ca Iowa, sau psihic ca Badal, totuşi în ei găseşti esența eternă a omului, şi pe mine asta mă interesează. Nu-i descoperi în locuri extravagante, făcând remarci spirituale despre sex şi altele triviale despre arte. Se află unde i-am găsit eu, şi se vor afla acolo pentru totdeauna, sunt partea aceea a umanității, fie ea din Asiria ori din Anglia, care nu poate fi distrusă, partea pe care nici un masacru n-o poate nimici, partea pe care nici un cutremur,

război, foamete, nebunie şi orice altceva de acest gen nu o poate şterge de pe fața pământului.

Această povestire este un tribut adus tânărului din Iowa, japonezului, asirianului, armeanului, rasei umane de pretutindeni, demnității acestei rase, frăției celor vii. Nu mă aştept ca Paramount Pictures să manifeste interes față de ea. Gândul meu este alături de cei şaptezeci de mii de asirieni, alături de fiecare în parte, viu, provenind dintr-o seminție măreață. Mă gândesc la Theodore Badal, care face cât şaptezeci de mii de asirieni sau şaptezeci de milioane de asirieni, el însuşi Asiria şi, în acelaşi timp, un om, ucenic într-o frizerie din San Francisco, în anul de grație 1933, un reprezentant al întregii rase umane.

TÂNĂRUL NEÎNFRICAT DE LA TRAPEZUL ZBURĂTOR

I. SOMN

La orizontală, dar veghind în vastitatea universului, exersând râsul şi voia bună, satira, sfârşitul tuturor, al Romei şi, da, al Babilonului, dinți scrâşnind, amintiri, înflăcărare neostoită, străzile Parisului, câmpiile Ierihonului, multă glisare ca o reptilă abstractă, o galerie cu acuarele, marea văzută prin ochii unui peşte, simfonie, o masă într-un colț al Turnului Eiffel, jazz la Operă, ceas deşteptător şi stepul destinului, conversație cu un copac, fluviul Nil, mugetul lui Dostoievski şi soarele întunecat.

Acest Pământ, fața unei persoane cândva vii, o formă fără greutate, lacrimi pe zăpadă, muzica albă, o floare gigantică de două ori mai mare decât universul, nori negri, pantera cu privirea fixă din cuşcă, spațiul nemuritor, domnul Eliot cu mâneci suflecate coace pâine, Flaubert şi Guy de Maupassant, o rimă fără cuvinte cu semnificații incipiente, Finlandia, matematici rafinate, lunecoase ca o ceapă verde pe dinți, Ierusalim, calea spre paradox.

Cântecul profund al omului, şoapta vicleană a cuiva nevăzut, deşi vag cunoscut, uraganul răvăşind lanul de porumb, un joc de şah, apără regina, regele, Karl Franz, Titanicul negru, domnul Chaplin plângând, Stalin, Hitler, o multitudine de evrei, mâine e luni, fără dans pe străzi.

O, viața zboară ca o clipă: s-a terminat, acum a redevenit pământ.

II. TREZIE

El (cel viu) îmbrăcat şi ras, surâzându-şi în oglindă. Deloc chipeş, îşi zice: Unde mi-e cravata? (Avea doar una.) Cafea şi cerul cenuşiu, ceața plutind peste Oceanul Pacific, murmur de automobil pe stradă, oamenii ducându-se în oraş, ziua, proza şi poezia. Coboară treptele în fugă, ajunge pe stradă, şi în mers îl fulgeră un gând: Poate că numai în somn suntem conştienți că

trăim. Numai acolo, în acea moarte vie, dăm piept cu noi înşine şi cu Pământul îndepărtat, cu Dumnezeu şi cu sfinții, cu numele strămoşilor, esența momentelor trecute; numai acolo secolele se contopesc într-o secundă, imensitatea devine infimă, un atom de eternitate tangibil.

Îşi începe ziua cât mai alert cu putință, călcând hotărât pe asfalt, sesizând din priviri adevărul superficial al străzilor şi clădirilor, adevărul trivial al realității. Fără voia lui, fredonează în minte: Se-nvârte ca o pasăre prin aer, lin și ușor, neînfricatul tânăr la trapezul zburător[6]; pe urmă îl zgâlțâie un hohot monumental de râs. Este cu adevărat o dimineață splendidă: cenuşie, rece şi tristă, o dimineață menită să-i redea vigoarea lăuntrică. Ah, Edgard Guest[7], cât de mult tânjesc după muzicalitatea ta, își spune.

Zăreşte într-un şanț o monedă, care se dovedeşte a fi un penny datând din 1923, şi, plasând-o în podul palmei, o studiază cu atenție, amintindu-şi de acel an şi gândindu-se la Lincoln, al cărui profil e ştanțat pe discul metalic. Un om nu poate face aproape nimic cu un penny. Ba o să-mi cumpăr un automobil. O să mă îmbrac ca un filfizon, o să agăț târfele din hotel, o să beau și-o să mănânc pentru ca apoi să-mi recapăt liniştea. Sau o să bag moneda în aparat şi-o să mă cântăresc.

E bine să fii sărac, zic comuniştii – dar e groaznic să mori de foame. Şi ce mai apetit aveau şi cât de mult iubeau mâncarea! Pântece goale. Îşi aminti cât de multă nevoie avea să pună ceva în gură. Toate mesele lui însemnau pâine goală, cafea şi țigări, şi acum nu mai avea nici pâine. Cafeaua fără pâine nu poate servi drept cină niciodată, şi în parc nu existau buruieni care să poată fi gătite ca spanacul. Dacă e să se știe adevărul, era pe jumătate mort de foame, și se afla foarte departe de capătul șirului de cărți pe care ar fi trebuit să le citească înainte de a muri.

Îşi aduse aminte de un tânăr italian internat într-un spital din Brooklyn, Mollica, un mic funcționar bolnav, care-i spusese disperat: „Vreau să văd măcar o dată California înainte să mor.“ La fel de sincer gândea şi el acum: „Cel puțin, ar trebui să recitesc Hamlet; sau poate Huckleberry Finn.“

În acel moment simți că se trezise de-a binelea: la gândul că avea să moară. Iar acum, trezia lui era supusă unui şoc prelungit. Îşi zise că un tânăr putea pieri destul de uşor, mai ales că se afla în pragul înfometării. Apa şi proza

erau bune şi frumoase, ocupau o mare parte din spațiul anorganic, dar erau insuficiente. Măcar de-ar fi găsit ceva de lucru, orice activitate banală care să-i aducă un câștig. Dacă măcar l-ar fi lăsat să stea toată ziua la un birou, să alcătuiască statistici, să adune, să scadă, să înmulțească şi să împartă, atunci poate că nu trebuia să moară. Ar fi putut să cumpere mâncare cu toptanul: delicatese negustate până atunci, aduse din Norvegia, Italia şi Franța; carne de vită, miel, peşte, brânzeturi; struguri, curmale, pere, mere, pepeni, cu care s-ar fi desfătat după ce-și potolea foamea. Ar fi așezat un ciorchine de struguri roşii pe un platou, alături de două curmale negre, o pară mare, galbenă şi un măr verde. Ar fi fost în stare să adulmece ore-n şir mirosul unei felii de pepene. Ar putea cumpăra pâini mari, negre, franțuzeşti, tot soiul de legume, carne, viață.

De pe deal putea vedea întreg oraşul aşternut maiestuos spre est, turnurile înalte, pline cu semenii lui, şi dintr-odată se simți lăsat cu totul pe dinafară, aproape sigur că n-avea să mai fie admis niciodată în acel spațiu, aproape sigur că se aventurase cumva pe o planetă greşită, sau poate într-o epocă greşită, iar acum un tânăr de numai douăzeci şi doi de ani urma să fie expulzat pentru totdeauna de acolo. Acest gând nu-i provoca tristețe. Îşi spuse că destul de curând trebuia să compună o Cerere pentru permisiunea de a trăi. Accepta ideea morții fără să simtă vreo părere de rău, nici față de propria persoană, nici față de oameni în general, fiind încrezător că avea să mai apuce măcar o noapte. Chiria pentru ziua următoare era plătită; deci, mâine va fi o nouă zi. Şi, după aceea, putea să meargă acolo unde se duceau de obicei oamenii fără adăpost. Putea chiar să facă o vizită la Armata Salvării – să-i slăvească pe Domnul şi pe Iisus (neiubirea sufletului meu[8]), să-şi afle mântuirea, să mănânce şi să doarmă. Era totuşi conştient că nu avea s-o facă. Viața lui era una privată. Nu dorea să distrugă acest fapt. Prefera orice altă variantă.

Prin aer la trapezul zburător, fredona în minte. Era deosebit de amuzant, uluitor de distractiv. Un trapez care să-l poarte spre Dumnezeu sau spre neant, un trapez zburător spre un anume soi de eternitate; se rugă sincer să aibă puterea de a executa zborul cu grație.

Am un cent, îşi zise. E un ban american. Diseară o să-l lustruiesc până lucește ca soarele şi-o să studiez cuvintele inscripționate pe el.

Mergea acum prin oraş, printre oameni vii. Se putea duce doar în unul sau două locuri. Zărindu-și imaginea reflectată în sticla groasă a vitrinelor, fu dezamăgit de cum arăta. Deloc puternic, aşa cum se simțea; de fapt, părea un pic beteag în toate părțile trupului, gât, umeri, brațe, trunchi şi genunchi. Categoric, nu merge aşa, îşi zise, şi, cu un efort considerabil, îşi asamblă membrele dezarticulate simulând o postură încordată, dreaptă, robustă.

Trecu prin fața mai multor restaurante dovedind o disciplină magnifică, fără să arunce măcar o privire spre interior, şi în final, ajuns în dreptul unei clădiri, intră. Luă liftul până la etajul şapte, străbătu holul şi, după ce deschise o uşă, pătrunse în biroul unei agenții de plasare a forței de muncă. Deja, se aflau acolo două duzini de tineri; găsi un colț şi se așeză, așteptând să-i vină rândul pentru a fi intervievat. Reuși să beneficieze de acest mare privilegiu după mult timp, când îl chemă în fața ei o domnişoară cam de cincizeci de ani, slăbuță şi destul de zăpăcită.

– Acum, spune-mi, i se adresă ea, ce ştii să faci?

El se simți stânjenit.

– Pot să scriu, răspunse în cele din urmă.

– Vrei să spui că ai un scris caligrafic? Asta e? continuă fata bătrână.

– Ei bine da, replică el. Deşi am vrut să spun că pot scrie.

– Să scrii ce? îl repezi ea aproape furioasă.

– Proză, răspunse el simplu.

Se aşternu tăcerea. Într-un târziu, funcționara îl întrebă:

– Ştii să bați la maşină?

– Bineînțeles.

– În regulă, conchise ea. Ne-ai lăsat adresa ta, o să te contactăm. Azi n-avem nimic de genul ăsta, absolut nimic.

Lucrurile stătură la fel şi la o altă agenție, doar că acolo trebui să răspundă întrebărilor puse de un tânăr încrezut, care semăna mult cu un porc. După agenții luă la rând marile magazine, unde dădu peste angajați plini de morgă care, la sfârșitul unui dialog umilitor, îl anunțară că nu existau locuri de muncă potrivite pentru el. Nu se simțea nemulțumit şi, bizar, nu avea impresia că era implicat personal în toată această nebunie. Era numai un tânăr în viață, căruia îi trebuiau bani ca să poată continua să trăiască, bani pe care n-avea altă cale să-i obțină decât prin muncă; dar nu găsea de lucru. Era o problemă pur abstractă, pe care spera s-o rezolve în cele din urmă. Pe moment însă, era mulțumit că, vrând, nevrând, trebuia să închidă capitolul.

Dintr-odată începu să perceapă cu claritate cursul vieții sale. Cu puține excepții, fusese destul de naiv, dar acum, în această ultimă clipă, era hotărât să nu mai lase loc nici unei imprecizii.

Depăşi mai multe magazine şi restaurante în drum spre Y.M.C.A., unde făcu rost de hârtie şi cerneală şi începu să scrie Cererea. Lucră cam o oră la acest document, până când, din cauza aerului irespirabil şi a foamei, i se făcu negru în fața ochilor. Având senzația că se-ndepărta înot, cu mişcări ample, de propria-i persoană, părăsi grăbit clădirea. Se opri în Parcul Centrului Civic, vizavi de clădirea Bibliotecii Publice, sorbi cu nesaț un sfert de litru de apă şi se simți împrospătat. Un bătrân stătea aşezat în mijlocul aleii din cărămidă, înconjurat de pescăruşi, porumbei şi pițigoi. Scotea pumni de firimituri de pâine dintr-o pungă mare de hârtie și le arunca păsărilor cu un gest galant.

Simți un impuls vag de a-i cere bătrânului un pumn de firimituri, totuşi nu permise acestui gând să prindă contur; intră în Biblioteca Publică şi, timp de o oră, citi din Proust, apoi, simțind din nou că plutea departe de trup, fugi afară. Bău şi mai multă apă din țâşnitoarea din parc şi începu drumul lung spre cămăruța lui.

Mă duc acolo să mă culc, îşi zise; n-am nimic altceva de făcut. Ştia de-acum că era mult prea obosit şi slăbit ca să-și poată induce iluzia că se simțea bine, deşi mintea-i era încă sprintenă şi trează. De parcă ar fi fost o entitate aparte, persista articulând tot soiul de glume impertinente la adresa suferințelor sale fizice atât de reale. Ajunse acasă după-amiaza devreme şi îşi prepară imediat o cafea pe mica plită cu gaz. Nu mai era urmă de lapte în

casă, iar jumătatea de kilogram de zahăr, cumpărată în urmă cu o săptămână, se epuizase de mult; zâmbind, aşezat pe marginea patului, sorbi din cana cu lichid negru, fierbinte.

Şterpelise de la Y.M.C.A. o duzină de foi de hârtie, sperând că-şi va putea termina documentul, dar acum însăşi noțiunea de scris începea să-i facă greață. Nu era nimic de spus. Începu să lustruiască moneda găsită de dimineață, şi acest act absurd îl umplu de o mare bucurie. Nici un ban american nu poate fi făcut să strălucească atât de intens ca un penny. De câți bănuți ar fi avut nevoie ca să poată trăi în continuare? Oare nu mai avea nimic valoros de vândut? Aruncă o privire prin camera goală. Nu. Ceasul său se dusese de mult; la fel şi cărțile. Toate acele cărți frumoase; nouă dintre ele pentru numai optzeci şi cinci de cenți. Gândul că fusese nevoit să se despartă de cărțile sale îl umplu de greață și de rușine. Îşi mai vânduse cel mai bun costum pentru doi dolari, dar era în regulă. Nu-i păsa deloc de haine. Dar cărțile... erau altceva. Simțea că-l cuprinde furia la gândul că nu există nici un respect pentru cei ce scriu.

Aşeză moneda strălucitoare pe masă, admirând-o cu deliciul unui avar. Cât de frumos îmi zâmbeşte, îşi zise. Fără să le citească, privi cuvintele ştanțate, E Pluribus Unum One Cent United States Of America, apoi, întorcând banul, văzu efigia lui Lincoln şi cuvintele In the lord We Trust Liberty 1923. Cât e de frumos, se gândi.

Era amețit, de parcă o boală teribilă îi încingea sângele, o senzație de greață şi dezintegrare. Cuprins de spaimă, rămase lângă pat, gândindu-se că nu era nimic de făcut decât să doarmă. Parcă se îndepărta deja înot prin pământul lichid, spre începuturi. Căzu cu fața-n jos pe cearşaf, gândind c-ar fi trebuit măcar să-i dea acea monedă unui copil. Un copil putea să-şi ia câte ceva cu un penny.

Apoi rapid, frumos, cu grația unui tânăr acrobat la trapez, îşi părăsi trupul. Pentru o clipă, cât o eternitate, simți că era toate creaturile la un loc; pasăre, peşte, rozător, reptilă şi om. Un ocean de tipărituri se ondula nesfârşit şi întunecat înaintea sa. Oraşul ardea. Auzea gloata revoltându-se. Pământul continua să se rotească, îndepărtându-se, şi, conştient de această mişcare, îşi întoarse fața pierdută spre cerul pustiu, golit de vise, de viață, perfect.

LONDRA, AH, LONDRA

Fix la opt dimineața, îi spuseseră, aşa că se afla acolo, în curtea şcolii, în plină iarnă, puțin după ivirea zorilor, pe la şapte şi un sfert, mereu gata de treabă, fără să întârzie vreodată, asta doar dacă nu voia s-o facă. Dimineața era rece şi întunecată şi nu putea să nu-şi aducă aminte de zilele de vară, când totul era plăcut, atât în interior, cât şi afară, şi putea mânca caise şi pepeni. Sau altele asemenea. În căldura plăcută a verii, când se simțea şi el dat în pârg la fel ca pepenii şi caisele, trăgând în piept aerul înmiresmat al verii. Miros de apă proaspătă şi de trifoi.

Pepeni verzi, buni de mâncat. Chiar şi de furat, se gândi, cu un zâmbet ruşinat. Şi, Doamne sfinte, cum mai alerga de-i zburau pantalonii pe el, fugind de Bătrânul Capra, al cărui petic de pământ era plin cu cei mai buni pepeni verzi din jurul localității Malaga şi, presupunea el, de oriunde altundeva. Totuşi, nu-l prinsese niciodată. Acum, iarna, amintirea îl înveselea. Nu, nu-l prinsese niciodată. Reuşise să fugă mereu, fără să poată lua măcar un pepene cu el. De fiecare dată îi lăsa rostogoliți prin praf. Un mic hoț. Micul hoț evreu. N-avea nici un ban, aşa că şterpelea ce-i plăcea mai mult. Numai lucruri bune de mâncat. Nu din magazine. Toți ar fi privit cu ură un băiat care fura de prin magazine. Dar atunci când te duceai la țară, unde creşteau plantele şi pomii, şi doar culegeai nişte fructe de pe ramuri, atunci, Dumnezeule mare, nu era vorba de furt, ci de altceva. Oricum, dacă voiau să-i spună „micul hoț evreu“, şi era convins că aşa făceau, de ce să-i contrazică, şi, de fapt, ce-i păsa? Nu furase niciodată mai mult de-un pepene în toată viața lui. Avea unsprezece ani. Unsprezece ani de viață în acea vale uriaşă.

Ticăloşii ăia mari, Leeky şi Tio! Naiba să-i ia, furaseră un Cadillac, un automobil adevărat cu doisprezece cilindri, şi, cu şaizeci de mile pe oră, o roiseră cu el tocmai până la Los Angeles. Fuseseră prinşi, şi Doamne sfinte cum mai țipau mamele lor în timpul procesului! Pe urmă, Bătrânul Austin, Judecătorul, în marea lui înțelepciune, le zisese: „Un an la San Quentin, băieți, vă place sau nu“, şi ei înghițiseră găluşca.

Ăsta da furt, să te duci cu mașina altuia până la Los Angeles. Asta da nelegiuire. Asta îi făcea să fie delincvenți. Leeky a declarat că fusese nevoit să se ducă la Los Angeles fiindcă frate-său mai mic fugise de acasă şi se afla acolo, iar el, Leeky, dorea să-l găsească şi să-l aducă înapoi, inima maică-sii fiind distrusă, iar mama lui Leeky plângea întruna şi striga: „Da, domnule judecător, amândoi băieții mei au dat de necaz, vai, onorată instanță, aveți milă de bietul meu băiat“. Ei, şi ce-a hotărât judecătorul? Un an la San Quentin, doamnelor şi domnilor, fie că vă place sau nu!

Acum venise din nou iarna, şi vai, vai, toți copacii erau desfrunziți, iar pământul era amorțit ca un trup omenesc. Se agăță cu bărbia de bara transversală din fundul curții numai ca să fie sigur că putea s-o facă într-un moment când n-avea deloc chef de aşa ceva. Destul de greu. Îşi aminti de clovnul de Earl Liedermann, ăsta da bărbat. Fotografia lui în toate numerele revistei Argosy. Piept mare, lat. Brațe solide, lungi. Şi tu poți fi cel mai puternic om de pe strada ta. Comandă un curs, şi poți apăra onoarea prietenei, a surorii sau a mamei tale. Ce onoare? Oricum, era o gorilă care, dacă i se punea pata, putea să se salte pe bară de opt milioane de ori. Forțos rău.

Cu brațele-i mici, el se putea sălta de-abia de trei ori la rând, vai mă doare, înc-o dată, de unşpe ori, o dată pentru fiecare an, unşpe ani de viață, dar la ce naibii ți-ar folosi să mori spânzurat cu bărbia de bară? Şobolanul de Biff Oakley putea să se salte de optzeci de ori la rând, dar ce mai ticălos! O inimă de piatră. Îi lovea pe puştii mai mici drept în față, până le spărgea nasul, şi rânjea la ei când începeau să urle. Aşa se poartă un bărbat adevărat?

Poate că era o idee să arunce o privire, să vadă dacă portarul ajunsese în sala mare. Mai era mult până la deschiderea şcolii, dar bătrânul Krebic trebuia să vină mai devreme, să aprindă focul şi să spele podelele. Un amărât de sclav.

Se uită înăuntru și văzu că holul de la intrare era gol. Pus pe treabă și punctual, ca de obicei. Cam cu două ore mai devreme. Şi, de fapt, ce voiau de la el? Să dea un test special, după cum îl anunțaseră. Ca să afle ce-ar trebui să studieze elevii la liceu şi colegiu, chestii de-astea. Ei bine, eu cred că voi studia afacerile, să fac o mulțime de bani. Evreu. De aia. Te

bombardează cu întrebări ca să-şi dea seama că nu bați câmpii. Eu chiar vreau să fac bani, o grămadă. Întrebați-mă orice vreți. Cât fac doi ori doi? O.K., patru.

Râse în sinea lui.

Dar Tio, nebunul, stătea pe scaun şi nici măcar nu se prefăcea că i-ar fi fost frică de ceva. De parcă era Edward G. Robinson, gangsterul şi asasinul din Chicago, exact așa se purta. Ca un bătrân criminal, şi asta spune tot. Un bandit în toată puterea cuvântului, negrul Tio, nu se prefăcea speriat, în timp ce bietei lui mame i se rostogoleau ochii în cap. „Băiatul meu, of, sărmanul meu băiat, vreți să-l scoateți de hoț.“ „Cum așa, doamnă Gomez? Păi ce tot ziceți acolo, băiatul dumneavoastră e deja hoț. N-a furat el Cadillac-ul verde al doctorului Gomez?“ Mamă, mamă, ce se mai băşicase procurorul districtual! „Un Cadillac verde!“ exclamase el. Nu orice fel de Cadillac, ci unul verde. Doamne, Dumnezeule, Cadillac-ul doctorului Wallace, ditamai infracțiunea! Aşa că judecătorul le dăduse un an la mititica din susul râului. „Şi când veți ieşi, băieți, va fi trecut un an şi veți şti câte ceva despre cum e să stai la pârnaie.“ Nu se poate spune că erau nici răi, nici buni, doar doi băieți care au călcat strâmb. Tio de nouăşpe ani şi Leeky optişpe, vai, vai, se tânguiau bietele mame, mereu cu inima frântă, la fel ca bătrâna lui: „Nathan, te rog, te rog să te porți frumos la şcoală, toți se plâng de tine, toți zic cât eşti de rău, de ce nu te cumințeşti?“

„Nu-ți mai face griji, îi spunea el mereu. Îmi place numai să mă distrez puțin. Am note mai bune decât cățeluşii ăia. Sunt cu mult în fruntea clasei. Doar că mai fac și eu pe nebunul, fiindcă totul se mișcă atât de greu.“

Ia te uită, a venit! Mai bine să bată de vreo două ori în uşă. Boc, boc! Nathan Hanig la uşă. Un test special.

– Alo, Krebic, eu sunt! La opt fix.

Îl zări pe portar cum se întoarse uimit şi cum, văzându-l, veni spre uşă şi o deschise.

– Ce-oi fi vrând? îl întrebă Krebic. Şcoala se deschide abia la nouă. Îți place atât de mult la şcoală că vii cu noaptea-n cap?

– Ei, rahat! Am un test special. Mi-au zis să mă prezint la opt fix. Cât e ceasul? E cam frig afară. Vreau să intru să te ajut, zise Nathan intrând. Lasă-mă să mătur! Sunt un măturător clasa-ntâi. Cred că voi găsi o slujbă de măturător de stradă imediat ce termin colegiul.

Înhăță o mătură mare şi începu s-o mânuiască energic prin jur, făcându-l pe Krebic să zâmbească şi să se încrunte în acelaşi timp.

– Ia opreşte-te! îl mustră portarul, nu-mi strica podeaua. Du-te în birou şi aşteaptă lângă sobă. Ridici praful degeaba, du-te acolo şi stai jos.

– Mă gândeam să te ajut puțin. De fapt, nici nu-mi place să muncesc. Cred că e cel mai rău lucru pe care-l poate face un om. Tu ce părere ai?

– Ce tot spui? se zbârli Krebic. Toată lumea trebuie să muncească. Mori de foame dacă nu munceşti.

– Eu, nu, răspunse băiatul. Nu te lăsa prostit. Eu voi pune pe alții să muncească în locul meu. Şi voi lenevi prin preajmă. Unii omoară pentru bani. Cred că aş putea să fac şi eu la fel.

– Doamne apără și păzește! exclamă Krebic. Nu mai văzuse niciodată un puşti atât de isteț şi de ticălos în acelaşi timp. Nu era de mirare că-l chemau mereu în biroul directorului. Mereu obraznic cu profesorii.

Când îngrijitorul îşi luă mătura şi urcă pe scări, băiatul strigă în urma lui:

– Krebic, las-o mai moale, nu te mai speti atâta!

– Sfinte, ce tupeu! își zise Krebic.

Puștiul intră în birou şi se aşeză lângă sobă, sau mai bine zis făcu o încercare. Rămase doar trei secunde pe scaun, pe urmă sări în sus şi începu să se uite prin cărțile lui Hartman. Un tip deştept, îi ciomăgea mereu pe băieți, dar ia te uită ce cărți avea. Charles Dickens. Ştia o carte scrisă de el, Oliver Twist, viața unui băiat sărac din Londra. Bietul Oliver la Londra. Pe urmă îi trecu prin cap că el însuşi era Oliver la Londra, printre hoți, un evreu mic şi hoț, un mic evreu englez, hoț de buzunare în acel oraş plin cu

de toate, ah, Londra, Londra, se gândi el, acolo trebuia să se ducă atunci când avea să dea de bani.

Domnişoara Gans îl luă prin surprindere. Intrase pe tăcute în birou şi-l văzuse că, în loc să citească, visa cu ochii deschişi în fața cărții deschise. Oliver Twist. Îi zise:

– Bună dimineața, Nathan! Ai ajuns deja? Ce carte e aceea?

Ce mai, îl prinsese. Zărise expresia de pe fața lui. Se simți ruşinat fiindcă era sigur că ea ghicise la ce visa: Londra, ah, frumoasa Londră. Se dăduse de gol. Nu mai ştia ce să spună.

– A, cartea asta? Oliver Twist.

– O carte bună, zise domnişoara Gans. Eşti pregătit pentru test?

– Am ajuns acum o oră.

– Ce-ai pățit? N-ai putut dormi?

– Nici n-am vrut.

– De ce nu?

– Păi n-am vrut, replică el. Toate parcă s-au împotmolit. Nici nu-i pot învinovăți pe Tio şi pe Leeky c-au şterpelit Cadillac-ul.

– Vei sfârşi şi tu într-un penitenciar, dacă vorbeşti aşa, îl admonestă domnişoara Gans.

Îl conduse în sala clasei a şasea, se aşeză la catedră fără să-şi scoată pălăria şi haina, deschise caietul de teste.

– Aș putea la fel de bine să mă duc în altă parte, zise el. N-am nimic de făcut aici.

– Ai avea multe de făcut la închisoare, i-o tăie domnişoara Gans. Mai bine ți-ai face ordine-n cap, tinere!

– Îmi fac, îmi fac. Tare aş vrea s-o întind din oraşul ăsta.

– Nu mai spune! Şi care e motivul, dacă-mi permiți să te-ntreb?

– La ce-mi trebuie un motiv? ripostă puștiul. Cred că am tot atâtea drepturi ca oricare altul să mă duc la Londra.

– Londra? țipă uimită domnişoara Gans. Ce naiba tot spui? Ce are Londra de-a face cu asta?

– Pur şi simplu vreau să mă duc acolo, asta-i tot, se încăpățână el.

– Dar de ce Londra? îl presă domnişoara Gans.

– Fiindcă-mi place acolo.

– Dar n-ai fost niciodată la Londra. Şi, haide, să terminăm cu prostia asta. Eşti gata să răspunzi la întrebări?

– Sigur că da. Întrebați-mă ce vreți. Cred că Londra nu-i atât de departe încât să n-ajung niciodată s-o văd.

– Nu-i? Nu-i? se minună profesoara.

– Da, nu-i, răspunse el apăsat. O s-ajung acolo într-o bună zi. Ce poți găsi în oraşul nostru? Două cârciumi, cinci săli de cinema şi nouăsprezece biserici.

– Ei, şi ce crezi că e la Londra?

– O mulțime de lucruri, zise băiatul. Podul, adăugă el grăbit. Să nu uităm de pod.

– Podul Londrei? strigă mirată domnişoara Gans.

– O să trec podul. Stai să vezi dacă n-ajung la Londra în curând și dacă nu trec podul.

Profesoara sări în picioare, îşi scoase pălăria şi pardesiul.

– Gata cu prostiile! decretă ea, după care îşi aşează pălăria şi haina în dulap şi-şi reluă locul la catedră. Şi acum, Nathan, domnul Hartman şi ceilalți profesori mi-au cerut să te supun unui test special, ca să vedem de ce dai mereu de bucluc. Ei cred că, dacă va discuta cineva cu tine, ai putea deveni un elev mai bun. Ne faci mai multe probleme decât toți ceilalți copii răi la un loc. Totuşi, notele tale sunt excelente, bineînțeles cu excepția celei de la purtare. Săptămâna trecută ai făcut-o pe biata domnişoară Matley să plângă, şi acum e în pragul unei crize de nervi. Ar trebui să-ți fie ruşine! Te rog, taci! Aşteaptă până termin. Voi începe să-ți pun întrebări şi poți să-mi răspunzi cum vrei, dar, tinere, nu uita, dacă nu-ți schimbi comportamentul, în scurt timp vom fi nevoiți să te trimitem la Şcoala de corecție, şi domnișoara Gans îi dădu înainte tot aşa, şi, de fiecare dată când el încerca să deschidă gura, ea îi făcea semn să tacă. Doamne sfinte, i se părea că nu-l va lăsa niciodată să-i spună că se simțea de parcă totul era împietrit în jurul lui şi că, bineînțeles, nimic nu i-ar fi plăcut mai mult decât să plece din acel oraş, unde să nu mai revină niciodată.

ŞOARECII, PRIETENII NOŞTRI

Aveam o pisică, și totuși casa noastră era plină de şoareci. Noaptea, când era liniște deplină şi se stingeau luminile, iar noi ne cățăram în pat, îi puteam auzi cum ies afară din găuri şi aleargă pe podeaua de lemn a bucătăriei. Dacă ascultam cu mai multă atenție, îi puteam auzi chițăind, şi era chiar distractiv. Mă gândeam că era foarte bine că aveam în casă aceste creaturi mici şi timide care se furişau peste tot, îi consideram şoarecii noştri, şoarecii casei noastre, şi, prin urmare, simțeam că făceau parte din viața noastră. Sigur, erau hoțomani şi furau mâncare, dar erau şi ei o familie, aşa cum şi noi eram o familie, şi, pentru că trăiau în casa noastră împreună cu noi, îi îndrăgeam.

Uneori, noaptea, ascultând fojgăitul șoarecilor, îl puteam simți pe frate-meu Krikor cum asculta şi el. Dormeam în aceeaşi cameră şi patul lui era sub al meu, aşa că eram foarte apropiați, şi, dacă mă trezeam în întuneric şi era şi el treaz, puteam simți că era treaz, fiindcă era altfel ca atunci când dormea. Ştiind că asculta şi el şoarecii, îl întrebam:

– I-ai auzit, Krikor?

Şi Krikor îmi răspundea:

– Taci! Acum încep să se joace.

Simțeam că era treaz fiindcă ceva din trezia lui se transmitea prin întuneric, ceva ce lipsea atunci când dormea; aşa că, tot ascultând cum mişunau şoarecii, am ajuns să percepem la fel realitatea, fiecare clipă întipărită în conştiința noastră, care lua o pauză în timpul somnului, dar revenea odată cu starea de veghe. Dacă n-ar fi existat micile rozătoare în casă, nu ne-am fi dat seama de asta atât de rapid şi printr-un mijloc atât de simplu.

Moog, care înseamnă şoarece în limba noastră, nu are implicații ştiințifice, semnificând numai o mică formă de viață foarte alertă şi uşor de speriat, şi, dacă un copil e mic şi retras, poate fi poreclit astfel în semn de afecțiune. Denumirea din limba noastră ne făcea să ne gândim la ei ca fiind timizi şi

jucăuşi, nu ne sugera vreo boală şi în nici un caz nu aveam impresia că rozătoarele din casă ne puteau pune în pericol sănătatea, nici că se furişau ca hoții prin cămară. Ronțăiau câte ceva pe ici, pe colo, şi uneori le mai găseam şi răhățeii pe podea, dar asta era tot ce puteam spune mai rău despre ei. Nici unul din noi n-am făcut malarie din cauza şoarecilor, şi Krikor, când am dezbătut acest subiect, mi-a spus că, în cazul în care şoriceii ar fi avut malarie, ar fi murit probabil înainte să ne transmită nouă microbii. Nici el n-avea un punct de vedere ştiințific.

Doar o dată sau de două ori am zărit pisica noastră cu un şoarece prins în bot. Am observat-o cum se juca cu el pentru ca în final să-l înghită; deşi era destul de șocant să vedem cum o ființă vie era lipsită de viață sub ochii noștri şi ne-a întristat teribil zgomotul oscioarelor sfărâmate, ne-am dat seama uimiți că spectacolul nu avea nimic nefiresc, deoarece era legitim. Pisicilor le place să mănânce şoareci, şi era de datoria şoarecelui să se ferească din calea pisicii. Pisica este şi ea o ființă la fel ca şoarecele, numai că din altă familie de vertebrate şi la o altă scară şi ambii au o isteține naturală şi sigur că este natural pentru pisică să-şi folosească isteținea pentru a încerca să prindă şoareci. Iar pentru şoarece este natural ca să-şi folosească isteținea pentru a se feri pe cât posibil de pisici. Întreaga situație este onorabilă şi decentă şi, dacă un şoarece cade în ghearele unei pisici, asta se întâmplă fie pentru că acea pisică – de foame sau din dorința de joacă – manifestă un grad neobișnuit de şiretenie, fie pentru că acel şoarece – din cauza vârstei sau neglijenței – n-a vădit suficientă precauție, astfel că pisica merită să mănânce şoarecele, iar rozătorul merită să moară.

Cu greu poți găsi un punct de vedere mai satisfăcător, şi n-are rost să nutreşti simpatie față de şoareci şi să crezi că pisicile sunt nesuferite şi sălbatice ori că ar beneficia de un avantaj, fiindcă în realitate soarta le e potrivnică, şi, dacă te apleci cu atenție asupra acestui subiect, te vei minuna cum e posibil ca o pisică să poată prinde vreodată un şoarece. Pe de altă parte, dacă simpatizezi cu şoarecele ești extrem de nedrept și ai o perspectivă mărginită, care indică o percepție deficitară a legilor naturii şi ale eticii, a ceea ce înseamnă să fii şoarece sau pisică. Nu sunt biolog şi nu cunosc denumirile viețuitoarelor mai mici cu care se hrănesc şoarecii, dar presupun că le atacă şi ei ca pe o pradă şi le mănâncă pe unele dintre ele. Dacă totuşi nu o fac şi mănâncă numai alimente pe care omul le consumă,

brânză şi ediții princeps, atunci merită chiar mai multă admirație decât li se acordă la ora actuală.

Am văzut cândva nişte capcane pentru şoareci, dar nu le-am studiat îndeaproape şi, cu siguranță, n-am avut niciodată în vedere aşa ceva pentru şoarecii noştri. Dar acum asemenea capcane au apărut la noi acasă, sora-mea Lucy fiind hotărâtă să ne scape de ei. Am luat una în mână s-o observ mai bine. Am văzut sârma dură care se desprinde şi-l striveşte pe şoarece şi o alta răsucită care-i permite celei dintâi să se dezlănțuie cu o forță teribilă. Când o pisică prinde un şoarece şi se joacă cu el, nu-s greu de imaginat disperarea acestuia, uluirea, groaza, încercările tragice de a scăpa, pe care pisica le încurajează cu atâta cruzime ca să se amuze, dar în pofida tuturor acestor lucruri, aşa cum am mai spus, rămâi cu senzația că este un lucru firesc. În schimb, nu poți să nutreşti acelaşi sentiment față de capcane. Un arc din metal şi instinctul de supraviețuire al şoarecelui cu greu pot fi considerate în echilibru de forțe.

M-am opus din capul locului la punerea capcanelor, însă am văzut cu uimire că frate-meu Krikor n-a ridicat nici un fel de obiecții. S-a uitat la capcane şi n-a făcut nici o remarcă, de un fel sau altul. Am întrebat în armeană: „Ce-au făcut şoarecii? N-au greşit cu nimic.“ Mama mi-a spus c-a găsit un şoarece înecat într-o cană cu oțet şi că a fost nevoită să arunce oțetul în chiuvetă. Mi-a mai zis că e absurd să-i tolerăm pe şoareci numai pentru că ne place să-i auzim forfotind în miez de noapte.

Capcanele au fost așezate, cu bucățele de brânză înăuntru, şi dimineața în două am găsit şoareci, alta însă era goală. Brânza dispăruse. Mama zicea că e o chestie foarte ciudată. Probabil că aveam de-a face cu un şoarece foarte şiret. Eu eram fericit la gândul că unul dintre şoarecii noştri reuşise să scape cu viață şi-mi imaginam cum s-a dus la tovarăşi şi i-a avertizat: „Au pus capcane acolo, cu bucăți de brânză. Dacă vă duceți şi trageți de brânză, ceva vă cade-n cap şi vă omoară. Am văzut cum funcționează şi aproape că m-a dat şi pe mine gata, dar am fost mai iute decât mașinăria. De acum, vă rog să fiți atenți şi să țineți ochii bine căscați. Mai ales, nu vă lăsați păcăliți de brânza care nu se află unde-i este locul, pe-o farfurie sau un raft. Când vedeți o sârmă pe o bucată de lemn, stați departe de ea. E o capcană. Vă

poate ucide. Mai bine flămând, dar viu, decât cu o fărâmă de brânză-n bot şi pe urmă mort.“

Şoriceii omorâți erau țepeni şi îți puteai da seama, privindu-le lăbuțele contorsionate, cât de mult suferiseră înainte să moară. Seara, soră-mea Lucy a mai pus brânză în trei capcane, iar în dimineața următoare am găsit una cu un şoarece în ea, pe când celelalte două arătau neatinse. Eram foarte mulțumit că şoriceii băgau totul la cap atât de repede.

În timpul nopții următoare m-am trezit şi m-am pus pe ascultat. Era liniște, şi puteam simți cum frate-meu Krikor dormea. Apoi am auzit plesnetul unei capcane şi am început să mă gândesc la şoarecele strivit de moarte. Peste mai puțin de un minut s-a mai închis una. Mă întrebam ce le venise şoarecilor. De ce nu învățaseră să se ferească de capcane? Pe urmă, a treia capcană a pocnit, şi mi-a trecut prin cap: „În ritmul ăsta, toți şoriceii noştri o să dispară în mai puțin de o săptămână“. Şi am adormit.

Dimineața am descoperit că toate capcanele funcționaseră, dar în nici una nu se afla vreun şoarece. La micul dejun, frate-meu Krikor mi-a zis:

– Am citit într-o carte că unii şoareci înțeleg cum stă treaba cu capcanele şi nu mai pot fi prostiți. Se duc în spatele capcanei, unde nu-i ajunge arcul, mănâncă brânza şi o şterg. Aşa fac şi şoriceii noştri.

Ei bine, era mâna fratelui meu, Krikor. După un timp, s-a întors în dormitorul nostru şi s-a cățărat în pat. Eram cât se poate de treaz şi nu mă puteam gândi la nimic altceva decât la capcane şi şoareci, atât de intens, încât Krikor şi-a dat seama că eram treaz. Am început să vorbim în şoaptă, şi el mi-a spus:

– M-am dus să le aranjez. Nu vrem să-i omorâm pe şoricei. Am pus brânza pe podea şi ei s-au înființat, au mâncat-o şi-au fugit. O să-i auzim când se întorc.

Am început să ascultăm cu urechile ciulite. După un timp, i-am auzit cum ieşeau din găuri, şi frate-meu Krikor mi-a zis:

– Nu-i adevărat ce se spune despre microbi. Şoriceii sunt la fel de curați ca pisicile. Doar că le e o foame cum nu s-a mai văzut la o altă viețuitoare. Am pus brânză lângă găurile lor, şi cu siguranță o vor găsi.

STAFIDE

La patru-cinci mile distanță, pornind din centrul orașului, poți vedea cum dispar străzile înghițite de câmpuri şi de buruienile din jur. Pe alocuri pământul este acoperit de viță-de-vie şi livezi, dar cea mai mare parte este teren arid, unde găseşti plante viguroase, rezistente la uscăciune, printre ele mişunând tot felul de vietăți care, de mai multe secole, îşi duc traiul în liniştea deşertului. Găseşti şerpi şi broaşte râioase, câini-de-prerie şi iepuri de câmp, în timp ce pe cer, sub soarele arzător, se rotesc vulturi şi şoimi. Dintr-o parte în alta, deşertul este brăzdat de şleaurile făcute de căruțe, un semn că în acest ținut sterp au trăit şi oameni.

La două mile de inima orașului poți să mergi în deșert și să simți singurătatea acestei zone dezolante, un loc pierdut pe suprafața pământului, departe de alinarea oferită de prezența omului, şi faptul că locuitorii din valea noastră au reuşit să umple treptat acest deşert cu momente din viața lor, cu gândurile, cu vorba liniştită şi cu energia lor, este nemaipomenit. Dacă te uiți de la marginea orașului, îți dai seama că am reuşit să făurim această aşezare, acum plină de străzi şi case, chiar în miezul profund şi solitar al deşertului, că am realizat astfel un lucru demn de toată lauda. Am venit în acest loc uscat de soare şi vânt, fără nici o istorie, şi am ales să rămânem, ne-am construit casele şi ne-am bucurat încetul cu încetul de roadele muncii noastre. Am săpat fântâni şi am dirijat şuvoaie de apă pe pământul însetat. Am plantat şi arat şi am stat în mijlocul grădinilor făcute cu mâna noastră.

Copacii noştri nu erau suficient de înalți ca să dea umbră şi nici din soiul potrivit, căci erau fragili și nu puteau dăinui un secol; totuşi, a fost un început destul de bun. Aveam puține cimitire, cu puține morminte. N-a fost îngropat acolo nici un om cu merite deosebite, fiindcă n-a fost destul timp ca să-şi facă apariția. Eram mult prea ocupați să scoatem apă din deşert, aşa că nici o minte extraordinară nu şi-a exercitat influența asupra orașului. Dar aveam un loc de joacă denumit Cosmos. Aveam şcoli de stat, purtând numele unor personalități ca Emerson, Hawthorne, Lowell, Longfellow şi Edison. Prin orașul nostru treceau două linii de cale ferată, și soseau tot timpul trenuri din marile orașe americane, aşa că nu ne simțeam la capătul

pământului. Aveam două ziare şi o mare sală de adunări publice, precum şi o bibliotecă municipală plină pe o treime cu cărți. Aveam şi un Club de lectură. Şi tot felul de biserici, cu excepția celei scientologice. În fiecare locuință din oraş găseai o Biblie, multe familii având chiar patru.

E posibil ca cineva să creadă că ridicarea unui oraş în deşert este ceva artificial şi să-şi imagineze că viața noastră era la fel de pustie, cu nimic mai breazăă decât a iepurilor de câmp. Sau poate că cineva avea un punct de vedere în cursul dimineții şi un altul seara. În orice caz, cupola tribunalului nostru se înălța în sus, spre cer şi era modelată la fel ca orice altă cupolă, deşi era urâtă şi arăta cumva ciudat, ținând seama că o cupolă n-are nimic în comun cu deşertul şi cu viile şi încă şi mai puțin cu ceea ce ne străduiam noi să facem în acel deşert, fiind în mare o imitație ieftină a unor construcții din Roma antică sau Grecia. Aveam şi un primar, dar nu era un om de vază şi nici nu arăta ca un primar. Arăta ca un fermier şi era fermier, însă fusese ales în funcția de primar. Nu prea aveam oameni grozavi în oraşul nostru, dar noi toți, la un loc, formam ceva foarte apropiat de măreție. Primarul nostru era la fel de neajutorat ca noi când trebuia să stea de vorbă cu vreun fermier slavon din Fowler, care nu prea vorbea engleză. Nu-şi ținea nasul pe sus, şi uneori se îmbăta alături de amicii săi. Îşi sfătuia concetățenii cum să caute apă sau cum să-şi curețe viile ca să obțină recolte bune. Era în general un om admirabil. Bineînțeles, aveam nevoie de un primar şi, bineînțeles, cineva trebuia să îndeplinească această funcție.

Cu toate astea, aş putea spune că proiectul nostru era de proporții foarte mici, aproape jalnic. Nicidecum la scară largă, nici măcar medie. Nici nu dădeam dovadă de o prea mare dibăcie. N-avea nimic ştiințific, dar nici inuman, aşa cum arată un oraş mare în plin avânt. Nimeni nu avea habar ce înseamnă „eficiență“, şi cel mai insipid cuvânt din cele folosite de primarul nostru în discursurile sale era „progres“, dar, în accepțiunea sa şi a publicului, progresul însemna să pavezi strada din fața primăriei şi să achiziționezi din bani publici un automobil Ford pentru edil. Cel mai important negustor al nostru era un om mic de statură, pe nume Kimball, căruia îi plăcea să se foiască prin imensul său magazin universal cu un creion ascuțit prins la urechea stângă. Îi mai plăcea să-şi întâmpine personal clienții, deşi avea la dispoziție peste două duzini de angajați. Sunt sigur că erau mai ageri în timpul iernii, iar vara, dacă uneori mai moțăiau în după-

amiezile lungi, nu era nici un păcat: întreg oraşul dormita în acele după-amieze, când n-aveai nimic altceva de făcut. Așa funcționa întregul oraş, ceea ce-i dădea un aer de diletantism, de parcă am fi realizat cu toții un experiment, fără a fi siguri că eram mai îndreptățiți să ne aflăm în deşert decât iepurii de câmp şi broaştele râioase, de parcă n-am fi fost realmente convinşi că începusem un lucru care urma să fie deosebit de important, menit eventual să producă o mare cotitură în istoria lumii.

La un moment dat însă, un geniu şi-a făcut apariția printre noi, afirmând că aveam să schimbăm istoria lumii, şi asta cu ajutorul strugurilor. Oricum, aveam să schimbăm obiceiurile culinare ale omului, susținea el.

Datorită ochelarilor și a aspectului său important, nimeni nu-l socotea nebun. Avea exact înfățișarea unui om educat, cum le plăcea oamenilor să spună, dat fiind că orice om care avea o educație, orice om care mersese la universitate şi citise cărți era neapărat un om important. Venea cu statistici şi metode statistice care să-i susțină punctul de vedere. Putea dovedi matematic că era capabil să facă tot ce afirmase că va face. Zicea că valea noastră avea nevoie de un sistem prin care stafidele să fie impuse ca un element indispensabil al dietei la nivel național, iar el perfecționase acest sistem şi-l putea pune la dispoziția locuitorilor. Ținea discursuri elocvente în Sala de conferințe a oraşului, precum şi în localitățile mai mici din jur, şi pretindea că, după ce îi vom obişnui pe americani să consume struguri de dimineață până seara, îi vom învăța şi pe cei din Europa și Asia, poate chiar din Australia. Mai spunea că dacă, de exemplu, îi vom convinge pe chinezii din China să mănânce stafide de la noi, valea noastră va deveni cea mai bogată din întreaga lume. China, zicea el, mişună de chinezi. Ne informa cu glas bubuitor câți chinezi trăiau în China şi, ce să zic, era o cifră uluitoare. Fermierii din sală nu prea erau siguri dacă să-l aplaude sau să ridice obiecții. Ne spunea că, dacă puteam determina fiecare chinez să-şi pună numai o stafidă în orez, atenție, una singură în fiecare oală cu fiertură de orez, atunci am fi putut vinde toate stafidele la un preț bun şi toți locuitorii văii aveau să-și deschidă un cont în bancă şi să-și poată cumpăra tot felul de echipamente esențiale pentru o viață modernă, căzi de baie, aspiratoare, electricitate instalată în case şi automobile.

„Orez, spunea el. Asta-i tot ce mănâncă ei. Dar trebuie să-i învățăm să arunce o stafidă în fiecare oală cu orez pe care o gătesc.“

„Stafidele au un gust bun, continua el. Oamenilor le place să consume stafide. Sunt atât de ahtiați după stafide, încât ar da bani grei pe ele. Problema e că oamenii nu mai au obiceiul să mănânce stafide. Asta din cauză că negustorii din toată țara nu mai aduc stafide de ani buni, sau cei care o fac nu le împachetează suficient de atrăgător.“

Mai zicea că nu aveam nevoie decât de o asociație a producătorilor de stafide, cu un departament executiv şi o fabrică de ambalare şi distribuție. De rest avea să se ocupe el. Avea să facă rost de un ambalaj cu design captivant şi să obțină şi o marcă înregistrată pentru stafidele noastre. Avea să cumpere pagini întregi de reclame în Saturday Evening Post şi alte periodice la nivel național şi să organizeze o vastă rețea de marketing, pe scurt el însuşi avea să facă tot ce era necesar. Dacă fermierii noştri erau de acord să intre în asociația sa, el avea să se ocupe de absolut tot, şi oraşul nostru avea să fie unul dintre cele mai active din California şi valea noastră avea să se dezvolte, devenind unul dintre cele mai bogate centre agricole ale lumii. Folosea vorbe mari, precum „cooperare“, „producție de masă“, „eficiență modernă“, „psihologie modernă“, „publicitate modernă“ şi „distribuție modernă“. Toți fermierii, care nu prea înțelegeau ce voia să spună, îl socoteau un tip foarte deştept şi doreau să devină membri ai asociației sale, dându-i o mână de ajutor la popularizarea stafidelor.

Omul era un orator înnăscut, un bun statistician, pe scurt, era un geniu. I-am uitat numele şi toți din vale i-au uitat numele, dar pe vremea aceea a stârnit ceva agitație. O perioadă, a părut că avusese o idee salutară.

Redactorul-şef de la Morning Republican i-a studiat propunerea și nu i-a găsit nici un cusur, iar cel de la Evening Herald a declarat, la rândul său, că era un lucru bun. Inclusiv primarul nostru era de partea lui, şi toată valea vuia de entuziasm. Fermieri de pretutindeni se adunau în oraş, care cu docarul, care cu brișca, strângându-se în grupuri mai mari sau mai mici în fața edificiilor publice și răsucind pe toate părțile ideea aceasta, de a face stafidele faimoase în întreaga lume.

Totul suna O.K.

Scopul de bază al asociației era să strângă toate stafidele produse prin partea locului şi, după ce impulsiona prin mijloace publicitare cererea la nivel național, să le vândă la un preț care să permită recuperarea cheltuielilor efectuate de asociație şi obținerea unui mic profit pentru fermieri. Ei bine, asociația a fost înființată sub numele de Sun-Maid Raisin Association, iar pentru sediu a fost ridicată o clădire cu şase etaje. Totodată, a fost construită o fabrică enormă de ambalare şi distribuție, dotată cu cele mai moderne echipamente care să curețe boabele și să le rupă codițele, un adevărat model de ordine şi de eficiență.

Pe atunci, obişnuiam să mă duc în fiecare joi la Knapp's pe Broadway, să cumpăr o duzină de exemplare din Saturday Evening Post. Pe vremea aceea, revista era foarte grea, astfel că exemplarele mele cântăreau vreo douăsprezece kilograme. Le căram de obicei într-un rucsac agățat pe un umăr şi, până ajungeam la prima intersecție, eram deja cocoșat. Chiar nu ştiu de ce mă omoram atâta să vând Saturday Evening Post, dar presupun că, parțial, asta se datora faptului că Benjamin Franklin îl înființase cu ani în urmă la Philadelphia şi, parțial, pentru că îmi făcea plăcere să iau acasă un exemplar şi să studiez reclamele la automobile şi cauciucuri Fisk şi lanterne şi dulciuri Jello şi Cream of Wheat. Cred că un timp căpătasem şi obiceiul de a citi povestirile lui George Agnew Chamberlain[9]. Într-o seară de joi aveam un număr din Saturday Evening Post întins pe masa din camera de zi. Tocmai răsfoiam revista, privind fotografiile unor obiecte fabricate şi comercializate în țara noastră, când am dat cu ochii de un titlu: „Astăzi v-ați luat porția de fier?" Şi, în continuare, pe o pagină întreagă, apărea reclama asociației noastre. Autorii explicau într-o engleză impecabilă că stafidele conțin fier şi că persoanele care sunt la curent cu acest lucru consumă câte un pachet de stafide de cinci cenți în fiecare după-amiază. Reclama mai spunea că alungă şi oboseala. Şi, jos de tot, apărea denumirea asociației noastre, cu adresa şi numele oraşului; într-adevăr, nu mai păream pierduți în neant, fiindcă numele oraşului figura cu litere de-o şchioapă în paginile ziarului Saturday Evening Post.

Aceste reclame au început să apară cu regularitate în Saturday Evening Post. Mi se părea minunat că micuțul nostru oraş îşi căpăta astfel un renume, ceea ce însemna că era un loc unde oamenii trăiau cu adevărat. Alți oameni aflau că existam. Era foarte costisitor să închiriezi o pagină întreagă

de reclame în Post, dar oamenii erau instruiți că e bine să consume stafide, şi asta conta cel mai mult.

O perioadă de timp, chiar au mâncat stafide. În loc să cheltuie un bănuț pe o sticlă de Coca-Cola sau un baton de ceva dulce, oamenii cumpărau mici pachete cu stafide. Şi prețul stafidelor a început să urce, aşa că, după câțiva ani, când toți americanii au ajuns să se bucure de o mare prosperitate, prețul stafidelor sărise atât de mult, încât proprietarul a numai trei pogoane de vie era considerat un om teribil de bogat, după cum și era. Unii fermieri, cu numai zece pogoane, îşi cumpărau automobile noi-nouțe şi se plimbau cu ele prin oraş.

Toți concetățenii erau mândri de asociație, viitorul se arăta roz și prețurile creşteau neabătut, astfel că, dacă intenționai să cumperi o mică bucată de deşert, trebuia să te scuturi de o grămadă de bani. Apoi, s-a întâmplat ceva. N-a fost din vina asociației. Pur şi simplu o întâmplare. Lumea a încetat să mai consume stafide. Poate din cauză că oamenii nu mai erau la fel de prosperi ca în trecut, sau poate fiindcă se săturaseră de atâtea stafide. Mai sunt şi alte lucruri pe care oamenii le pot cumpăra cu câțiva bănuți, pâine, lapte, carne şi altele asemenea. Oricum, oamenii nu mai mâncau stafide. Reclamele noastre apăreau mai departe în Saturday Evening Post şi continuam să-i întrebăm pe americani dacă-şi luaseră porția de fier, dar nu mai servea la nimic. Aveam mai multe stafide în depozitul Sun-Maid decât puteam să vindem vreodată, nici măcar dacă i-am fi aprovizionat pe toți chinezii, chiar şi în cazul în care ar fi aruncat trei stafide în fiecare oală cu orez. Prin urmare, prețul stafidelor a început să scadă şi managerii asociației au început să-şi facă griji. Încercând să descopere noi moduri de folosire a fructelor uscate, au angajat chimişti care au inventat un sirop de stafide. Se presupunea că are un gust la fel de bun ca siropul de arțar, dar n-a fost aşa. Absolut deloc. Nici măcar n-avea gust de sirop. Avea o textură de sirop, dar asta era tot. Însă managerii asociației noastre erau nişte oameni disperați şi doreau să se scape de surplusul de stafide, aşa că erau gata să se amăgească singuri, crezând că valea noastră va redeveni prosperă în urma fabricării şi comercializării de sirop de stafide, şi o perioadă au urmat acest curs. Dar prețul stafidelor continua să se prăbuşească; până la urmă a ajuns la un nivel atât de scăzut, încât am început să credem că greşiserăm din capul locului,

când ne opriserăm în acest loc sterp să ne ridicăm oraşul, și că poate nu eram mai breji decât iepurii de câmp.

Ulterior, am descoperit că situația era la fel peste tot prin țară. Că prețurile erau mici peste tot şi că, indiferent de cât de capabili am fi fost sau cât de ingenios ne-am fi conceput reclamele sau cât de atrăgătoare ar fi fost ambalajele, nu puteam spera să obținem un preț mai mare decât cel pe care-l primeam. Clădirea noastră mare, cu şase etaje, avea un aspect foarte trist. Tot entuziasmul pierise de mult, şi fabrica ajunsese un ornament fără nici un folos în peisaj. Toate echipamentele au aterizat la deşeuri. Atunci ne-am dat seama că o măreață idee americană îşi dăduse obştescul sfârşit. Nu reuşiserăm să schimbăm gusturile oamenilor. Ei preferau încă pâinea în locul stafidelor. Şi nici nu i-am putut lămuri pe chinezi să arunce câte o stafidă în fiecare oală cu orez. Astfel că am început să consumăm singuri acele stafide. A fost chiar uimitor cum am deprins acest obicei. Vorbiserăm atât de mult despre ele, încât uitaserăm că erau, de fapt, bune de mâncat. Şi, în plus, am învățat să gătim cu stafide. Erau delicioase în mâncarea gătită şi aveau un gust bun pe pâine. Şi, pentru că nu le mai puteam vinde, toată lumea din vale mânca stafide. Oamenii nu mai puteau să cumpere stafide fiindcă deveniseră un lux, în timp ce noi trebuia să le mâncăm tocmai pentru că erau un lux.

FRIZERUL AL CĂRUI UNCHI A FOST DECAPITAT DE UN TIGRU DE LA CIRC

Domnișoara Gamma zicea că trebuia să mă tund, mama mea îi ținea isonul, fratele meu Krikor insista, la rândul lui, că era musai să-mi retez pletele: o lume întreagă dorea ca eu să-mi tai părul. Capul meu arăta probabil prea mare pentru această lume, măsura şapte şi şapte optimi, poate opt şi şapte optimi. Prea mult păr negru, susțineau cei din jurul meu.

Toți mă-ntrebau: „Când ai de gând să te tunzi?“

În oraşul nostru era un om de afaceri important, pe nume Huntington, care obişnuia să-mi cumpere un exemplar din Evening Herald în fiecare zi. Era un om cam de o sută douăzeci de kile, avea două Cadillacuri, şase sute de pogoane de viță alicante şi peste un milion de dolari depuşi la Valley Bank, precum şi un cap mic, complet chel, înfipt bine între umeri, de unde era vizibil pentru toată lumea. Îi chema pe lucrătorii de la calea ferată să vină de la şase străzi distanță să mă vadă. „Asta-i California!“ striga el în gura mare. „Nu există climă mai bună pentru sănătate. Doamne sfinte, uitați-vă la claia băiatului ăstuia!“

Domnișoara Gamma era destul de nemulțumită în legătură cu mărimea capului meu.

– Nu dau nume, a izbucnit ea într-o bună zi, dar, dacă un anumit tânăr din această clasă nu vizitează în curând o frizerie ca să se tundă, va fi trimis la școala de corecție.

Adevărat, n-a dat nume. Doar că se uita fix la mine.

– De ce te opui atâta? m-a întrebat frate-meu Krikor.

– Adu-ți aminte de Samson, i-am zis. Aminteşte-ți urgia de care a avut parte Samson după ce i-au retezat pletele.

– Asta e altceva. Tu nu eşti Samson.

– Ei, nu! am ripostat. Cum de ştii că nu sunt? Ce te face să crezi că nu sunt?

Eram bucuros că lumea se burzuluia la mine, dar toate până într-o zi, când o vrabie a încercat să-şi facă cuib în părul meu, aşa că m-am dus glonț în oraş să mă tund. Dormeam pe iarbă, sub un nuc din curtea noastră, când o vrăbiuță s-a repezit în picaj dintr-un copac şi a început să trebăluiască printre lațele mele. Era o zi călduță de iarnă, şi toată lumea dormea. Totul în jur era nemişcat. Nimeni nu gonea cu automobilul, şi singurul lucru pe care-l puteai percepe era o linişte plină de bucurie şi melancolie, plăcută şi răcoroasă în acelaşi timp. Lumea reală. Of, Doamne, era atât de bine să fii viu pe undeva prin lume! Era magnific să ai o casă mică cu o verandă mare, în față, pentru lungile după-amiezi şi seri de vară. Camere cu mese şi cu scaune şi cu paturi. Un pian. O sobă. Fotografii decupate din Saturday Evening Post pe pereți. Era straniu şi miraculos să exişti într-un colț în lumea asta mare. Să fii viu, capabil să te mişti prin timp şi spațiu, dimineața, la prânz şi seara: să respiri şi să mănânci şi să râzi şi să vorbeşti şi să dormi şi să creşti. Să vezi şi să auzi şi să atingi. Să te plimbi prin diferite locuri de sub soare. Să fii la locul tău. Pe lume.

Eram bucuros că lumea era acolo, astfel că puteam să exist şi eu în ea. Eram singur, aşa că mă simțeam trist în legătură cu aproape orice, dar şi fericit în acelaşi timp. Oricum, cele două stări sunt la fel. Eram foarte bucuros în legătură cu toate lucrurile care mă întristau. Eram foarte bucuros şi foarte trist în legătură cu toate lucrurile la care visam, locuri pe care nu le văzusem niciodată. Magia marilor oraşe ale lumii: New York, Londra, Paris, Berlin, Viena, Constantinopol, Roma, Cairo. Străzi, case, oameni vii. Uşi şi ferestre pretutindeni. Şi trenurile noaptea şi vapoarele plutind noaptea pe mare. Marea melancolică şi întunecată. Şi clipele luminoase din anii de mult trecuți, orașele îngropate sub timp, locurile intrate în putrefacție și distruse: cei ce-au trăit odinioară sunt morți pentru totdeauna şi totuşi mereu vii, pentru că viața pe pământ e veşnică. Dumnezeule, în 1919 am avut un vis într-o zi: am visat că cei vii trăiesc o veşnicie. Am visat sfârşitul curgerii timpului, al descompunerii şi al morții. Am visat momentul etern, cu soarele sus pe cer şi căldura sa revărsată pe pământ.

Tocmai atunci, vrăbiuța s-a repezit din pom în ciuful meu, încercând să-şi facă un cuib acolo, şi m-am trezit.

Am deschis ochii, dar nu m-am mişcat din loc.

N-aveam idee că pasărea se cuibărise pe creştetul meu până când n-a început să ciripească. Niciodată în viața mea nu mai auzisem o pasăre cântând atât de clar, şi sunetul era uimitor şi nou şi, deopotrivă, foarte natural şi străvechi. Ea cânta pur şi simplu, însă mie mi se părea că aud: „Plângi, plângi, plângi, o, plângi, nu-i nimic de făcut decât să plângi!“ Totuşi, pasărea articula acest mesaj melancolic în cel mai fericit spirit. Parcă nu mai existase nici un fel de sunet pe lume până când, dintr-odată, am auzit muzica şi retorica vrăbiuței. Pe moment, în timp ce încă dormitam, totul mi se părea cât se poate de firesc: pasărea cuibărită-n părul meu, adresându-mi-se, şi remarcabila contradicție dintre semnificația mesajului şi spiritul său. Pe de o parte mâhnire, pe de alta, bucurie.

Apoi mi-am dat seama că ceva nu era în regulă. Nu era în regulă ca o mică pasăre să zburde prin părul cuiva.

Aşa că am sărit în sus şi am luat-o la goană spre oraş, iar vrăbiuța, cu adevărat speriată acum, a zburat cât de departe au ținut-o aripile.

Lumea avea dreptate. Domnișoara Gamma avea dreptate. Fratele meu Krikor avea dreptate. Tot ce trebuia să fac era să mă tund, astfel ca vrăbiuțele să înceteze să-şi mai facă cuib pe capul meu.

Pe Mariposa Street era un frizer armean, pe nume Aram, care era de fapt fermier, sau poate fierar sau poate filosof. Nu ştiam. Ştiam numai că avea o mică frizerie pe Mariposa Street şi că-şi petrecea cea mai mare parte din timp citind Asbarez şi alte ziare armeneşti, că-şi răsucea țigările, le fuma şi-i privea pe trecători. Nu-l văzusem niciodată tunzând sau bărbierind pe cineva, deşi presupun că unul sau doi oameni, în inocența lor, intraseră din greşeală în frizeria lui.

M-am dus la frizeria lui Aram de pe Mariposa Street şi l-am trezit. Stătea aşezat în fața unei măsuțe, cu o carte în armeană deschisă în fața lui, dormind.

L-am întrebat în armeană:

– Vrei să mă tunzi? Am douăzeci şi cinci de cenți.

– Ah, îmi pare bine că te văd! Cum te cheamă? Şezi! Dar mai întâi să fac o cafea. Măi, ce coamă frumoasă ai!

– Toată lumea vrea să mă tund, i-am zis.

– Așa se întâmplă, mi-a răspuns el. Oamenii îți spun tot timpul ce să faci. Şi, mă rog, ce nu-i în regulă cu un pic de păr în plus? La fel şi cu mine, mă tot întreabă de ce fac meseria asta. Îmi spun că trebuie să câştig nişte bani. Să-mi cumpăr o fermă. Asta. Aia. Of, nu vor deloc să lase un om să-şi ducă traiul în pace.

– Poți să mă tunzi? l-am întrebat. Poți să-l tai de tot, ca să nu-i mai aud multă vreme de-acum încolo?

– Cafea, mă ademeni frizerul. Hai să sorbim mai întâi un strop de cafea!

În spatele prăvăliei erau un mic reşou cu gaz, o chiuvetă şi un robinet, un raft cu ceşti şi farfurioare, lingurițe, un deschizător de conserve şi alte lucruri.

Mi-a adus o ceaşcă cu cafea, şi m-am întrebat cum de se făcea că nu-l mai vizitasem până atunci pe omul acela, poate cel mai interesant din oraş. Ştiam că era remarcabil, văzând felul în care se sculase când am intrat în frizerie, cum vorbea, mergea şi gesticula. Ştiam că acesta era unul dintre oamenii remarcabili ai lumii, un frizer de pe Mariposa Street. Avea cam cincizeci de ani, iar eu, unsprezece. Nu era mai înalt decât mine şi nici mai gras, dar fața lui era a unui om care aflase multe lucruri, care ştia multe, care era un înțelept şi care totuşi îşi iubea semenii şi nu era lipsit de bunătate.

Când a deschis ochii, privirea lui a părut că-mi spune: „Lumea? Ştiu totul despre lume. Răul şi mizeria, ura şi teama, murdăria şi putreziciunea. Chiar şi aşa, iubesc absolut tot.“

Am dus ceşcuța la gură şi am sorbit licoarea neagră şi fierbinte. Avea un gust mai bun decât orice altceva gustasem anterior.

– Şezi! m-a îndemnat el în armeană. Hai, şezi! Nu avem unde să ne ducem. Nu avem nimic de făcut. Părul tău nu va mai creşte cine ştie cât într-o oră.

M-am aşezat şi am râs, iar el a început să-mi povestească totul despre lume în armeană.

Mi-a spus povestea unchiului său Misak, care se născuse la Moush.

Când am terminat cafeaua, m-a poftit să mă așez pe scaun şi a început să mă tundă. M-am ales cu cea mai groaznică tunsoare din viața mea, cu mult mai rău decât atunci când mergeam la școala de frizerie de peste liniile de tren, unde era gratis, însă mi-a spus povestea bietului său unchi Misak, şi nici unul dintre ucenicii de dincolo de calea ferată n-ar fi putut să-mi spună o astfel de poveste. Nici măcar toți la un loc. N-aş fi surprins să aflu că nici măcar toți ucenicii de frizer din întreaga lume n-ar fi capabili să spună o poveste pe jumătate atât de bună ca aceea atât de tristă despre bietul său unchi Misak şi tigrul de la circ. Am plecat de la el cu o tunsoare cel puțin bizară, dar nu-mi păsa de asta. Oricum, omul nu era frizer. Doar pretindea că e frizer, pentru ca nevastă-sa să-l bată mai puțin la cap. Făcea asta ca să-i mulțumească pe cei din jur. Dar tot ce dorea era să fie lăsat să citească şi să discute cu oamenii cumsecade care-i călcau pragul. Avea cinci copii, trei băieți şi două fete, dar toți erau la fel ca nevastă-sa şi n-avea cu cine vorbi. Tot ce voiau să afle era câți bani mai câştigase.

– Bietul meu unchi Misak, a început el să-mi povestească, s-a născut cu mult timp în urmă la Moush. Era un băiat foarte aprig, dar nu un hoț. Se purta dur cu oamenii care se credeau puternici şi se lua la trântă cu doi flăcăi deodată şi, dacă era nevoie, cu tații şi cu mamele lor în acelaşi timp. Şi cu bunicii şi bunicile lor.

Aşa că toată lumea îi spunea bietului meu unchi Misak: „Misak, eşti puternic; de ce nu te faci luptător ca să câştigi nişte bani?“ Aşa că Misak a devenit luptător. Înainte să-mplinească douăzeci de ani, rupsese oasele unui număr de optsprezece bărbați voinici. Banii pe care nu-i cheltuia pe mâncare şi băutură i-i dădea copiilor. Nu dorea să-i aibă asupra lui.

Ah, asta era cu mult timp în urmă, a exclamat frizerul. Acum, toată lumea vrea bani. I-au zis c-o să-i pară rău într-o bună zi, şi, desigur, aveau

dreptate. I-au spus să aibă grijă de bani fiindcă, într-o bună zi, n-o să mai fie la fel de puternic şi n-o să se mai poată lupta, aşa c-o să rămână lefter. Şi ziua aia a venit. Bietul meu unchi Misak avea patruzeci de ani şi puterile îl lăsaseră. N-avea un ban. Au râs de el, şi atunci a plecat. S-a dus la Constantinopol. Pe urmă la Viena.

– La Viena? Unchiul tău Misak s-a dus la Viena?

– Da, desigur, mi-a răspuns frizerul. Bietul meu unchi Misak s-a dus în multe locuri. La Viena, bietul meu unchi n-a putut găsi de lucru şi aproape a murit de foame, dar ce crezi, a furat el măcar o jimblă? Nu, n-a furat nimic. Pe urmă, s-a dus la Berlin. Ah, Berlinul e un loc care merită văzut. Şi, acolo, bietul meu unchi Misak aproape c-a murit de foame.

În acest timp îmi tot forfeca părul, când pe partea stângă, când pe dreapta. Puteam zări ghemotoacele de păr negru acoperind podeaua şi simțeam din ce în ce mai mult aerul rece pe cap. Şi capul devenea din ce în ce mai mic.

– Ah, Berlinul! a suspinat el. Un oraş nemilos, străzi peste străzi, case peste case, maldăre de oameni, dar nici o uşă deschisă pentru bietul meu unchi Misak, nici măcar o cămăruță, nici măcar o masă, nici măcar un prieten.

– Ah, Doamne! am oftat eu, cât de tristă este soarta omului plecat în lume. Această singurătate tragică a celor vii.

– Şi, a continuat frizerul, a fost la fel şi la Paris, la Londra, la fel şi la New York, la fel şi în America de Sud, la fel pretutindeni, străzi peste străzi, case peste case, nenumărate uşi, dar nici un loc pe lume pentru bietul meu unchi Misak.

– Of, Doamne! Apără-l, Tată din ceruri, apără şi păzeşte!

– În China, bietul meu unchi Misak s-a întâlnit cu un arab, clovn într-un circ francez. Clovnul arab şi unchiul meu Misak au stat de vorbă în turcă. Clovnul l-a întrebat: „Frate, iubeşti oamenii şi animalele?“ Iar unchiul meu Misak a răspuns: „Frate, iubesc tot ce se află pe firmamentul sfânt al Domnului. Oameni şi animale şi peşti şi păsări şi pietre şi foc şi apă şi tot ce se vede şi ce nu se vede.“ Şi atunci clovnul arab l-a întrebat: „Frate, poți

iubi chiar şi un tigru, un tigru feroce din junglă?“ Şi unchiul meu Misak i-a răspuns: „Frate, dragostea mea pentru bestia feroce din junglă este fără de margini.“ Of, era un om tare nefericit, unchiul meu Misak.

– Ah, Doamne! am suspinat eu din nou.

– Clovnul arab a fost foarte mulțumit să-l audă pe unchiul meu că iubeşte animalele sălbatice ale junglei, fiindcă şi el era un om foarte curajos. „Frate, i-a zis, poți iubi atât de mult un tigru încât să-ți vâri capul între fălcile lui?“

– Doamne apără şi păzeşte! m-am rugat eu.

Frizerul Aram a povestit mai departe:

– Unchiul meu Misak i-a răspuns: „Frate, pot.“ Şi clovnul arab l-a întrebat: „Vrei să te angajezi la circ? Ieri, tigrul şi-a închis botul peste capul bietului Simon Perigord, retezându-i-l. Acum, n-a mai rămas nimeni care să nutrească o iubire atât de mare față de creațiile lui Dumnezeu cel Atotputernic şi nemărginit.“ Bietul meu unchi Misak era obosit de lume, așa că i-a spus: „Frate, o să mă angajez la circ şi-o să-mi pun capul între fălcile deschise ale sfântului tigru al Domnului de o duzină de ori pe zi.“ „Nu-i nevoie de asta“, i-a răspuns clovnul arab. „Ajunge de două ori pe zi.“ Aşa că bietul meu unchi Misak s-a angajat la circul francez din China şi a început să-şi vâre capul în botul căscat al tigrului.

Circul a călătorit din China în India, din India în Afganistan, din Afganistan în Persia şi acolo, în Persia, s-a întâmplat. Tigrul şi cu bietul meu unchi Misak deveniseră prieteni foarte buni. La Teheran însă, în acel oraş străvechi, căzut în ruină, tigrul s-a sălbăticit din nou. Era o zi deosebit de caldă, şi nici unul nu era în apele lui. Tigrul era foarte furios, agitându-se ca un turbat. Bietul meu unchi Misak şi-a vârât capul în botul căscat al tigrului la Teheran, acel oraș urât şi descompus din Persia, şi era pe punctul să-l tragă afară, când tigrul, sătul de urâțenia din jur, şi-a clămpănit strâns fălcile şi i l-a smuls.

Am sărit din scaun, moment în care am zărit o figură stranie în oglinda din fața mea. M-am speriat, văzând că-mi dispăruse tot părul. L-am plătit pe frizerul Aram cu cei douăzeci şi cinci de cenți şi m-am dus acasă. Toți au

râs de mine. Frate-meu Krikor mi-a zis că nu văzuse în toată viața lui o tunsoare mai caraghioasă.

Totuşi, era în regulă.

Timp de mai multe săptămâni nu m-am gândit decât la unchiul frizerului, bietul Misak, al cărui cap fusese smuls de tigrul de la circ, şi de-abia aşteptam ziua când voi avea nevoie să mă tund din nou, ca să mă duc la frizerie şi să-l ascult pe Aram spunându-mi o altă poveste despre un om de pe pământ, pierdut şi singur şi confruntat cu tot felul de pericole, asemenea poveştii triste a bietului său unchi Misak. Povestea tristă a oricărui om viu.

CĂȚELUL RÂSE VĂZÂND AŞA O ACROBAȚIE[10]

Am dat la Moscova peste un cățel cu o înfățişare uimitoare. Trăia în apropiere de Kremlin, acolo unde locuia pe vremuri Lenin, iar acum locuiește Stalin. Se pare că râul Moscova îl întrista nespus pe câine, fiindcă urla necontenit de pe mal. Eu însumi, dacă mă aflam în preajma sa, mă simțeam obligat să fac mișcări de eschivă ca să scap de forțele răului, fie ele reale sau imaginare.

Când fluieram, cățelul se oprea un moment din urlat, se-ntorcea spre mine, mă privea („Aha, încă un suflet nefericit pe lumea asta şi, cu siguranță, un duşman la fel ca toți ceilalți“), după care se punea iar pe urlat. La urma urmei, cine eram eu ca să-mi permit să-i întrerup acest acces de agonie pură? Cine eram eu să perturb sfânta sălbăticie a râului, a lunii şi a nopții?

Micul câine se-ntorcea cu spatele la mine şi urla din nou.

– Vaşa, Vaşa! îi strigam. Nu trebuie să urli la lună. Aici suntem în Rusia. Am descoperit adevărul despre toate. Este contrarevoluționar să laşi să se vadă că eşti viu şi că acolo se află un râu, un pământ, o lună, zile şi nopți, case peste tot în lume, ființe vii, anotimpuri, zile luminoase şi zile mohorâte, zile calde şi zile reci, zile cu ploaie şi altele cu zăpadă şi ființe care dorm şi zile în care vietățile cresc. N-are rost să urli întruna. Totul se-ntâmplă pentru că un bogat fabricant de jucării vrea încă şi mai mulți bani ca să-şi extindă afacerea. Asta este. Totul e rezultatul lăcomiei unui umflat. Luna nu înseamnă nimic, şi nici râul.

L-am fluierat aşa cum fluierăm câinii în America, două note rostogolite una după alta de mai multe ori. Dar cățelul nu reacționa, aşa că, într-un târziu, am dat cu piciorul în roata unui automobil în trecere în care, precis, se aflau trei barosani din Comitetul Central şi o actriță.

Totuşi, în timpul zilei, când luna nu se afla pe cer, când era ros de foame şi avea de colindat, cățelul alerga mult pe străzi, ținându-se mai întâi după câte un rus, apoi după altul, fără să-şi facă vreun prieten. Uneori se lua temător după niște străini îmbrăcați elegant, poate americani. Ştia probabil, din

simplul aspect al străinilor, că în acest caz avea cel puțin de-a face cu o anume calitate. Aceștia aparțineau unui trib aparte, și iată-i cât de grăbiți mergeau, trăgând cu furie din țigări, țipând unul la altul într-o limbă străină, îmbrâncind din calea lor femei bătrâne şi invalizi, scuipând la doi metri distanță, gesticulând spre diferite clădiri, mai ales spre Catedrala Sfântul Vasile.

Într-un astfel de moment am dat prima oară nas în nas cu micul câine şi am remarcat ce mutră uimitoare putea să aibă.

Inițial am făcut numai acea observație, faptul că avea o mutră uimitoare şi nimic mai mult. Pe urmă, m-am adresat unui cerşetor, după ce i-am vârât şaizeci de copeici în palmă:

– Frate, ai văzut cățelul ăla?

– Frate, Dumnezeu să te ajute să-ți păstrezi avuția!

Asta a fost tot ce mi-a zis cerşetorul.

Aşa că m-am dus în camera mea, unde, ca să găsesc un echilibru între discrepanțele din viață, lume şi univers, citeam Cartea lui Iov, unul dintre cei mai nobili nebuni din câți au existat. Prins în vârtejul caznelor lui Iov, mi-am amintit subit de cățel, dar asta a însemnat mai mult decât o simplă amintire, şi anume regăsirea unui univers pe care-l descoperisem cândva în vis și în care locuisem, pentru ca, mai târziu, înaintând în vârstă şi-n înțelepciune, să-l dau uitării. Cățelul pierdut prin Moscova era cățelul pierdut al acelui univers, mica viețuitoare rătăcită în imensitate, în spațiul şi timpul infinit, în fantastica simultaneitate a evenimentelor; după mai multe explorări prin acel univers pierdut şi regăsit, am aflat de ce mă interesa atât de mult mutra cățelului.

Păi, câinele acela arăta exact la fel ca mine. Avea cea mai tristă expresie întipărită pe fața unei ființe vii din câte s-au văzut vreodată pe lume, întrecând-o chiar şi pe cea a unei cămile, dar, în acelaşi timp, puteai zări în ochii lui o capacitate infinită de a se amuza, datorată agerimii sale instinctive. Dacă, de exemplu, ai fi încercat să treci peste el cu un Packard cu şaisprezece cilindri, ar fi fost capabil să facă un salt cu mult peste

puterile sale normale, fentând moartea la un centimetru şi aterizând în siguranță pe cele patru picioare la câțiva metri distanță, după care ar fi întors capul ca să te latre. Toate astea fără nici un gând, fără cea mai mică premeditare, deşi, în multe cazuri, mai ales când lătratul ar continua mult timp după trecerea vehiculului, furia şi indignarea ar fi deliberate şi jucate cu mare talent actoricesc. În consecință, ai avea de-a face cu diferite registre de izbucniri mânioase, mârâituri supărate, răgete tunătoare şi urlete menite să-ți sfâşie sufletul. Blestemați să fiți, ticăloşilor, şobolanilor şi bastarzilor din aceste maşini puternice, păgânilor plini de putere şi bani, mincinoşilor şi tâlharilor! Şi, în acest mod, ținând piept celor mai grave pericole cu acea capacitate uimitoare pe care le-o dă scânteia divină tuturor ființelor, va trăi până la o vârstă venerabilă și va lăsa după el nenumărate progenituri ilegitime prin diferite colțuri ale țării. Toate vor duce tradiția mai departe, reuşind să facă un salt salvator de fiecare dată când dau piept cu vreo primejdie.

Veți spune, fără îndoială, că necazul cu mine este că mă opun oricărui tip de guvernare şi sigur că aveți dreptate, deşi nu se poate să nu observați că ordinea este singurul lucru care mă interesează cu adevărat: instaurarea și implementarea ei, precum şi corecțiile ce-ar trebui aduse acelei ordini deja existente care, din păcate, suferă de haos și confuzie. Sigur că este mai ales o grijă a mea personală, şi, la fel ca orice grijă personală a oricărui om, se referă la toți și la toate. Eu, personal, îmi doresc prea puțin: să am timp astfel încât să pot învăța să trăiesc într-un mod care să echivaleze cumva cu nemurirea. Nici un fel de intruziuni mediocre, nici un fel de întreruperi politicoase, pentru început numai lucruri elementare: pământ, univers, anotimpuri, hrană pentru satisfacerea foamei, apă pentru potolirea setei, aer de respirat şi așa mai departe.

Este o preocupare a mea personală. Este întru totul o preocupare egoistă. Vreau să-mi trăiesc viața atât timp cât sunt viu, asta-i tot. Sau, cel puțin, încerc s-o fac. Până acum n-am fost capabili să descoperim dacă putem trăi în toate anotimpurile, în toate schimbările climatice, în toate stadiile de dezvoltare, fiecare confruntat cu propriile-i probleme teribile, dar şi magnifice, însă avem dreptul să ne dorim asta. Nu ne pasă realmente dacă experimentul ne va ucide atât timp cât suntem lăsați să încercăm şi nu suntem opriți de cine ştie ce imbecilitate enervantă, ca un război, izbucnit

din cauza disperării unor neghiobi de a-şi găsi un alt debuşeu. Vrem să continuăm să ne trăim liniştiți viața noastră privată, fără bubuit de tunuri, fără oratorie, fără pasiuni violente, aviație, tactici de război, dureri anormale, eroism anormal, măreție anormală. Vrem să ne ducem traiul în acel colțișor de lume care ne este cunoscut, vrem ca orice părticică din acest peisaj să fie reală pentru noi, să devină parte din noi, şi mai vrem ca fiecare afurisit de copac din locul acela, fiecare bucată de pământ, fiecare plantă înfrunzită, fiecare pârâu, fiecare aspect trecător al cerului, fiecare oră de lumină, fiecare bar de presiune a aerului, fiecare gură de mâncare şi de apă şi de vin să însemne ceva pentru noi, să fie parte a încercării noastre de a fi veşnic vii. Vrem să avem la dispoziție tot timpul necesar şi respingem orice fel de întreruperi.

Sigur, vorbesc în numele meu. Poate că voi doriți altceva; dacă este aşa, foarte bine, acționați în direcția respectivă! Eu ştiu ce vreau şi chiar vreau acest lucru. Nu vreau să văd nici un subterfugiu, fiindcă suntem de multă vreme pe această lume şi a trecut mult timp de când Iisus Hristos a trăit şi a murit, şi al naibii să fiu dacă pot vedea vreo schimbare în bine. Mi se pare că a cam sosit timpul să-ncepem să ne trăim viața așa cum se cuvine. Avem toată mintea necesară. Toată literatura creată de ea. Toată muzica. Toate tablourile. Toate sculpturile.

Aşa că, înainte să izbucnească războiul (şi oricine, de la taximetrist până la profesorul de economie de la Columbia, îți va spune că războiul va începe în curând), vreau să spun întregii lumi că eu nu vreau să fiu deloc părtaş. Războiul mă osteneşte de moarte. N-are nimic de-a face cu mine. N-am nici o dispută de o natură atât de ridicolă, deşi am şi eu destul de multe dispute. Nu vreau să aud de el. Refuz să-i accept existența. Ucideți-vă unii pe alții, dacă asta vă este vrerea! Faceți-o cu măiestrie, cu cele mai grozave arme şi gaze inventate vreodată! Faceți-o pe scară largă! Eu sunt istovit şi nu voi avea nici o milă pentru morți. Las-i să moară! Nu-mi pasă ce motive au avut ca să ia parte la război dar, indiferent de ele, nu cred că e vreunul justificat, aşa că mă lasă rece. Ştiu doar că oamenii aceia erau în viață. Iar acum sunt morți.

Ei bine, vreau să vă mai spun ceva. Dacă au murit din cauza războiului, pot spune că n-au trăit niciodată cu adevărat. N-au fost niciodată vii. Nici măcar

n-au început să trăiască. Vreau să vă spun acest lucru înainte ca tunurile să-şi înceapă canonada, când nu vom mai putea scăpa de bubuitul lor nici în cel mai îndepărtat colț al pământului. Dați-mi voie să-mi țin micul discurs înainte ca toate ziarele să se umple de acel bubuit.

În camera mea de la New Moscow Hotel mi-am aminbelly de vechiul univers şi l-am revăzut. Nu era, totuşi, un loc diferit. Era acelaşi loc, pământul nostru, numai că la începuturi. Din acest loc şi timp pot să purced – visam eu – spre lumea şi mortalitatea mea. Dar când m-am trezit, lumea era plină de confuzie. Aşa că am visat din nou. Am visat că acest loc, în care visul că visez şi visul meu despre realitate se întrepătrund, va reprezenta începutul lumii pentru mine. Din nou însă, când m-am trezit, lumea era despre mine şi cu mine şi nu era începutul, ci sfârşitul. Ăsta, mi-am zis, stând în acel oraş, nu este sfârşitul începutului pe care-l făuresc eu. Nu e posibil să doresc aşa ceva, aşa că am început din nou să visez. Acolo, în universul somnului, vom fi eu însumi, pământul şi, nu se ştie din ce motiv zărghit, din când în când şi cățelul rătăcit, având chipul meu. În vis, treceam unul pe lângă altul, fără să comunicăm, aşa cum cățeii pierduți treceau pe lângă mine în locul din oraş unde-mi vindeam de obicei ziarele. Tu mergi pe drumul tău, eu pe-al meu. După o vreme, acel vis s-a sfârşit şi-am început să visez lumea altfel, pe măsură ce mi se adăugau anii. Visam aşa: se făcea că mă duc într-un loc îndepărtat de pe pământ, printre străini, devenind unul dintre ei, că voi face asta, voi face ailaltă şi aşa mai departe. Lumea şi toată harababura din ea erau în regulă în ce mă privea fiindcă, ce naiba, n-aveam alternativă. Asta era situația. Dar nu e vorba despre lume. Să dăm uitării lumea. Ceea ce este e îndeajuns de bun. Dar să lăsăm lumea deoparte. Să ne concentrăm pe ceea ce este elementar, pentru că este mai mult decât suficient şi potențialul său nu are margini. Poți deveni chiar şi nemuritor. Şi am uitat cu totul de cățelul rătăcit până când, cu mulți ani mai târziu, în țara străină, după ce făcusem multe lucruri pe care dorisem să le fac, cățelul şi-a făcut din nou apariția, acelaşi ca întotdeauna, cu chipul meu şi, prin bunăvoința Domnului, încă viu.

Firește, am fost profund preocupat de soarta micului câine. Desigur, m-am dus mereu pe malul râului să-l aud cum se tânguie şi, desigur, am încercat să-l fac să se oprească. Dar nu s-a oprit. Nu putea. Era plin de toată mânia şi

amărăciunea cerului, şi a tot urlat până când tot ce-am putut face a fost să boxez prin aer cu duhurile rele şi să dau şuturi automobilelor în trecere.

Iată însă că într-o seară l-am găsit râzând. Îl distra toată harababura. Râul, luna, vietățile, oraşele, guvernele, ideile, planurile, tremurul de spaimă, oratoria, falsitatea, meschinăria şi măreția, toate astea l-au făcut să izbucnească în râs. Am visat din nou universul timpuriu şi, apăsat de o grea melancolie, parcă înaintam pe un drum prin toată această pustiire. Rapid, cățelul rătăcit din Moscova şi-a făcut apariția, mergând ferit în urma mea fiindcă eram un american cu haine bune. M-am întors şi am văzut că era acelaşi cățel cu chipul meu, acum mult mai posac decât oricând. „O.K., i-am zis, hai cu mine! E o lume mare şi fiecare câine are şansa lui. Ca de obicei, merg fără țintă, aşa că poți să vii şi tu cu mine.“ Cățelul a tăcut mâlc. A scos un mârâit şi m-a urmat lipit de călcâiele mele. După ceva timp am ajuns la Râul Moscova. Luna veghea orașul de sus. M-am dus pe malul apei şi m-am aşezat pe-un bolovan, fumând o țigară. Cățelul a început să se târască pe burtă spre mine aşa cum fac maidanezii, şi atunci i-am zis: „Nu mai fi atât de prost, saltă-te în patru labe şi mergi ca un câine.“

Sigur că aşa a făcut, fiindcă era un vis. Micul câine a sărit în picioare şi a început să dea ca un disperat din coadă, cu ochii strălucind de o uimitoare amiciție şi recunoaştere a înrudirii, iar eu i-am spus: „În regulă, ia-o mai încet! Vreau doar să stau aici şi să-mi aduc aminte. Las-o mai moale!“

Câinele s-a liniştit şi s-a întins la picioarele mele.

„Plăcută seară“, i-am zis.

Când n-are rost să vorbesc despre altceva, remarc întotdeauna cât de plăcută e seara. De fapt, mă simțeam groaznic, pentru că totul mă dezgusta.

Câinele m-a întrebat: „Şi ce dacă? Cui îi pasă de asta?“

„Ei bine, nu e cine ştie ce, totuşi e ceva.“

„Sigur, a zis câinele. Ceva e ceva. Şi ce-i cu asta?“

„Ruşii au dreptate, i-am spus. Ei au intenții bune. Ideea este să le oferi tuturor o şansă să-şi trăiască viața, chiar şi ție.“

„Ha, ha, a râs câinele, cât de caraghios!“

„Singurul motiv pentru care ne confruntăm aici cu aceleaşi rele ca în țările capitaliste, i-am spus, este faptul că totul ia timp.“

„Ha, ha, i-auzi ce zice! a pufnit câinele. Ascultați-l!“

„Sigur că va fi un alt război, am continuat eu, şi Rusia va sări direct în focul luptei şi o mulțime de copii ruşi vor fi măcelăriți, dar asta nu pentru că Rusia vrea război, ci din cauză că nu poți extinde comunismul peste tot, dacă lumea nu e măcinată de războaie succesive în care să piară jumătate din toată populația. Atunci, guvernele capitaliste vor ceda şi oamenii (poporul) se vor ridica şi vor prelua puterea.“

„Ha, ha. Şi ce-ar mai fi acolo de preluat? Ha, ha, să zicem că vor pune mâna pe putere. Şi după aceea ce vor face cu ea?“

„O grămadă de lucruri. Distribuția echitabilă a averii ar fi un prim lucru.“

„Ha, ha, a făcut câinele. Vrei să zici distribuția echitabilă a sărăciei.“

„Şi fără clase sociale, am adăugat eu. Toți oamenii egali.“

„Ha, ha, toți oamenii egali în mediocritate. Asta ai vrut să spui, tovarăşe!“

„Şi apoi, am insistat, nu va mai exista proprietate privată.“

„Ha, ha, a râs cățelul, nici n-a existat vreodată. N-a existat niciodată vreo proprietate privată asupra nici unui lucru.“

„Şi nu va mai fi nici foamete în lume.“

„Ha, ha, există mai multe feluri de foamete.“

„Şi nici teamă.“

„Ha, ha, nu prea multă, tovarăşe, nu prea multă.“

„Şi nici conflicte.“

„Ha, ha“, a fost răspunsul câinelui.

Şi tot aşa am purtat o conversație lungă. Eu eram foarte serios şi voiam să fiu de partea celor care doresc ca toți oamenii să poată începe să-şi trăiască viața, dar cățelul râdea de tot ce spuneam, aşa că m-am ridicat şi am plecat. Când am ajuns la pod, am întors capul şi l-am văzut pe cățel cum îşi saltă botul spre lună şi se pune din nou pe urlat.

Londra, iulie 1935

OMUL CARE-ȘI LĂSASE SUFLETUL ÎN MUNȚII SCOȚIEI

În 1914, când nu împlinisem încă şase ani, un bătrân a venit, cântând la un cimpoi, pe San Benito Avenue și, ajuns în fața casei noastre, s-a oprit. Am ieşit în fugă din curte şi l-am aşteptat lângă bordură să înceapă din nou, dar el tăcea. Atunci i-am zis:

– Mi-ar plăcea să mai cântați ceva.

El m-a întrebat:

– Tinere, ai putea să-i dai un pahar cu apă unui bătrân care și-a lăsat sufletul în munți?

– Care munți?

– Munții Scoției, mi-a zis el. Deci, ai putea?

– Şi ce face sufletul dumneavoastră în munții Scoției? l-am întrebat.

– Sufletul meu îşi plânge acolo durerea. Poți să-mi aduci un pahar cu apă rece?

– Și mama dumneavoastră unde e? am insistat eu.

– Mama e în Tulsa, Oklahoma, mi-a răspuns bătrânul, însă nici sufletul ei nu-i acolo.

– Da' unde-i?

– În munții Scoției, a zis bătrânul. Tinere, mor de sete!

– Cum se face că membrii familiei dumneavoastră își lasă tot timpul sufletul în munți?

– Aşa suntem noi făcuți, mi-a răspuns bătrânul. Azi aici, mâine departe.

– Azi aici, mâine departe? m-am mirat eu. Cum se poate?

– Azi viu, mâine mort, a spus bătrânul.

– Şi unde este mama mamei dumneavoastră?

– În Vermont, într-un orăşel numit White River, dar sufletul ei nu-i acolo.

– Și bietul ei suflet bătrân şi obosit a rămas tot în munți?

– Taman acolo a rămas! a zis bătrânul. Fiule, îmi dau duhul de sete.

Tatăl meu a ieşit pe verandă, urlând ca un leu trezit din cele mai rele coşmaruri.

– Johnny, a zbierat el, mişcă-te naibii odată şi adu-i omului o cană cu apă, până nu cade mort de sete! Fir-ar să fie, așa te-am învățat eu să te porți?

– Păi nu mai poate omul să-ncerce să afle noutăți de la un trecător din când în când?

– Adu-i apă bătrânului domn! mi-a ordonat tata. Ei, drace, nu mai sta înțepenit acolo ca o paiață! Adu-i de băut până nu cade mort de sete!

– Adu-i tu ceva de băut! i-am spus. Că tot stai degeaba.

– Stau degeaba? s-a înfuriat tata. Ah, Johnny, ştii prea bine că încerc să compun în minte o poezie.

– De unde Dumnezeu să ştiu? i-am răspuns. Nu faci decât să stai țeapăn pe verandă, cu mânecile suflecate. Cum aş putea să ştiu?

– Ei bine, ar trebui să ştii!

– Bună ziua! l-a salutat bătrânul pe tatăl meu. Fiul dumitale tocmai îmi spunea cât de plăcută şi răcoroasă e clima prin aceste părți.

(„Dumnezeule“, mi-am zis, „nu i-am spus niciodată aşa ceva! De unde-o fi scos-o?“)

– Bună ziua! i-a răspuns tata. Intră puțin să te odihneşti! E o onoare pentru noi să te invităm la masă, să guşti ceva.

– Domnule, i-a spus bătrânul, mi-e o foame de lup. Am să profit de invitația dumitale.

– Puteți să cântați Drink to Me Only with Thine Eyes[11]? l-am întrebat eu. Mi-ar plăcea să-l ascult la cimpoi. E cântecul meu preferat. Cred că-mi place mai mult decât orice alt cântec din lume.

– Fiule, a zis bătrânul, când ai s-ajungi la vârsta mea, ai să ştii și tu că nu cântecele sunt importante, ci pâinea.

– Oricum, am zis, cu siguranță mi-ar plăcea să-l aud.

Bătrânul a urcat treptele şi a dat mâna cu tatăl meu pe verandă.

– Mă numesc Jasper MacGregor, i-a spus. Sunt actor.

– Sunt foarte fericit să te cunosc, a răspuns tata. Johnny, adu-i domnului MacGregor un urcior cu apă!

M-am dus la fântână în spatele casei, am turnat nişte apă rece într-un urcior şi i l-am dat bătrânului. L-a băut pe tot dintr-o suflare. Apoi s-a uitat în jur la peisaj, s-a uitat spre cer şi s-a uitat în lungul lui San Benito Avenue, la capătul căreia soarele începea să apună.

– Cred că sunt la cinci mii de mile depărtare de casă, a spus el. Credeți c-aş putea primi un pic de pâine cu brânză cât să mă pot ține pe picioare?

– Johnny, mi s-a adresat tatăl meu, fugi la prăvălie și cumpără o franzelă şi un sfert de kil de brânză!

– Dă-mi bani! i-am cerut eu.

– Spune-i domnului Kosak să ne dea pe veresie! a zis el. Nu mai am un ban, Johnny.

– Nu ne mai dă pe veresie, l-am lămurit. Domnul Kosak s-a săturat. E supărat pe noi. Zice că nu muncim şi nu ne plătim niciodată restanțele. Îi suntem datori patruzeci de cenți.

– Tu du-te şi discută cu el! a insistat tata. Știi că asta-i treaba ta.

– Nici n-o să stea la discuții. Domnul Kosak zice că nu-l interesează nimic, nu vrea decât să-i dai cei patruzeci de cenți.

– Du-te odată şi convinge-l să-ți dea o pâine şi o bucată de brânză! Te descurci tu, Johnny!

– Du-te la prăvălie, a intervenit şi bătrânul, şi spune-i domnului Kosak să-ți dea o franzelă şi o bucată de brânză, fiule!

– Haide, Johnny, du-te odată! mă-ndemnă tata. Până acum ai reuşit mereu să aduci de-ale gurii, şi în zece minute ai să te-ntorci cu un prânz demn de un împărat.

– Zău dacă ştiu! am făcut eu. Domnul Kosak zice că încercăm să-l ducem cu preşul. Vrea să ştie cu ce te ocupi.

– Bine, spune-i, n-am nimic de ascuns! Scriu poezii. Spune-i domnului Kosak că scriu zi şi noapte poezii!

– Bun, în regulă, dar nu cred că va fi prea impresionat. Zice că nu te duci niciodată să-ți cauți ceva de lucru, ca alți şomeri. Zice că eşti leneş şi nu eşti bun de nimic.

– Atunci, Johnny, du-te şi spune-i că nu e sănătos la cap! Du-te și spune-i individului că tatăl tău este unul dintre cei mai mari poeți necunoscuți în viață.

– S-ar putea să nu-i pese, am zis, dar mă duc. Am să-mi dau silința. Chiar n-avem nimic de mâncare prin casă?

– Numai floricele de porumb, a răspuns tata. De patru zile ronțăim floricele, Johnny. Trebuie să faci rost de pâine şi brânză dacă vrei să-mi termin poemul.

– O să-mi dau silința.

– Să nu stai prea mult! mi-a zis și domnul MacGregor. Sunt la cinci mii de mile depărtare de casă.

– O s-o țin tot într-o fugă, am promis.

– Şi, dacă găseşti vreun ban pe drum, mi-a adus aminte tata, să nu uiți, facem juma'-juma'.

– În regulă, am zis şi am luat-o la fugă spre prăvălia domnului Kosak, dar n-am găsit nici un ban pe drum, nici măcar un penny.

Am intrat în prăvălie, şi domnul Kosak a deschis ochii.

– Domnule Kosak, am început eu, dacă v-ați afla în China şi n-ați avea nici un prieten pe lume şi nici un ban, v-ați aştepta ca un creştin de-acolo să vă dea un sfert de kil de orez, nu-i așa?

– Ce vrei? m-a repezit domnul Kosak.

– Vreau doar să vorbim puțin. Domnule Kosak, v-ați aştepta ca un membru al rasei ariene să vă dea o mână de ajutor, nu-i așa?

– Câți bani ai? m-a interogat domnul Kosak.

– Domnule Kosak, n-are legătură cu banii. Eu vorbesc despre cum ar fi să fiți în China și să aveți nevoie de ajutor din partea rasei albe.

– Eu nu știu nimic, mi-a retezat-o domnul Kosak.

– Cum v-ați simți să vă treziți în China într-o astfel de situație? am insistat eu.

– Nu ştiu. Ce să caut eu în China?

– Ei, i-am zis, ați fi în excursie acolo, şi v-ar fi foame, şi n-ați avea nici un cunoscut. V-ați aştepta ca un bun creştin să vă întoarcă spatele şi să nu vă dea nici măcar un sfert de kil de orez?

– Cred că nu, a răspuns domnul Kosak, dar tu, Johnny, nu eşti în China, şi nici taică-tău nu e. Voi doi trebuie să vă căutați până la urmă de lucru, și ați face bine să începeți imediat. Nu-ți mai dau nimic de mâncare pe datorie, fiindcă ştiu că-mi iau adio de la bani.

– Domnule Kosak, am continuat eu, m-ați înțeles greşit: eu nu vorbesc de o amărâtă de mâncare. Vă spun doar cum ar fi să vă treziți înconjurat de toți păgânii ăia din China, şi dumneavoastră să vă fie foame, şi să fiți pe moarte.

– Dar aici nu e China, m-a pus la punct domnul Kosak. În țara asta trebuie să munceşti ca să-ți câştigi existența. Toată lumea munceşte în America.

– Domnule Kosak, am continuat eu, să zicem că n-ați avea nevoie, ca să rămâneți în viață, decât de o franzelă şi un sfert de kil de brânză; ați șovăi să-i cereți unui misionar creştin așa ceva?

– Da, aş șovăi, a replicat domnul Kosak. Mi-ar fi ruşine să cer.

– Chiar dacă ați şti că-i veți înapoia două franzele şi jumătate de kilogram de brânză? am insistat eu. Chiar şi atunci?

– Chiar şi atunci, s-a încăpățânat domnul Kosak.

– Nu fiți așa, domnule Kosak! Astea-s vorbe de defetist[12], ştiți foarte bine. Pentru că singurul lucru pe care l-ați păți ar fi să muriți. Ați muri acolo departe, în China, domnule Kosak.

– Şi nici că mi-ar păsa dac-aș muri! Tu şi taică-tău trebuie să plătiți pentru pâine şi brânză. De ce taică-tău nu se duce să muncească?

– Domnule Kosak, am întors-o eu, ce mai faceți, așa, în general?

– Fac bine, Johnny, a răspuns el. Dar tu?

– Cum nu se poate mai bine, domnule Kosak. Dar copiii dumneavoastră ce mai fac?

– Bine. Stepan începe să meargă.

– Grozav! am zis. Și Angela ce mai face?

– Angela a început să cânte. Ce mai face bunică-ta?

– Se simte bine, i-am zis. Şi ea a început să cânte. Zice că preferă să fie stea de operă, nu regină. Și Marta, soția dumneavoastră?

– O, nemaipomenit! a răspuns domnul Kosak.

– Nici nu pot să vă spun cât sunt de fericit să aud că totul merge bine în căminul dumneavoastră. Sunt sigur că Stepan va fi cândva un mare om.

– Sper, a spus domnul Kosak. O să-l trimit să facă liceul şi o să am grijă să beneficieze de toate şansele de care eu n-am avut parte. Nu vreau să-şi deschidă o prăvălie.

– Am mare încredere în Stepan, am zis.

– Ce vrei, Johnny? mă întrebă domnul Kosak. Şi câți bani ai?

– Domnule Kosak, i-am zis, ştiți că n-am venit aici să cumpăr ceva. Ştiți că-mi place să port cu dumneavoastră câte o mică discuție filosofică. Dați-mi numai o franzelă şi o bucată de brânză!

– Dar trebuie să plăteşti cu bani gheață, Johnny, a zis domnul Kosak.

– Şi Esther, am insistat eu, ce mai face frumoasa dumneavoastră fiică Esther?

– Esther face foarte bine, Johnny, dar tu trebuie să achiți cu banii jos. Tu şi taică-tău sunteți cei mai răi cetățeni ai acestei țări.

– Mă bucur să aud că Esther face bine, domnule Kosak. La noi a venit în vizită Jasper MacGregor. Un mare actor.

– N-am auzit de el, s-a ținut tare domnul Kosak.

– Şi aş mai vrea o sticlă de bere pentru domnul MacGregor, am zis.

– Nu pot să-ți dau o sticlă de bere, mi-a tăiat-o domnul Kosak.

– Ba cu siguranță puteți, l-am contrazis.

– Nu pot, a repetat domnul Kosak. O să-ți dau o franzelă mai veche şi un sfert de kil de brânză şi atât. Și ce fel de muncă face taică-tău când lucrează?

– Tata scrie poezii, domnule Kosak. Asta-i singura muncă pe care o face. Este unul dintre cei mai mari poeți din lume.

– Şi când primeşte ceva bani? s-a interesat el.

– Nu primeşte niciodată bani, am zis. Nu poți avea şi vrabia din mână, și cioara de pe gard.

– Nu-mi place genul ăsta de ocupație, Johnny. De ce taică-tău nu munceşte și el la fel ca toată lumea?

– Ba munceşte mai mult decât oricine, i-am răspuns. Tata munceşte de două ori mai mult decât un om obişnuit.

– Bine, bine, Johnny, îmi datorezi cincizeci şi cinci de cenți, m-a anunțat domnul Kosak. O să-ți dau câte ceva de data asta, dar să nu mai vii niciodată!

– Spuneți-i lui Esther că o iubesc! am zis.

– În regulă.

– La revedere, domnule Kosak!

– La revedere, Johnny!

Am fugit într-un suflet acasă cu franzela şi cu bucata de brânză.

Tata şi domnul MacGregor erau în stradă, aşteptând să vadă dacă aduc mâncare. Au alergat cam până la jumătatea străzii spre mine şi, când m-au

văzut cu mâinile pline, au început să facă semne spre casă, unde aştepta bunică-mea, care a dat fuga înăuntru să pună masa.

– Ştiam eu că vei reuşi, mi-a spus tata.

– Şi eu la fel, a spus şi domnul MacGregor.

– Domnul Kosak a zis că-i datorăm cincizeci şi cinci de cenți și a zis că nu ne mai dă mâncare pe datorie.

– Asta e părerea lui, a spus tata. Despre ce-ai vorbit, Johnny?

– Mai întâi am vorbit despre cum e să mori de foame în China şi pe urmă l-am întrebat ce-i face familia.

– Şi ce face? s-a interesat tata.

– Sunt bine cu toții, am răspuns.

Aşa că am intrat tustrei în casă şi am mâncat franzela şi bucata de brânză şi fiecare a băut două sau trei pahare cu apă. Şi, după ce ultima firimitură a fost înghițită, domnul MacGregor a început să se uite prin bucătărie ca să vadă dacă nu mai aveam şi altceva de mâncare.

– Conserva aia verde de colo, a zis el. Ce-i în ea, Johnny?

– Bile de marmură, am răspuns.

– Şi în dulap? Ceva de mâncat, Johnny?

– Greieri, i-am zis.

– Şi borcanul ăla mare din colț... Ce e bun în el?

– În borcanul ăla am un şarpe popândău.

– Bun, a exclamat domnul MacGregor, aş gusta cu plăcere o bucățică de şarpe popândău fiert, Johnny.

– Nu puteți mânca şarpele.

– De ce nu, Johnny? m-a întrebat domnul MacGregor. La naiba, fiule, de ce nu? Am auzit de niște băştinaşi de toată isprava din Borneo care mănâncă şerpi şi lăcuste. Nu se-ntâmplă să ai pe-aici ceva lăcuste grase, Johnny?

– Numai patru, am răspuns.

– Fă-le-ncoace, Johnny! Şi, după ce ne săturăm, îți cânt la cimpoi Drink to Me Only with Thine Eyes. Mi-e foame rău, Johnny!

– Şi mie, i-am zis, dar nu vă las să-mi omorâți şarpele.

Tata stătea visător la masă, cu capul în mâini. Bunica se plimba cu pași mari prin casă, cântând arii din Puccini. Quando me'n vo' soletta per la via, urla ea.

– Ce-ar fi să ascultăm puțină muzică? s-a trezit tata. Cred că băiatul ar fi încântat.

– Sigur că da, domnule MacGregor! am zis eu.

– Bine, Johnny, a acceptat domnul MacGregor.

Aşa că s-a ridicat şi a început să sufle în cimpoi, şi sufla mai tare decât oricare alt cimpoier, iar oamenii aflați la mile-n jur l-au auzit şi s-au emoționat. Optsprezece vecini s-au îngrămădit în fața casei noastre şi au aplaudat când domnul MacGregor și-a terminat cântecul. Tata l-a scos pe domnul MacGregor pe verandă și a zis:

– Oameni buni, vecini şi prieteni, vi-l prezint pe Jasper MacGregor, cel mai mare actor shakespearian al zilelor noastre.

Bunii noştri vecini şi prieteni n-au spus nimic, și domnul MacGregor le-a vorbit:

– Îmi amintesc de primul meu rol, în 1867, la Londra, de parcă a fost ieri – şi a continuat cu povestea carierei sale.

Rufe Apley, tâmplarul, i-a sugerat:

– Ce-ar fi să ne mai cânți ceva, domnule MacGregor?

Atunci domnul MacGregor l-a întrebat:

– Ai vreun ou prin casă?

– Bun înțeles, a zis Rufe. Am pe puțin zece ouă acasă.

– Te-ar deranja dacă mi-ai aduce şi mie unul din cele zece? Şi, când te-ntorci, am să-ți cânt ceva de să-ți sară inima din piept de bucurie şi de tristețe.

– Acuși îl aduc, a spus Rufe şi a plecat acasă să ia un ou.

Domnul MacGregor l-a întrebat atunci pe Tom Baker dacă n-are vreo bucată de cârnat prin casă, şi Tom a zis că are. Și domnul MacGregor l-a întrebat pe Tom dacă l-ar deranja să meargă acasă şi să-i aducă şi lui o bucățică de cârnat şi, când avea să se întoarcă, domnul MacGregor promitea să-i cânte la cimpoi o melodie care avea să-i schimbe întreaga viață. Aşa că Tom s-a dus acasă după cârnat, iar domnul MacGregor i-a întrebat astfel, pe rând, pe toți cei optsprezece buni vecini şi prieteni dacă n-aveau ceva cât de mic de mâncare prin casă, şi fiecare a răspuns că are, așa că fiecare a plecat acasă să-i aducă ceva bun de mâncat, pentru ca domnul MacGregor să-i cânte ceva minunat la auz, și, când toți bunii vecini şi prieteni au revenit cu câte o bucățică gustoasă, domnul MacGregor a dus cimpoiul la gură şi a interpretat My heart's in the Highlands, my heart is not here[13], şi toți bunii vecini şi prieteni au plâns şi s-au întors la casele lor, iar domnul MacGregor a dus toate bunătățile în bucătărie, şi familia noastră s-a ospătat, a băut şi s-a veselit: un ou, un cârnat, vreo zece fire de ceapă verde, două feluri de brânză, unt, două feluri de pâine, cartofi fierți, roşii proaspete, un pepene, ceai şi multe alte lucruri bune de mâncat, şi am mâncat până ne-am umflat burțile, şi domnul MacGregor i-a zis tatei:

– Domnule, dacă nu te deranjează, mi-ar plăcea să rămân aici câteva zile.

Și tata i-a răspuns:

– Domnule, casa mea e şi casa dumitale.

Aşa că domnul MacGregor a rămas la noi şaptesprezece zile şi şaptesprezece nopți.

Și, în după-amiaza celei de a optsprezecea zile, a venit un om de la azilul de bătrâni şi a zis:

– Îl caut pe Jasper MacGregor, actorul.

Și tata l-a întrebat:

– Ce vrei?

– Sunt de la azilul de bătrâni, i-a răspuns tânărul şi vreau ca domnul MacGregor să vină înapoi, pentru că peste două săptămâni organizăm spectacolul anual şi avem nevoie de un actor.

Domnul MacGregor s-a ridicat de pe podea, unde visa lungit, şi a plecat cu tânărul, iar în după-amiaza următoare, când i se făcuse tare foame, tata mi-a zis:

– Johnny, du-te la prăvălia domnului Kosak şi ia ceva de mâncare! Te descurci tu, Johnny! Adu orice poți!

– Dar domnul Kosak vrea cincizeci şi cinci de cenți, i-am zis. Nu ne mai dă nimic fără bani.

– Du-te, Johnny! Ştii tu cum să-l iei pe acest gentleman slovac de treabă ca să-ți dea o fărâmă de mâncare.

Aşa că m-am dus la prăvălia domnului Kosak şi am reluat povestea cu chinezii de unde rămăsesem şi mi-a trebuit ceva talent ca să ies de acolo cu o cutie cu semințe pentru păsări şi o jumate de borcan de sirop de arțar, dar m-am descurcat, şi tata mi-a zis:

– Johnny, cred că alimentele astea sunt un pericol pentru bătrâna doamnă.

Şi, într-adevăr, dimineața am auzit-o pe bunică-mea cântând ca un canar, și tata a zis:

– Cum Dumnezeu să scriu poezie de cea mai bună calitate mâncând semințe pentru păsări?

ZÂMBĂREȚUL SAM

În urmă cu cincisprezece ani, în oraşul meu natal, era un băiat poreclit de noi „Zâmbărețul Sam“ fiindcă îl vedeai mereu cu gura până la urechi. Unul dintre acei băieți extrem de sensibili care, temându-se de tot ce-i în jur, încearcă să facă haz de necaz şi se vâră în tot soiul de belele. Orice ar fi făcut, reușea cumva s-o dea în bară.

Mulți băieți din oraşul meu natal au murit înainte de a împlini douăzeci de ani şi Sam a fost unul dintre ei, însă chiar şi modul în care a murit a fost aiurea; presupun că se hlizea în acel moment sau, mai degrabă, s-a hlizit până când şi-a dat seama că era pe cale să fie ucis de lift. A fost strivit de lift. Îi era o teamă soră cu moartea de mersul cu liftul, aşa că, încercând să și-o ascundă în fața unora pe care nu-i putea suferi din cauză că râdeau mereu de el, a alunecat şi a căzut şi liftul a dat peste el.

Avea şaisprezece ani atunci.

Eu îl cunoşteam cam de patru ani.

Prima dată când l-am văzut, cobora scara de beton spre tipografia ziarului Evening Herald alături de Buzz Martin. Bătrânul Buzz Martin, directorul de vânzări şi un bun luptător amator, un tip foarte nervos, care a murit într-un accident de automobil în 1924 sau 1925, la douăzeci şi şapte de ani, i-a zis lui Sam să aştepte undeva până ieșea ediția locală de sub tipar, şi Sam a început să aştepte de parcă aşteptatul ar fi fost o activitate foarte importantă. Arunca priviri furişe, speriate spre vânzătorii de ziare aflați acolo, băieți italieni, ruşi şi armeni, şi, în timp ce se tot uita la tiparnița mare şi neagră, a fost cuprins de panică.

Pe atunci eu aveam nouă sau zece ani şi el era cu un an sau doi mai mare, dar ştiam prin ce trecea. Era un biet puști pierdut în lumea cea mare. Şi unul nelalocul lui. Şi mai ştiam că urma să aibă parte numai de necazuri.

Îmi părea rău pentru el şi-mi scotoceam mintea să-i pot spune ceva, dar nu reuşeam. Aş fi vrut să-i spun: „Acum aşteaptă. Ia-o uşor. Nu te enerva. Nu-i

lăsa să te sperie. Nu-i nimic de speriat aici. Ai răbdare.“

N-am reuşit să-i spun nimic.

Am zărit pe fața lui o expresie plină de groază şi agonie şi am crezut că va începe să plângă.

În loc de asta, a început să râdă.

Evreu de felul lui, era micuț şi încordat. Avea un ciuf de păr des, negru, o frunte cam îngustă, tenul cu puncte negre, buze groase şi urechi ciudate. Ce să zic, era cel mai urât băiat pe care-l văzusem vreodată, însă pe fața lui puteai citi ceva tragic şi nobil în acelaşi timp, ca şi, de fapt, în toată ținuta lui; tragic şi nobil şi demn de milă. Avea brațe scurte. Degete butucănoase. Umerii înguşti şi picioare foarte mari. Era luna iulie şi n-avea pantofi în picioare, la fel ca noi toți de altminteri. Văzându-l pentru prima dată, te gândeai: „Iată omul. Are trupul căznit al unui sclav din vechime, subnutrit, muncit peste măsură, bolnav, rănit, lipsit de grație, ridicol; iată aici trupul Domnului Nostru maltratat de lume.“

În prima zi n-am schimbat o vorbă cu el. Îmi era puțin teamă s-o fac; nu de el mă temeam, ci de ceea ce părea a fi, o victimă a lumii înconjurătoare. Moştenitorul neajutorat, inocent, a nenumărate secole de cruzime şi erori mortale.

Dar îl urmăream cu privirea.

Era evident pierdut, simțindu-se complet nelalocul său; şi nu pur şi simplu în tipografie, ci nelalocul său pe lume, în timp, în spațiu, în istorie, în viață. Părea hăituit de un memento instinctiv imprimat în sânge: Pleacă de aici, ieşi imediat, du-te în alt loc, fugi, ascunde-te, nu mai sta printre ei, te vor ucide.

L-am auzit cum încerca să-i spună ceva lui Buzz Martin. Dar nu putea vorbi. Vreau să zic că nu se bâlbâia, dar, când buzele sale încercau să formeze un cuvânt, parcă paralizau, şi, cu toate că-l vedeai cum se străduieşte, nu-i ieșea nici un sunet.

– Unde să aştept? izbuti să întrebe în cele din urmă.

Buzz Martin era un tip grozav. Un dur. Obişnuia să-i plesnească pe băieții din jur când săreau peste cal, dar altfel era un tip grozav şi niciodată nu profita când avea de-a face cu un puşti speriat. Era un american, aşa cum le ziceam noi celor ca el în oraşul meu natal, dar nu era la fel ca majoritatea americanilor. În oraşul meu natal, în urmă cu cincisprezece ani, un american era un incompetent care-i disprețuia pe cei din alte rase pentru că nu erau incompetenți. Dar Buzz Martin era O.K. Avea o viziune mai largă; nu-i păsa ce origini aveai, atât timp cât erai O.K., şi dacă nu erai, nu dădea vina pe originile tale. Te punea imediat la punct cu o palmă peste ureche.

Aşa că Buzz nu se purta neomenos cu băiatul, deşi era puțin nedumerit de întrebarea lui.

– Stai şi aşteaptă acolo unde eşti acum, i-a spus. Nu pleca nicăieri. Ediția locală iese în cinci minute, şi-ți dau zece ziare. O să-ți spun și ce titlu să strigi în gura mare.

Sam a râs şi a rămas pironit în loc.

A căutat cu privirea pe cineva cu care putea vorbi şi l-a ales pe Nick Kouros, băiatul grec. L-a întrebat:

– Tu cum vinzi ziarele? (Apoi a râs.)

Kouros i-a răspuns:

– Nu ştiu. (Fără să încerce să schițeze un zâmbet: el era probabil cel mai trist vânzător de ziare din oraş. Ura totul şi pe toată lumea, şi uneori îl vedeam plângând fără nici un motiv.)

– N-am mai vândut niciodată ziare, i-a mărturisit Sam. Trebuie să strig? (Alt râset.)

– Nu, i-a spus Kouros.

– Dar tu strigi? (Sam hohotea de râs acum, iar Kouros arăta teribil.)

– Da.

– Cum o faci?

– Deschid gura şi zbier cât pot de tare, a zis Kouros.

– Şi ce strigi, „ziare, ziare, ziare“?

– Da, „ziare, ziare, ziare“, „Evening Herald, Evening Herald“ şi orice ştire e mai importantă.

– N-am mai vândut ziare, a spus Sam. Mama zice că avem nevoie de bani, ha, ha, ha, ha, aşa că am venit aici. Faci mulți bani?

– Nu.

– Atunci faci vreun ban?

– Dacă vinzi două ziare, faci cinci cenți. La două ziare vândute primeşti cinci cenți.

– Câte crezi că pot vinde, dacă-mi dau toată silința?

– Poate zece, a estimat Kouros.

– Asta înseamnă douăzeci şi cinci de cenți, nu?

– Da.

Tocmai atunci tiparnița a început să zbârnâie, şi Sam s-a înviorat:

– Ia te uită, ha, ha, ha, ha!

– Ce s-a întâmplat? a vrut Kouros să știe.

– Ha, ha, ha, ha, a râs Sam, ia te uită!

Manşeta din acea zi era despre Război. Buzz Martin i-a dat lui Sam zece ziare şi i-a spus că trebuia să anunțe cât poate de tare titlul articolului de

fond: „Aliații sunt în plină ofensivă“.

Ne-am înhățat cu toții ziarele şi am luat-o la fugă prin oraş. Eu aveam Colțul Poştei. Cu cât atrăgeai mai mulți clienți, cu atât zona pe care o căpătai era mai bună. Zona mea era a şasea ca importanță.

Dacă erai nou, îți spuneau să treci peste tot, prin oraş, să vezi ce poți să faci.

Sam n-a mers peste tot prin oraş, ci a luat-o la goană, şi aşa a ținut-o mai multe ore. Era decis să reuşească. Dorea să fie un mic întreprinzător. Dorea să le facă pe plac lui Buzz Martin şi patronilor de la Evening Herald şi mai dorea să-i ducă o mică sumă de bani maică-sii acasă. Aveau mare nevoie de bani, aşa că dorea să-şi vândă ziarele şi să se ducă acasă cu câteva monede. Striga titlul cât îl ținea gura şi râdea şi alerga prin oraş de parcă ar fi trebuit să ajungă undeva la timp.

Era caraghios, şi nimeni nu putea rezista tentației să se amuze un pic pe seama lui. Puştii italieni se distrau punându-i întrebări, ca să-l audă cum răspundea şi râdea în acelaşi timp; după o vreme au început să-l împingă, făcându-l să cadă, dar, când l-au auzit râzând şi de data asta, au rămas nedumeriți. Credeau că se va supăra sau va încerca să-i lovească sau va plânge, dar tot ce făcea el era să râdă. Pe urmă, i-au lăsat pantalonii în jos şi l-au mânjit pe fund cu cerneală; din nou, el a râs. Puştii italieni erau deja exasperați.

Stătea în mijlocul unei gloate de puşti zăpăciți şi încerca să şteargă cerneala, în timp ce le spunea hohotind de râs: „M-ați umplut de cerneală, ha, ha, ha, ha. Nici gând să se şteargă.“

Mă simțeam groaznic, dându-mi seama cât de profund era rănit şi cât de înspăimântat şi cât de nerăbdător să-şi vadă de treaba lui.

Timp de o săptămână toți s-au distrat pe seama lui, dar după aceea noutatea a dispărut şi, treptat, râsul lui a început să-i irite. Nu era normal să râzi de absolut orice. Într-o zi, când cobora grăbit scara de ciment, s-a împiedicat, a căzut şi s-a lovit, şi toți s-au bulucit spre el dornici să-l ajute, chiar şi cei mai duri dintre puşti voiau să se poarte frumos cu el. Deşi haina îi era ruptă şi mâna îi sângera, a sărit în sus şi a început să râdă.

– Am căzut pe scări, ha, ha, ha, ha.

Chiar şi cei mai stupizi dintre băieți găseau râsul acesta nepotrivit.

– Ce naiba are-n cap? au început să se-ntrebe.

După un timp, nimeni nu se mai apropia de el şi nici nu-i mai vorbea, aşa că stătea acum singur în tipografie.

Venea în fiecare zi şi încerca să se poarte prietenos, dar nu se putea exprima prea bine şi atunci râdea.

Într-o zi, titlul de pe manşeta ziarului era despre o ciocnire pe autostradă, în timpul nopții, în care cinci persoane îşi pierduseră viața, inclusiv doi copii, şi alte trei suferiseră răni grave. A străbătut tot oraşul, anunțând acea ştire tragică şi râzând în acelaşi timp.

Tocmai trecea în apropiere de zona mea, strigând cât îl ținea gura:

– Cinci oameni uciși în accidentul de pe autostradă, ha, ha, ha, ha.

L-am oprit.

Nici nu-mi plăcea de el, nici nu-mi displăcea. Indiferent cât de mult aş fi dorit, nu-mi plăcea de el, dar nici nu-mi displăcea. Nu era, pur şi simplu, un alt băiat care vindea ziare, ci un om de pe pământ, în cea mai rea situație. Luând totul cu calm şi râzând de toate.

– Stai așa, i-am zis. Nu-i nimic de râs în asta.

Brusc, parcă şi-a pus o frână în interior.

– Dar nu râd, mi-a spus.

Abia atunci am ştiut prin ce iad trecea omul ăla: chiar nu râdea. Suna ca şi cum ar fi râs, dar de fapt se jelea. Jelea în spatele unui hohot de râs.

– Ascultă. Doar nu-ți pare bine că oamenii ăia au murit, nu-i aşa?

Încerca din răsputeri să-și împiedice colțurile buzelor să se mai ridice.

– Nu.

– Şi îți pare rău, nu? l-am întrebat din nou.

– Da, îmi pare rău.

– Asta-i tot ce vroiam să ştiu.

În clipa următoare a rupt-o la fugă pe stradă, şi mie aproape mi-au dat lacrimile.

A continuat să vândă ziare până când a împlinit cincisprezece ani.

După aia şi-a găsit de lucru în depozitul unei firme de transport cu furgonete. Cu opt sau nouă dolari pe săptămână. Nu ştiu ce trebuia să facă în acel depozit, dar presupun că uneori opera liftul de mărfuri. Bănuiesc că ceilalți muncitori îl puneau să facă asta tocmai pentru că-i era atât de frică, şi mai cred că încerca să le arate că putea s-o facă. Cred că râdea în acelaşi timp. Nu ştiu exact cum s-a întâmplat, dar într-una din zile am citit în Evening Herald că a fost zdrobit de lift şi că a pierit pe loc. Toți ziceau că fusese din vina lui. Intrase în panică pentru că liftul nu se oprise unde trebuia şi ceilalți muncitori râdeau de el, şi atunci a încercat să iasă din lift în timp ce acesta era în mişcare, dar n-a reuşit.

A trăit şaisprezece ani pe această lume şi a râs tot timpul. S-a jelit, de fapt, de la începutul vieții sale, cu zece secole în urmă, şi până la capăt, acum cincisprezece ani.

ZEPPELINUL DE DUMINICĂ

Luke mă ținea de o mână şi eu țineam cu cealaltă mâna lui Margaret. Fiecare din noi avea câte o monedă de cinci cenți pentru colecție, şi Luke mi-a zis:

– Mark, nu uita să dai banul: să nu cumva să-l ții, cum ai făcut data trecută, ca să-ți cumperi înghețată.

– Şi tu să faci la fel, am replicat eu.

Data trecută Luke nu pusese banul, şi l-am prins. Eu mi-am cumpărat un cornet de înghețată după-amiază, când mă ajunsese fierbințeala. Schultz mi-a dat două cupe. Luke m-a văzut mâncând înghețata pe sub pomii ornamentali chinezeşti din jurul Şcolii Emerson.

S-a furişat ca detectivul Hawkshaw.

– A-ha! a exclamat el cu satisfacție. De unde banii, Mark?

– Păi, ştii de unde.

– Nu. De unde? Aud?

– Şcoala de duminică, i-am zis. N-am pus moneda.

– Ăsta-i un păcat, m-a admonestat el.

– Ştiu. Dar nici tu n-ai făcut-o.

– Ba nu-i adevărat.

– Nu, n-ai făcut-o. Te-am văzut cum ai trecut de coşuleț fără să arunci moneda.

– Fac economii.

– Economii, pentru ce? l-am presat eu.

– Pentru un zeppelin.

– Şi cât costă un zeppelin?

– E unul în Lumea băieților care costă un dolar. Trimis de la Chicago.

– Un zeppelin adevărat? m-am prins eu în joc.

– Se pot urca doi oameni în el. Eu şi Ernest West.

Am luat ultima gură de înghețată.

– Şi cu mine cum rămâne?

– Tu nu te poți urca. Eşti prea mic. Eşti un bebeluş. Ernest West e de o seamă cu mine.

– Nu sunt un bebeluş, m-am burzuluit eu. Am opt ani, şi tu, doar zece. Lasă-mă să mă urc şi eu în zeppelin cu tine, Luke.

– Nu, a răspuns el ferm.

Nu m-am pus pe plâns, dar m-a cuprins tristețea. Pe urmă, Luke chiar m-a băşicat, zicând:

– Eşti mort după Alice Small. Tocmai fiindcă eşti un bebeluş.

Aici avea dreptate. Îmi plăcea de Alice Small, dar felul în care mi-o spusese m-a rănit.

Eram trist şi singur. O.K., o plăceam pe Alice Small, dar reuşisem să fac vreunul dintre lucrurile pe care aş fi dorit să le fac? Mă plimbasem vreodată cu ea? O ținusem de mână şi-i spusesem cât de mult îmi plăcea? O strigasem pe nume în felul în care aş fi dorit, astfel încât să-şi dea seama cât de mult țineam la ea? Nu, eram prea temător. Nici măcar nu avusesem curajul s-o privesc mai lung. Mă speria pentru că era atât de drăguță, aşa că, atunci când Luke aducea vorba despre asta, mă supăra foarte tare.

– Luke, eşti un pui de cățea. Eşti un mongrel împuțit. Nu-mi puteam aminti şi alte injurii folosite de băieții mai mari, aşa c-am început să bâzâi.

Mă simțeam foarte rău după ce-l insultasem astfel pe fratele meu. Seara, mi-am cerut iertare.

– Nu-ncerca să mă fraiereşti, mi-a zis Luke. Poți să-mi rupi oasele cu ciomege şi pietre, dar insultele tale nu mă ating.

– Dar, Luke, n-am dat niciodată cu pietre şi bețe în tine, i-am spus eu.

– Dar m-ai făcut albie de porci.

– N-am vrut, Luke. Pe cuvânt, n-am vrut. Tu mi-ai zis că-mi place de Alice Small.

– Păi, chiar aşa şi e! Şi o ştii şi tu prea bine. Toată lumea ştie că o placi.

– Ba nu. Nu-mi place de nimeni.

– Ba-ți place de Alice Small, a insistat Luke, răsucind cuțitul în rană.

– Eşti un pui de cățea, i-am strigat din nou.

Tocmai atunci m-a auzit tata.

Stătea în salonaş, citind o carte. A sărit în sus şi a intrat în camera noastră, a lui Luke şi a mea. M-am pus din nou pe bâzâit.

– Ce-a fost asta, tinere? Ce i-ai zis fratelui tău?

– Ciomege şi pietre, a început Luke să mă pârască.

– Lasă asta, spune-mi de ce îl necăjeşti mereu pe Mark?

– Dar nu l-am necăjit.

– Ba da, am țipat eu. Mi-a zis că-mi place de Alice Small.

– Alice Small? s-a mirat tata.

N-auzise niciodată de vreo Alice Small. Nu ştia nici măcar că există.

– Cine mai e şi Alice Small asta?

– E colegă de clasă cu mine, i-am zis. Taică-său este predicator la biserica noastră. Şi ea vrea să se facă misionară, când va creşte mare. Ne-a spus asta când eram cu toții în clasă.

Tata mi-a ordonat:

– Să-i ceri iertare lui Luke pentru că l-ai jignit.

– Luke, îmi pare rău că te-am jignit! m-am grăbit să-i spun fratelui meu.

– Şi tu, Luke, a continuat tata, spune-i lui Mark că-ți pare rău că l-ai şicanat cu Alice Small.

– Îmi pare rău că te-am şicanat cu Alice Small! mi-a zis Luke.

Numai că eu ştiam că nu-i părea rău deloc. Mie chiar îmi părea rău când i-am spus că-mi părea rău. Dar ştiam că lui nu-i păruse rău când îmi zisese că-i părea rău. Își ceruse iertare doar pentru că tata îl pusese s-o facă.

Tata s-a înapoiat în salonaş. Înainte să se aşeze pe scaunul lui, ne-a spus:

– Băieți, aş vrea să vă ocupați timpul în mod inteligent şi să nu vă mai ciorovăiți. Ați înțeles?

– Da, domnule! a zis Luke.

Aşa că am înhățat fiecare câte un exemplar din Saturday Evening Post şi-am început să ne uităm la fotografii. Luke se făcea că nu mă vede.

– Pot să mă urc şi eu în zeppelin? l-am tatonat.

Tăcea, prefăcându-se foarte ocupat cu întorsul paginilor revistei.

– Măcar o dată?

Noaptea, m-am trezit şi-am început să mă gândesc cum ar fi fost să fiu sus, în zeppelin.

– Luke, l-am strigat.

S-a trezit în cele din urmă.

– Ce vrei?

– Luke, lasă-mă să mă urc în zeppelin cu tine, când va veni de la Chicago.

– Nu! mi-a retezat-o el.

Asta era săptămâna trecută.

Acum, ne îndreptam spre Şcoala de duminică.

Luke mi-a zis:

– Mark, să nu mai uiți. Să pui banul!

– Şi tu la fel.

– Tu să faci ce ți se spune.

– Vreau şi eu un zeppelin.

– Cine a zis ceva de-un zeppelin? m-a întrebat Luke.

– Dacă nu pui bănuțul, nu-l pun nici eu, i-am spus.

Margaret nu părea să ne bage în seamă. Mergea în pas cu noi, în timp ce eu şi Luke ne ciondăneam în legătură cu zeppelinul.

– Dau jumate, Luke, dacă mă laşi şi pe mine să mă urc.

– Ernest West dă jumatea ailaltă. Suntem parteneri. Peste opt săptămâni primim zeppelinul de la Chicago.

– Foarte bine! am răbufnit eu plin de amărăciune. Nu mă lăsa să mă urc şi eu. Ți-o plătesc într-o zi. O să mori de necaz când eu o să fac înconjurul lumii în barca mea.

– Dă-i bătaie! m-a luat el peste picior.

– Luke, te rog, lasă-mă să mă sui şi eu în zeppelin. Te las şi eu să mergi cu mine, când o să navighez în jurul lumii.

Ernest West şi soră-sa Dorothy erau în fața bisericii când am ajuns noi acolo. Margaret a intrat cu sora lui Ernest în curte, iar eu, Luke şi Ernest am rămas afară, pe trotuar.

– Palka eskos, i-a zis Ernest lui Luke.

– Immel, a răspuns Luke.

– Ce-nseamnă asta, Luke? l-am întrebat eu.

– Nu-ți pot spune. Este limbajul nostru secret.

– Spune-mi ce înseamnă, Luke, l-am rugat. Nu voi spune nimic nimănui.

– Nu, s-a opus şi Ernest, după care i-a zis lui Luke: Effin ontur.

– Garic hopin, i-a răspuns Luke, şi amândoi au izbucnit în râs.

– Garic hopin, hohotea Ernest.

– Spune-mi şi mie, Luke, l-am rugat eu din nou. Promit să nu zic nimănui ce înseamnă.

– Nu! m-a repezit Luke. Inventează-ți limbajul tău secret. Nu te opreşte nimeni.

– Dar nu ştiu cum s-o fac.

S-a auzit clopotul bisericii, aşa că am intrat şi ne-am aşezat. Luke şi Ernest stăteau înghesuiți unul în altul. Luke mi-a zis să plec de lângă ei. M-am aşezat pe rândul din spatele lor, ultimul. În primul rând se afla Alice Small. Tatăl ei, predicatorul nostru, a trecut printre noi şi a urcat la etaj, unde se afla biroul lui. Acolo îşi scria predicile. Era un bărbat înalt, care le zâmbea tuturor enoriașilor înainte şi după predică. Dar în timpul predicii nu zâmbea deloc.

Am intonat nişte cântece bisericeşti, pe urmă Ernest West a cerut să se cânte La Cruce, numai că el şi Luke cântau: La bar, la bar, unde mi-am fumat ultima țigară şi bănuții se rostogoleau departe de noi.

Eram gelos din cale-afară pe Luke şi pe Ernest West. Ştiau cum să se distreze. Chiar şi în biserică. Din când în când, Ernest îi arunca câte o privire lui Luke şi zicea arkel ropper şi Luke îi răspundea haggid ossum şi amândoi de-abia se stăpâneau să nu plesnească de râs. S-au stăpânit cât au putut până când toți cei prezenți au început să cânte tare, şi atunci și-au dat frâu liber hohotelor, ca parte a limbajului secret. Iar eu mă simțeam îngrozitor, fiindcă nu puteam să mă distrez şi eu la fel de straşnic.

Arkel ropper, mi-am zis şi eu, încercând să-mi dau seama cât de nostim suna, dar n-avea nici un haz. Era teribil că nu ştiam ce însemna arkel ropper. Îmi puteam doar imagina că era cel mai amuzant lucru din lume, dar nu ştiam ce însemna. Haggid ossum, repetat de mine, mă făcea să mă simt încă şi mai trist. Într-o zi, voi inventa cel mai amuzant limbaj din lume şi nu le voi spune lui Luke şi lui Ernest West ce înseamnă acele cuvinte. Fiecare cuvânt mă va face fericit şi nu voi mai folosi nici o altă limbă. Numai eu şi o altă persoană din lume vom putea vorbi limbajul meu secret. Alice Small. Numai Alice şi cu mine. Ohber linten, îi voi spune lui Alice, şi ea va şti ce lucru minunat vreau să-i spun şi se va uita la mine cu un zâmbet fermecător şi eu o voi ține de mână şi poate o voi săruta.

Pe urmă, Harvey Gillis, directorul nostru, s-a urcat în amvon şi ne-a vorbit despre activitatea misiunilor prezbiteriene, la care ne aduceam şi noi contribuția în bani, desfăşurată în multe țări străine şi păgâne din întreaga lume.

– În Africa de Nord, dragii mei tineri, spunea el perforându-ne urechile cu vocea lui ascuțită, păstorii Domnului trimişi de noi înfăptuiesc zilnic tot soiul de miracole în numele lui Iisus. Băștinașii sălbatici sunt învățați Sfânta Evanghelie şi cum să ducă o viață pioasă, şi lumina Domnului nostru pătrunde prin profunzimile întunecate ale ignoranței. De aceea, trebuie să ne bucurăm şi să ne rugăm.

– Umper gamper Harvey Gillis, i-a zis Luke lui Ernest.

Luke cu greu îşi înăbuşea râsul.

Mă simțeam complet stingher.

Dacă măcar aş fi ştiut ce voiau să spună. Umper gamper Harvey Gillis. Putea să însemne atâtea lucruri despre directorul nostru. Cu mutra lui de fătălău şi cu vocea aceea ascuțită. Nu cred că cineva, poate cu excepția lui Alice Small, credea un cuvânt din tot ce ne îndruga el.

– Nobilii noştri eroi de pe teren îi vindecă pe bolnavi, mai zicea el. Îşi pun viața în pericol ca să pregătească lumea pentru a doua venire a lui Iisus pe pământ. Ei răspândesc adevărul Său în cele mai îndepărtate colțuri ale pământului. Să ne rugăm pentru ei. Doreşte domnișoara Valentine să cânte?

Doreşte ea? Cum să nu, de o săptămână întreagă de-abia aşteaptă acest moment.

Domnișoara Valentine se ridică de pe băncuța din fața orgii, îşi scoate ochelarii şi se freacă la ochi. O femeie ca un băț, cam de patruzeci de ani, care cântă la orga din biserica noastră. Cântă de parcă e supărată pe cineva şi vrea să se răzbune, bubuind clapele şi întorcându-se din când în când să arunce o privire iute înspre enoriași. Dă senzația că-i urăşte pe toți. Am rămas numai de două ori să ascult predica, dar, de ambele dăți, am văzut-o că procedează la fel şi câteodată dă aprobator din cap, de parcă ar fi singura persoană de acolo capabilă să înțeleagă ce a vrut pastorul să spună.

Acum s-a ridicat să se roage pentru eroicii noştri misionari din Africa neagră şi alte locuri păgâne din lume.

– Exel sorga, l-a înghiontit Ernest pe Luke.

– Tu ai zis-o, a replicat Luke, după care au ținut-o pe același ton.

– Tatăl nostru atotputernic şi milostiv, se ruga ea. Am comis o greșeală şi ne-am rătăcit din drumul Tău ca nişte oi pierdute.

Şi tot aşa.

Credeam că rugăciunea trebuia să se refere la nobilii noştri luptători de pe teren, dar ea nu vorbea decât despre rătăciri şi greşeli, în loc de lucruri drepte. Şi rugăciunea ei parcă nu se mai sfârşea.

Pe moment, m-am gândit că Harvey Gillis o va atinge pe braț ca s-o facă să-şi deschidă ochii şi-i va spune: „Asta-i tot pentru ziua asta, domnișoară Valentine.“ Dar n-a făcut-o. Eu deschisesem ochii în clipa când ea şi-a început rugăciunea. Se presupunea că trebuie să stai cu ochii închişi, dar eu mi-i țineam deschişi tocmai ca să văd ce se mai întâmplă prin biserică.

De fapt, nu se-ntâmpla nimic. Toți îşi plecaseră capetele, în afară de Luke, de Ernest şi de mine. Luke şi Ernest îşi şuşoteau tot felul de lucruri caraghioase în limbajul lor secret. Observând că Alice Small avea capul plecat mai jos decât al celorlalți, mi-am zis: „O, Doamne, lasă-mă ca într-o zi să comunic cu Alice Small în limbajul nostru secret, pe care să nu-l poată înțelege nimeni altcineva din lume“.

– Amin.

Domnișoara Valentine s-a oprit şi noi ne-am dus în colțul bisericii, unde băieții cu vârste între şapte şi doisprezece ani studiau Biblia. În trecere, trebuia să ne depunem obolul de duminică în coşuleț.

Luke şi Ernest, tot unul lângă altul, m-au izgonit iarăşi. M-am plasat imediat în spatele lor, să văd dacă Luke aruncă bănuțul. În fiecare duminică ne dădeau câte un exemplar din ziarul Şcolii de duminică, intitulat Lumea băieților. În el găseai istorisiri despre băieți care ajutau bătrâni şi orbi şi infirmi, precum şi sfaturi despre cum să faci tot felul de lucruri. Eu şi Luke

am încercat o dată să facem o roabă, dar ne-a lipsit o roată. După aceea, am renunțat. Pe ultima copertă erau reclame însoțite de fotografii.

Pe vremea aia, profesorul nostru era Henry Parker. Un tip care purta ochelari cu lentile groase şi avea gura înconjurată de coşuri iritate. Arăta bolnav şi nimeni nu-l plăcea. De altfel, cred că nimănui nu-i plăcea să meargă la Şcoala de duminică. Noi trebuia să ne ducem fiindcă tati spunea că, chiar dacă nu ne face mai buni, ne face mai puțin răi. Mai târziu, adăuga el, când veți fi mai mari, veți putea decide dacă să vă mai duceți sau nu. Dar acum vă ajută să fiți mai disciplinați.

Mami completase şi ea:

– Aşa e!

Aşa că ne duceam. Probabil că ne obişnuiserăm cu asta, pentru că n-am cerut niciodată să stăm acasă. Oricum, nu prea aveam alte variante duminica dimineața. Şi Ernest West trebuia să meargă, şi cred că de aceea Luke n-a încercat să se scape de corvoadă. Putea să comunice cu Ernest West în limbajul lor secret şi să facă haz de toată lumea.

În ziua aceea, subiectul propus la şcoală era Joseph şi frații săi, Joseph cel cu haina strident colorată. Pe nesimțite, întreaga clasă a început să discute despre filme.

– A-ha! i-a aruncat Luke lui Ernest West.

– Acum, a zis Henry Parker, vreau ca fiecare dintre voi să-mi ofere un motiv valabil pentru care nimeni n-ar trebui să meargă la film.

În clasă eram şapte elevi.

– În filme, a început Pat Carrico, vedem femei goale dansând. De aia nu trebuie să ne ducem.

– Da, ăsta e un motiv bun, a replicat Henry Parker.

– Ne arată tâlhari care ucid oameni, a spus Tommy Cesar, şi este un păcat.

– Foarte bine, l-a aprobat profesorul nostru.

– Da, a sărit şi Ernest West, dar tâlharii sunt întotdeauna ucişi de poliție, nu-i aşa? Aşa că tâlharii îşi primesc în final pedeapsa. Ăsta nu-i un motiv.

– Ba e! l-a contrazis Tommy Cesar. Ne învață cum să furăm.

– Înclin să fiu de acord cu domnul Cesar, a zis Henry Parker. Da, ne dă un exemplu prost nouă, tuturor.

– Atunci aşa e, a spus Ernest West.

I-a aruncat o privire şireată lui Luke şi era pe punctul să-i şoptească ceva în limbajul lor secret, numai că de data asta n-a mai fost nevoie, fiindcă Luke se prăpădea oricum de râs, şi atunci Ernest i s-a alăturat. Luke părea să ştie ce voia să-i spună Ernest, şi trebuie să fi fost ceva teribil de distractiv, deoarece se tăvăleau amândoi pe jos de râs.

– Asta ce-i? i-a interpelat profesorul. Râdeți în timpul Şcolii de duminică? Şi ce e atât de nostim?

„O să-i pârăsc, m-am gândit. O să-i spun că au un limbaj secret.“ Pe urmă, am hotărât să n-o fac. Aș fi stricat totul. Era un limbaj atât de caraghios. Şi nu doream să stric jocul, chiar dacă nu puteam înțelege nici un cuvânt.

– Nu-i nimic, a zis Luke. Nu poate un om să râdă?

Pe urmă i-a venit rândul lui Jacob Hyland. Jacob era cel mai prost băiat din lume. Nu-i trecea nimic prin cap. Nu era capabil să vină cu nici un fel de răspuns. Nici măcar nu putea ghici ceva.

– Acum, i s-a adresat domnul Parker, să ne spui tu de ce nu trebuie să mergem la film.

– Păi nu ştiu de ce, a răspuns Jacob.

– Ei, haide, cu siguranță ştii şi tu un motiv pentru care n-ar trebui s-o facem.

Jacob își scormonea mintea de zor.

– Păi, a început el. Și-a rotit privirea prin încăpere, pe urmă și-a studiat picioarele, după aceea tavanul, în timp ce noi toți de-abia aşteptam să auzim ce spune. S-a gândit mult timp. Într-un final a îngăimat: Cred că nu ştiu de ce, domnule Parker. De ce?

– Dar eu te întreb pe tine, eu ştiu de ce, dar vreau ca tu să ştii singur de ce. Ei, haide, vino cu un motiv, domnule Hyland!

Aşa că Jacob a început să se foiască din nou şi să ne enerveze pe toți. Oricine ar fi putut să inventeze ceva, oricine, cu excepția cretinului de Jacob. Nimeni nu ştia de ce era atât de tâmpit. Era mai mare decât noi toți. Se tot fâțâia în scaun şi pe urmă a început să se scobească în nas, să se scarpine în cap şi să se uite la domnul Parker cu ochii unui câine care se gudură, dând din coadă.

– Ei? l-a somat profesorul.

– Sincer, chiar nu ştiu de ce. Eu nu prea merg la filme.

– Dar ai fost măcar o dată?

– Da, domnule. De câteva ori, dar le uit repede. Nu-mi aduc aminte nimic.

– Cu siguranță trebuie să-ți aminteşti măcar un lucru pe care l-ai văzut într-un film care să fie un exemplu prost şi un bun motiv să nu mai calci pe acolo.

Subit, fața lui Jacob s-a luminat, iar buzele i s-au lățit într-un rânjet.

– Acum ştiu.

– Da? s-a mirat profesorul.

– Ne învață să aruncăm tarte cu frişcă în duşmanii noştri şi să le dăm şuturi doamnelor şi să fugim.

– Asta-i tot ce-ți aduci aminte?

– Da, domnule.

– Zău dacă ăsta-i un motiv, a sărit Ernest West. Ce-i rău în a arunca o tartă cu frişcă?

– Te mânjeşti tot, a replicat Jacob râzând. Ții minte cum se scurge pe fața omului?

– Este cu siguranță foarte rău să loveşti o doamnă, a spus domnul Parker. În regulă, domnule Hyland. Ştiu acum că-ți poți aminti un motiv, dacă te gândeşti suficient de mult.

Pe urmă a venit rândul lui Nelson Holgum.

– E scump, a zis el. Costă prea mult.

– Doar cinci cenți la Bijou, am intervenit eu. Ăsta nu-i un motiv.

– Poți să cumperi o franzelă cu cinci cenți, a replicat Nelson. Cinci cenți înseamnă mulți bani în ziua de azi.

– Adevărat, a spus domnul Parker. Un motiv cu adevărat foarte bun. Există moduri mult mai nobile de a ne cheltui banii. Dacă tinerii noştri nu s-ar mai duce la film şi ar dona acei bani misiunii, să ne gândim ce progrese imense am putea face într-un singur an. Am putea converti întreaga lume la creştinism într-un an, folosind banii pe care-i cheltuim anual pe amuzamente frivole cum sunt filmele.

Domnul Parker i-a făcut semn cu capul lui Ernest West.

– Filmele ne-nvață să nu mai fim mulțumiți cu ceea ce avem, a zis Ernest. Vedem oameni conducând automobile mari şi trăind în case mari şi ne apucă gelozia.

– Invidia, l-a corectat domnul Parker.

– Începem să râvnim la toate lucrurile, a continuat Ernest, şi ştim că nu le putem avea fiindcă n-avem bani ca să le cumpărăm, aşa că ne deprimă.

– Un motiv splendid, l-a lăudat profesorul.

I-a venit şi rândul lui Luke, după care urmam eu.

– Muzica e proastă, a zis Luke.

– Nu la The Liberty, a sărit Tommy Cesar. Nici la Kinema. Nu-i un motiv.

– E proastă la The Bijou, a replicat Luke. Repetă tot timpul același cântec la pianina mecanică. E prea monoton să tot asculți Wedding of the Winds.

– Nu-i adevărat, l-a contrazis Tommy Cesar. Uneori pun alt cântec. Nu-i ştiu titlul. Şi alteori pun şase sau şapte cântece.

– Toate sună la fel, s-a încăpățânat Luke. Te apucă durerea de cap.

– În felul ăsta nu mai ajungem nicăieri, a zis profesorul. Chiar ne apucă durerea de cap. Asta ne face rău, și nu trebuie să facem nimic ce dăunează sănătății. Sănătatea este cea mai prețioasă avuție. Trebuie să facem numai lucruri care să contribuie la o viață sănătoasă, nu unele care să-i dăuneze.

Eu le-am spus că n-ar trebui să mergem la film fiindcă, atunci când ieşim, nu ne mai place oraşul în care trăim.

– Toate par prosteşti în oraşul nostru, le-am zis. Şi atunci vrem să plecăm de-aici.

A urmat trecerea coşulețului din mână-n mână. Domnul Parker a ținut un mic discurs, explicându-ne cât de urgent era nevoie de acei bani şi că e mult mai bine să dai decât să primeşti.

Tommy Cesar a aruncat doi cenți, Pat Carrico trei, Nelson Holgum unul, Jacob Hyland cinci, după care coşulețul a ajuns la Ernest West. El i l-a dat lui Luke şi Luke mi l-a dat mie, iar eu înapoi domnului Parker. Nici unul dintre noi n-a pus un singur bănuț. Domnul Parker a scos din buzunar un portmoneu, a scotocit prin el şi a săltat un sfert de dolar cât mai sus ca să-l vedem cu toții, apoi i-a dat drumul printre celelalte monede. Arăta foarte nobil. Toți îl uram pentru felul în care arăta, chiar şi prostul de Jacob Hyland. Arăta de parcă urma să salveze întreaga lume cu sfertul lui de dolar.

Apoi ne-a dat la fiecare câte un exemplar din Lumea băieților, şi lecția s-a încheiat.

Toți am sărit în sus şi am luat-o la fugă pe trotuar.

– Hei, i-a zis Ernest West lui Luke, aplica până ne întâlnim din nou.

– Aplica, i-a răspuns Luke.

După asta, soră-mea mai mică, Margaret, a ieşit din biserică şi am luat-o cu toții spre casă.

Am întors ultima pagină din revistă şi am văzut reclama cu zeppelinul. În fotografie apăreau doi băieți stând în nacela zeppelinului, cu cerul pe fundal. Amândoi arătau trişti; făceau semne de rămas-bun cu mâinile.

Ne-am dus acasă şi am luat masa de duminică. Tati şi mami erau foarte veseli, şi am mâncat până când n-am mai putut îndesa nimic în gură. Tati a întrebat:

– Luke, la ce s-a referit lecția de azi?

– Relele cauzate de filme.

– Şi care sunt ele?

– Femei goale care dansează, a răspuns Luke. Tâlhari care ucid polițişti. Bilete scumpe. Ne învață să ne batem cu tarte cu frişcă.

– Aha! a zis tati. Foarte rău!

După masă nu mi-a venit în minte nimic cu care să-mi trec vremea. Dacă nu mi-ar fi fost atât de teamă, m-aş fi dus acasă la Alice Small şi i-aş fi mărturisit că-mi plăcea de ea. „Alice, i-aş fi spus, îmi place de tine.“ Dar îmi era teamă. Dacă aş fi avut o barcă, aş fi plecat cu ea în jurul lumii. Subit, mi-am amintit de zeppelin. Luke era în curte, bătând în cuie două bucăți de lemn.

– Ce faci? l-am întrebat.

– Nimic. Bat nişte cuie.

– Luke, uite aici banul meu. Când soseşte zeppelinul lasă-mă să vin cu voi.

Am încercat să-i dau cei cinci cenți, dar n-a vrut să-i ia.

– Nu, a zis el. Zeppelinul este pentru mine şi Ernest West.

– Să vă stea în gât! m-am răstit eu. O să mă răzbun.

– N-ai decât!

Era foarte cald. M-am aşezat pe iarba răcoroasă, sub dudul nostru, și l-am privit pe Luke cum bătea cele două scânduri în cuie. Felul în care bătea cuiele te făcea să crezi că avea ceva important de făcut, şi m-am convins de contrariu doar când a terminat. Pur şi simplu a bătut zece scânduri una de alta, asta a fost tot. Prinse laolaltă în cuie. Egal cu zero.

Tati, auzind bubuitul ciocanului, a ieşit să-şi fumeze pipa.

– Ce zici c-ai făcut? l-a întrebat pe Luke.

– Asta?

– Da. Ce e asta?

– Nimic, a răspuns Luke.

– Splendid, a zis tati, după care ne-a întors spatele și-a intrat în casă.

– Splendid? s-a mirat Luke.

– Păi n-ai făcut nimic, i-am zis. De ce nu faci ceva?

Îl puteam auzi pe tati cântând înăuntru. Cred că ştergea vasele spălate de mami. Cânta foarte tare şi, după un timp, i s-a alăturat şi mami.

Atunci Luke a încetat să mai bată cuie şi a aruncat scândurile peste garaj.

A fugit în spatele garajului şi a revenit cu maldărul de scânduri şi le-a aruncat din nou şi din nou s-a dus să le ia.

– Ce joc e ăsta? l-am întrebat.

– Nici un joc, a răspuns el.

– Luke, hai să mergem la The Bijou.

– Tu şi cu mine?

– Sigur, i-am zis. Ai încă banul, şi eu pe-al meu. Hai să-l vedem pe Tarzan.

– Îl păstrez pentru zeppelin, mi-a spus Luke. Am acum zece cenți. Peste opt săptămâni o să fie aici, şi atunci la revedere.

– La revedere?

– Da, la revedere.

– Doar n-ai de gând să pleci, Luke?

– Ba firește că da. De ce crezi că-l vreau?

– Vrei să zici că nu te vei mai întoarce niciodată, Luke?

– Sigur că vin înapoi. Plec o lună-două, dar vin înapoi.

– Şi unde te duci, Luke?

– În Klondike. În nord.

– Acolo departe, în ținutul ăla înghețat?

– Sigur. Eu şi cu partenerul meu Ernest West. Palka eskos.

– Ce înseamnă asta, Luke? Spune-mi, te rog. Ce înseamnă palka eskos?

– Numai eu şi cu partenerul meu ştim.

– Nu spun nimănui, Luke. Pe cuvântul meu.

– Ba o să te duci și-o să trâmbițezi peste tot.

– Jur pe inima mea. Să mor dacă fac asta.

– Să ți se usuce limba dac-o faci?

– Da, să se usuce şi să pice de tot, Luke.

– Pe cuvântul tău de onoare?

– Da, Luke. Ce înseamnă?

– Palka eskos?

– Da, Luke. Palka eskos.

– Bună dimineața, a zis el. Înseamnă bună dimineața.

Nu-mi venea să-l cred.

– Asta-i tot, Luke?

– Asta înseamnă palka eskos. Dar avem un întreg limbaj.

– Palka eskos, Luke, i-am zis.

– Immel, a răspuns el.

– Şi ce-nseamnă immel, Luke?

– Immel?

– Da, Luke.

– Nu spui nimănui?

– Aşa cum ți-am promis. Să mi se usuce limba.

– Salut, a zis Luke. Immel înseamnă salut.

– Hai să mergem la The Bijou, Luke. Avem fiecare câte un bănuț.

– Bine. Nu-i adevărat că te doare capul din cauza muzicii. Am zis şi eu aşa.

– Cere-i voie lui mami, l-am îndemnat eu.

– Poate că n-o să ne lase, a zis Luke.

– Poate c-o să ne lase. Poate că tati o să-i spună să ne lase.

Am intrat în casă. Tati continua să şteargă vasele, iar mami le spăla.

– Mami, putem să mergem la Bijou? a întrebat-o Luke.

– Asta ce mai e? s-a mirat tati. Credeam că lecția era despre relele cauzate de filme.

– Da, domnule, a spus Luke.

– Și atunci ai conştiința curată? l-a iscodit tati.

– O, ce film rulează? s-a interesat mami.

– Tarzan, i-am răspuns. Putem să mergem, mami? Mai avem încă bănuții. Luke îi păstrează pentru un zeppelin, dar nu mă lasă să merg cu el.

– N-ați donat bănuții? a întrebat tati. Ce fel de religie mai e şi asta? Nici una, nici două, misionarii prezbiterieni își fac bagajele şi pleacă din Africa dacă voi, băieții, nu-i mai aprovizionați cu monede de cinci cenți.

– Aşa e, a zis Luke, dar eu şi cu Ernest West economisim pentru un zeppelin. Trebuie s-o facem.

– Ce fel de zeppelin? a vrut tati să știe.

– Unul adevărat, a răspuns Luke. Zboară cu optzeci de mile pe oră şi duce la bord două persoane, pe mine şi pe Ernest West.

– Cât costă?

– Un dolar. Vine de la Chicago.

– Hai să-ți spun ceva, băiete. Dacă faci curățenie în garaj şi păstrezi şi grădina în ordine toată săptămâna viitoare, sâmbătă îți dau un dolar. E bine aşa?

– Cum să nu! s-a bucurat Luke.

– Doar dacă îl laşi şi pe Mark să urce, a adăugat tati.

– Dacă mă ajută şi el la treabă, a spus Luke.

– Te va ajuta, l-a asigurat tata. Nu-i aşa, Mark?

– O să fac chiar mai multă treabă decât Luke, m-am repezit eu.

Tata ne-a mai dat câte zece cenți la fiecare şi ne-a lăsat să mergem la cinema. Ne-am dus la Bijou şi am văzut Tarzan, seria a optsprezecea. Încă două serii şi se termină. În sală erau şi Tommy Cesar şi Pat Carrico. Au făcut mult tărăboi când Tarzan a fost încolțit de un tigru, mai mult decât noi toți ceilalți la un loc.

Eu şi Luke am dereticat prin garaj şi am avut grijă să facem ordine în curte toată săptămâna, iar sâmbătă seara, tati i-a dat o bancnotă de un dolar lui Luke. Luke s-a aşezat la masă şi le-a scris o scrisoare frumoasă celor din Chicago care vindeau zeppeline. A băgat bancnota de-un dolar în plic şi a pus scrisoarea în cutia poştală de la colț. L-am însoțit până acolo.

– Acum, tot ce-avem de făcut e să aşteptăm, a zis el.

Am aşteptat zece zile. Vorbeam tot timpul despre locurile minunate şi îndepărtate unde ne vom duce cu zeppelinul.

Pe urmă a sosit. Era un pachet mic şi plat cu acelaşi desen pe care-l văzusem pe cutia din Lumea băieților. Nu cântărea o jumate de kil, nici măcar pe aproape. Când a deschis pachetul, mâinile lui Luke tremurau.

Simțeam că mi se face rău, presimțind că ceva nu era în regulă. În cutie era o hârtie pe care scria următoarele:

Dragi băieți: Iată zeppelinul vostru, cu instrucțiuni despre cum să-l faceți să zboare. Dacă le urmați cu atenție, jucăria asta se va ridica în aer şi va rămâne acolo pentru douăzeci de secunde.

Plus alte indicații asemenea.

Luke a urmat atent toate instrucțiunile şi a tot suflat în punga de hârtie până a fost aproape plină cu aer, luând aproape forma unui zeppelin. Dar hârtia s-a rupt, şi forma s-a prăbuşit la fel ca un balon dezumflat.

Şi asta a fost tot. Zeppelinul nostru! Luke nu-și putea da seama ce se întâmplase. S-a uitat la mine şi mi-a zis:

– În desen erau doi băieți care stăteau într-un coş. Am crezut că vom primi zeppelinul cu un tren de marfă.

Pe urmă a început să bolborosească ceva în limba lui secretă.

– Luke, ce zici? l-am întrebat.

– Mai bine că nu pricepi! a bombănit el.

A făcut cocoloş ce mai rămăsese din zeppelin şi a rupt hârtia bucăți. Când a terminat, s-a dus în hambar, a luat mai multe scânduri şi cuie şi un ciocan şi a început să le bată cap la cap.

PRIMA ZI DE ŞCOALĂ

Un băiețel pe nume Jim, primul şi singurul copil al doctorului Louis Davy, cu adresa la numărul 717, Mattei Building, mergea pentru prima dată la şcoală. Tatăl său era francez, un bărbat solid şi mărunt, în vârstă de patruzeci de ani, a cărui copilărie fusese marcată de sărăcie, tristețe şi ambiție. Mama lui Jim murise la naştere, şi singura femeie din viața lui era acum Amy, menajera suedeză.

Amy era cea care-l îmbrăca cu hainele de duminică şi-l ducea la şcoală. Jim o simpatiza pe Amy, dar nu-i plăcea deloc să fie dus la şcoală. Şi o tot pisa la cap cu asta. Tot drumul spre şcoală.

– Nu-mi mai place de tine, îi spuse el. Deloc.

– Dar mie îmi place de tine, îi răspunse menajera.

– Atunci de ce mă duci la şcoală?

Se plimbase de mai multe ori cu Amy până atunci, odată chiar până în parcul Court House, ca să asculte muzica de fanfară duminica după-amiază, dar mersul ăsta la şcoală era diferit.

– De ce mă duci? insistă el.

– Toată lumea trebuie să meargă la şcoală.

– Dar tu ai fost la şcoală?

– Nu, zise Amy.

– Păi atunci de ce trebuie să mă duc eu?

– O să-ți placă, îl linişti menajera.

Mergea alături de ea în tăcere, ținând-o de mână.

– Nu, nu-mi mai place de tine, îi spuse el apăsat. S-a terminat.

– Dar mie îmi place de tine, i-o întoarse Amy.

– Atunci de ce mă duci la şcoală? se încăpățână băiatul. De ce?

Menajera ştia cât de speriat putea fi un băiețel când mergea prima dată la şcoală.

– O să-ți placă, îi promise ea. Cred că o să cânți tot felul de cântecele şi o să joci tot felul de jocuri.

– Dar nu vreau.

– O să vin să te iau după-amiază, în fiecare zi.

– Nu mai pot să te sufăr, se zburli el.

O mâhnea teribil să-l audă pe băiat spunând asta, dar, pe de altă parte, ştia că el trebuia să meargă la şcoală.

Clădirea şcolii li se păru hidoasă atât ei, cât şi băiețelului. Lui Amy nu-i plăcea deloc senzația pe care i-o dădea şi, pe când urca scările alături de el, îşi dorea să nu fi fost nevoită s-o facă. În interior, holurile şi clasele îi înspăimântară pe amândoi, la fel şi mirosul din acel loc. Şi lui nu-i plăcea nici domnul Barber, directorul.

Amy îl disprețuia pe domnul Barber.

– Cum se numeşte fiul tău? întrebă domnul Barber.

– Este fiul doctorului Louis Davy. Îl cheamă Jim. Eu sunt menajera doctorului Davy.

– James? zise domnul Barber.

– Nu James, răspunse Amy, doar Jim.

– Bine, e în regulă. Mai are şi alt nume?

– Nu. E prea mic ca să mai aibă un al doilea prenume. Doar Jim Davy.

– În regulă, spuse domnul Barber. Vom vedea dacă ține pasul cu clasa întâi. Dacă nu, îl mutăm la grădiniță.

– Domnul doctor Davy a spus să fie înscris în clasa întâi, replică Amy. Nu la grădiniță.

– În regulă, zise domnul Barber.

Menajera ştia cât de speriat era băieţelul, aşa cum stătea aşezat pe scaun, şi încercă să-l liniştească, să-i spună cât de mult îl iubea şi cât de rău îi părea de toată acea situație. Ar fi vrut să-i spună ceva frumos, dar nu putu scoate un cuvânt; îl privi foarte mândră cum se dădu jos de pe scaun şi aşteptă cuminte ca domnul Barber să-l ducă în sala de clasă.

Pe drum, spre casă, se simțea atât de mândră de el, încât o podidiră lacrimile.

Domnișoara Binney, învățătoarea de la clasa întâi, era o doamnă în vârstă, complet smochinită. Clasa era plină de fetițe şi băieți. În şcoală plutea un miros ciudat şi trist. Băieţelul se aşeză la un pupitru, ascultând atent.

Auzi nişte nume strigate: Charles, Ernest, Alvin, Norman, Betty, Hannah, Juliet, Viola, Polly.

Pe când ciulea urechile, o auzi pe domnișoara Binney spunând:

– Hannah Winter, ce tot mesteci acolo?

Şi o văzu pe Hannah Winter cum se înroşi toată. Îi plăcu din primul moment de Hannah Winter.

– Gumă, răspunse Hannah.

– Arunc-o la coş, îi ceru domnișoara Binney.

O urmări pe fetiță cum se duse în fața clasei, scoase guma din gură şi-i dădu drumul în coşul de gunoi.

Peste câteva clipe o auzi pe domnișoara Binney zicând:

– Ernest Gaskin, tu ce mesteci?

– Gumă, răspunse şi Ernest Gaskin.

Îl plăcu imediat şi pe el.

Se întâlniră pe urmă în curtea şcolii, şi Ernest îl învăță câteva mici trucuri.

Amy se înființă în hol înainte de terminarea orelor. Era posomorâtă şi, până când îşi văzu băiețelul, se stropşi la toată lumea. Uimită, constată că el nu se schimbase, că nu fusese rănit sau poate, cine ştie, de-a dreptul mort, ucis. Şcoala şi tot ce era legat de ea o înspăimânta foarte tare. Îl luă de mână şi ieşi din clădire împreună cu el, simțindu-se cătrănită, dar şi mândră nevoie mare.

Jim o întrebă:

– Ce vine după douăzeci şi nouă?

– Treizeci, zise Amy.

– Ai fața murdară[14], glumi el.

Taică-său nu scoase un cuvânt în timpul cinei.

– Ce vine după douăzeci şi nouă? îl întrebă băiatul.

– Treizeci, răspunse tatăl.

– Ai fața murdară, i-o trânti băiețelul şi lui.

Dimineața, îi ceru cinci cenți tatălui său.

– Pentru ce-ți trebuie? îl întrebă acesta.

– Gumă de mestecat.

Doctorul îi dădu o monedă de cinci cenți; pe drum spre şcoală, Jim se opri la prăvălia doamnei Riley şi-şi cumpără un pachețel de Spearmint.

– Vrei şi tu? o întrebă pe Amy.

– Vrei să-mi dai şi mie?

Jim se gândi un pic, apoi îi zise:

– Da.

– Acum îți place de mine? se însufleți menajera.

– Da, te plac. Dar tu?

– Da, şi eu. Îți place la şcoală?

Jim nu era prea sigur, dar partea cu guma o găsea foarte pe placul lui. Şi pe Hannah Winter. Şi pe Ernest Gaskin.

– Nu ştiu, răspunse el.

– Ați cântat?

– Nu, n-am cântat.

– V-ați jucat?

– Nu în clasă. În curte.

Chestia cu guma îi amuza foarte tare.

O auzi pe domnișoara Binney:

– Jim Davy, ce mesteci?

„Ha ha ha“, râse el în gând.

– Gumă.

Se duse spre coşul de gunoi şi, pe urmă, la pupitrul său, sub privirile atente ale lui Hannah Winter şi Ernest Gaskin. Era partea cea mai plăcută a şcolii.

Începuse şi să crească.

– Ernest Gaskin, strigă el în curtea şcolii, ce tot mesteci acolo?

– Carne crudă de elefant, răspunse Ernest Gaskin. Jim Davy, dar tu ce mesteci?

Jim încercă să găsească un răspuns foarte caraghios, fără să reuşească însă.

– Gumă, zise în final, şi Ernest Gaskin se prăpădi de râs, la fel cum Jim râsese când îl auzise pe Ernest Gaskin că mesteca de zor carne de elefant.

Era distractiv, indiferent ce răspuns dădeai.

În drum spre clasă, Jim o văzu pe Hannah Winter în hol.

– Hannah Winter, o strigă el, ce naiba mesteci?

Fetița tresări uimită. Ar fi vrut să-i spună ceva drăguț care să demonstreze cât de mult îi plăcuse să-l audă pe Jim pronunțându-i numele şi punându-i întrebarea aceea caraghioasă şi făcând haz de şcoală, dar nu reuși să găsească nimic, fiindcă aproape ajunseseră în dreptul clasei şi nu mai era timp.

– Tutti-frutti, îi aruncă ea dintr-o suflare.

Lui Jim i se părea că nu mai auzise niciodată un cuvânt atât de fermecător, şi-l repetă toată ziua în gând.

– Tutti-frutti, îi zise el lui Amy în drum spre casă. Amy Larson, ce, mesteci, în, gură?

La cină îi povesti totul tatălui său.

Şi adăugă:

– A fost odată un deal. Pe deal era o moară. Sub moară era o potecă. Sub potecă era o cheie. Ce era?

– Nu ştiu, îi spuse tatăl său. Ce era?

– Milwaukee[15], răspunse băiatul.

Menajera era încântată.

– Moară. Potecă. Cheie, zise Jim. Apoi, tutti-frutti.

– Asta ce-i? îl întrebă taică-său.

– Gumă, răspunse el. Pe care o mestecă Hannah Winter.

– Şi cine-i Hannah Winter?

– E în clasa mea.

– O! exclamă taică-său.

După cină, se lungi pe podea, jucându-se cu titirezul cu vârf roş-albastru-galben care, în timp ce se rotea, scotea un bâzâit. Părea a fi totul în regulă, se gândea el. Se simțea încă foarte trist, dar partea cu guma era chiar foarte caraghioasă, şi partea cu Hannah Winter, chiar foarte drăguță. Carne crudă de elefant, se gândi el năpădit de o încântare imensă.

– Carne crudă de elefant, îi spuse cu glas tare tatălui său, care citea ziarul de seară. Taică-său îşi împături ziarul şi se lăsă pe podea alături de el. Menajera îi văzu cum stăteau amândoi lungiți pe podea şi, dintr-un anume motiv, ochii i se umplură de lacrimi.

OMUL CARE S-A ÎNGRĂŞAT PREA TARE

Nathan Katz, un evreu simpatic, rotofei şi foarte muncitor, în vârstă de treizeci şi şase sau treizeci şi şapte de ani, pe când eu aveam paisprezece ani, era considerat cel mai rapid telegrafist din lume şi lucra ca funcționar principal la Oficiul telegrafic din oraşul meu natal, unde eram angajat la rândul meu.

Pe mine mă porecliseră „Vitezistul“. Puteam traversa oraşul pe bicicletă mai rapid decât orice alt curier de prin partea locului. Unii mă socoteau şi inteligent. Trebuie să recunosc că erau rude cu mine. Totuşi, în lift îmi scoteam întotdeauna şapca, şi ştiam cum să mă port în ceea ce era numit pe vremuri o casă rău famată.

Nathan Katz se mutase în oraşul meu natal venind de la San Francisco. Nu era de meserie telegrafist, ci om de relații. În oraşul meu natal locuiau mulți armeni şi îmi plăcea totul acolo, cu excepția situării, fiind mult prea departe de orice altă aşezare. Aşa că, atunci când acest evreu amabil, nu prea înalt, a intrat în oficiul nostru, venind din Frisco, am fost extrem de bucuros să-l văd. Pe atunci eram deosebit de bucuros să văd pe oricine venea din altă parte decât partea cealaltă a căii ferate sau cartierul rezidențial exclusivist. În acest cartier exclusivist, un armean nu-şi putea cumpăra o casă nici dacă avea banii necesari.

Cei din oraşul meu natal obişnuiau să spună că armenii n-aveau maniere, aşa că mă dădeam peste cap să dovedesc contrariul, scoțându-mi şapca-n lift şi purtându-mă frumos cu oamenii necăjiți. Eram unul dintre cei mai cumsecade băieți de paisprezece ani din întreaga vale San Joaquin. Îi ajutam pe beți să ajungă acasă. Făceam mici favoruri tinerilor care aveau probleme cu iubitele sau soțiile lor sau cu soțiile altora. Nu ştiam ce să mai fac ca să mă comport ca un gentleman. Nu doream ca vreo lepădătură albă să-şi bată joc de manierele armenilor.

Nathan Katz putea să stea la masă, să-și pună palma peste mica manetă uzată şi să transmită telegramele mai iute decât oricine, oriunde, şi era un evreu rubicond. Iar eu puteam duce mesajele oriunde, prin oraş, mai repede

decât oricine altcineva de oriunde din lume, şi eram armean. Şi o puteam face în cel mai politicos mod. Deşi o dată am lovit un copoi, şi el s-a înfuriat şi m-a trântit jos de pe bicicletă.

Totuşi, în general, eram un tânăr model. Practic, un cercetaş.

Ce vreau să spun este că noi eram cei mai rapizi din lume în domeniul nostru de activitate, un evreu şi un armean. Şi ce-i cu asta? Ce-ar mai fi de spus? Ne înțelegeam de minune. Ne înțelegeam perfect.

Katz era un om de relații: slujba lui presupunea să-i invite pe oameni la prânz sau la cină, să se împrietenească cu ei şi, de a doua zi, cu ajutorul Domnului, respectivii urmau să-şi trimită telegramele prin Postal Telegraph în loc de Western Union.

Noi lucram pentru Postal Telegraph, adică o organizație magnifică. Adică la fel de rece şi fără inimă ca Western Union.

Katz obişnuia să-şi poarte persoana durdulie prin oraş cheltuind cu larghețe, şi, cu râsul lui plăcut, oferea havane şi aducea în schimb clienți noi acelei nobile corporații. Am cea mai proastă părere despre corporații. Toate sunt O.K. şi teribile în acelaşi timp. Ele acceptă ca sclavii să fie ținuți în sclavie toată viața lor – şi asta e O.K. Domnul să aibă milă de toate corporațiile. Domnul să le ierte pentru contractele oneroase oferite angajaților. Fie ca ele să dea faliment şi echipamentele lor să rugineasc ă şi fie ca Domnul să le ierte. Ele se fac stăpâne pe viața unui om în schimbul unui cent. Fie ca Domnul Creator al Universului şi al Tuturor Lucrurilor să le ierte.

Nu-mi trebuie mecanisme care ucid. Nu-mi trebuie oameni care se transformă în automate. Nu-mi trebuie mecanisme care se îngraşă pe spinarea oamenilor, storcându-i de sânge şi de viață. Nu-mi trebuie nimic din toate astea.

Dacă un mecanism ca ăsta face o mulțime de bani, banii le aparțin sclavilor care formează acel mecanism. Asta e teoria mea. Postal Telegraph este în regulă. Western Union este nobilă şi grozavă. Toate corporațiile americane sunt O.K. Banii le aparțin, de fapt, sclavilor. Ei sunt escrocați acum, dar să nu uităm cui aparțin de fapt acei bani.

Bietul Katz! Cât de energic era, cât de tare obişnuia să râdă, cât de vesel se ducea la restaurant, lua meniul şi comanda mâncarea. Cât de fericit era să se afle în acea vale caldă, în acel orăşel frumos. Bietul Katz care a dispărut, la fel ca toţi.

Pe Dumnezeul meu, iubesc acest oraş nebun. Îi iubesc pe toţi locuitorii săi cumsecade. Ei nu doreau ca noi să ne mutăm în apropierea lor pe motiv că eram armeni. Bieţii noştri prieteni şi vecini. Doamne, Dumnezeule!

Acei ani. Toţi acei splendizi ani. M-am grăbit să fug din acel oraş ca de dracu'? Şi ţin la ei? Îi iubesc pe acei oameni albi şi nobili şi grozavi? Pe ei, cele mai superbe specimene dintre muritori, întruchiparea perfecţiunii?

Armenii sunt albi. Unii sunt mai negri, fiindcă sunt arşi de soare. Soarele a început să-i ardă cu secole în urmă, dar nu-i nimic mai mult decât atât: sunt bronzaţi. Iar cei care sunt albi sunt aşa dintr-un motiv la fel de simplu. Cred că nu i-a pârlit soarele. Cred că n-au stat suficient la soare. Totuşi, indiferent dacă erau negri sau albi, lor nu le plăcea cum se purtau armenii. Nu le plăcea cum obişnuiau armenii să râdă tare.

Ei bine, Katz se pricepea foarte bine să-şi facă meseria. A adus mulţi clienţi acelei grozave corporaţii, şi eram amici. Eu eram inteligent, deşi rudele mele mergeau chiar mai departe: pretindeau că sunt strălucit. Ştiam pe de rost toate apelurile telefonice pe care le primeam la birou, la fel cum alarmele de incendiu sunt primite la staţia de pompieri. Ştiam să dactilografiez. Ştiam cum să răspund la telefon şi cum să preiau textul unei telegrame. Ştiam toate tarifele. Ştiam cum să preiau o telegramă adusă la oficiu. Şi învăţam şi telegrafia.

Din păcate, nu eram altceva decât un curier. Doar îmi imaginam cum să-mi croiesc drum de jos în sus, spre vârful scării: de la curier la cel de-al şaisprezecelea vicepreşedinte. Acela era vârful piramidei. Cel de-al şaisprezecelea vicepreşedinte reprezenta vârful, doar dacă nu erai înrudit cu Clarence Mackay. Fotografia lui trona pe perete în biroul nostru. Însă el n-a călcat niciodată pe acolo. N-a venit nici măcar o dată în oraşul nostru, nici măcar să vadă cât e de cald, nici măcar să-i vadă pe toţi acei armeni. Zeci de milionari au venit în oraşul nostru ca să-i vadă pe armeni.

Dar nu şi bătrânul Clarence Mackay.

Oraşul meu natal a fost şi este centrul industriei strugurilor, stafidelor şi fructelor uscate din California. În fiecare vară, sute de mici negustori evrei veneau de la Chicago, Pittsburgh, Philadelphia, New York şi Boston şi expediau vagoane de struguri spre acele oraşe, îmbogățind căile ferate. Obişnuiau să trimită şi o mulțime de telegrame, şi era un lucru bun că bătrânul Katz se afla acolo, fiindcă mulți dintre ei nu ştiau să scrie în engleză, de abia puteau vorbi engleza, şi aici era momentul în care Katz intra în scenă.

Îi urmăream şi interveneam prompt în acel punct.

În oraşul meu natal era un hotel, unde aceşti mici afacerişti înnoptau şi îşi omorau timpul liber. În acest hotel, bătrânul Katz a instalat un oficiu telegrafic în miniatură, cu mine pe post de unic angajat. Nu se aflau acolo decât o masă, o maşină de scris şi subsemnatul. Un scaun pentru mine şi un altul pentru oricine dorea să expedieze o telegramă. Dacă omul nu vorbea engleza, bătrânul Katz îmi dicta ce să scriu în formularul telegramei. Astfel am fost inițiat în tot felul de activități comerciale.

Am ținut-o aşa timp de trei ani.

Apoi, Katz a aflat tot ce trebuia despre mafia transporturilor şi a trecut de la mafia telegrafiei la cea a transporturilor maritime, iar eu am aflat tot ce era nevoie de ştiut despre orice fel de mafie, şi în clipa următoare le-am dat naibii pe toate şi am şters-o din oraş. M-am dus la San Francisco. Am avut parte de timpuri grele, dar am reuşit să supraviețuiesc.

Nu l-am revăzut pe Katz decât peste trei ani. Pe atunci, devenise o morişcă de făcut bani. Avea un Packard mare şi negru, se îngrăşase şi părul i se rărise. L-am zărit numai un minut. Era extrem de ocupat să facă bani. Expedia struguri şi încasa profitul. Expedia pere şi încasa profitul. Pe urmă, s-a extins la tot felul de mărfuri şi expedia lăptuci, țelină, cartofi, ceapă şi orice altceva creştea în pământ, numai că ceva a mers prost şi, treptat, a început să-şi piardă banii. Patru ani mai târziu, mă aflam la El Centro, în Imperial Valley, şi bătrânul Katz se afla şi el acolo. Stătea la cel mai bun hotel din oraş, The Barbara Worth.

M-am dus în camera lui, să-l văd.

Era foarte gras. De cel puțin două ori mai gras decât în vremurile bune de altădată. Era arşiță mare. N-avea cămaşa pe el. Transpira. De abia putea să respire. Lumina din cameră era foarte crudă. De felul celei pe care-o aveam în oficiul telegrafic. Avea o masă acolo şi o maşină de scris. Camera era plină de tot felul de hârtii. Mai erau un cartuş de țigări şi câteva sticle de whisky.

Omul era falit. Cu spatele la perete, după cum mi-a spus. Şi bolnav.

Din cauza grăsimii. Îl făcea să fie foarte bolnav.

Am discutat un timp şi era groaznic, bătrânul Katz atât de gras, distrus din cauza grăsimii, bolnav, fără să mai poată respira, fără să se mai poată deplasa, terminat. Mi-a zis:

– Nu ştiu, cred că sunt pe moarte.

Ştiam că nu glumea. Ştiam cât de sincer era.

Am băut câteva pahare şi am văzut cât era de nervos. Cum poate un om gras să fie atât de nervos? Mi-a spus că nu mai putea dormi. Muncea tot timpul şi fuma țigară de la țigară şi bea mult.

Când am ajuns jos, aproape plângeam. Dumnezeule mare, bietul Katz! Cum e posibil ca un gras să facă pe cineva să plângă? Cum de poți fi înmărmurit de durere din cauza unui gras? Aproape că nu-mi mai puteam stăpâni lacrimile.

Bietul Katz.

Aceasta nu e o poveste. Nu e o scriitură. Acel om puțin rubicond s-a îngrăşat prea tare şi din cauza asta a murit.

Este mort acum.

Îmi amintesc ziua în care a intrat în oficiul telegrafic din oraşul meu natal, venind de la San Francisco. Îmi amintesc felul cum vorbea şi râdea şi cum

stătea aşezat la masă şi făcea aparatul Morse să pârâie şi cum purta o conversație în acelaşi timp. Îmi amintesc de toți acei ani.

S-a îngrăşat şi a murit. Asta-i tot. Nimic altceva. S-a îngrăşat şi a murit. Cum naibii de-a ajuns în starea asta? Nu ştiu. Era cel mai rapid telegrafist din lume. A auzit de o afacere mai bună şi a făcut mulți bani. Pe urmă, am aflat că se îmbogățise. S-a îngrăşat prea tare şi, într-o seară, m-am dus în camera lui, la un hotel din El Centro, şi mi-a spus că era pe moarte. A spus-o pur şi simplu. Şi peste câteva luni a murit. În seara în care l-am văzut de-abia mai putea respira.

Nu înseamnă nimic. Este exact cum am spus. Până la ultimul amănunt. Nu ştiu prea multe, dar aş vrea să fiu scutit de şase sau şapte lucruri pe lume, şi o moarte de acest fel le acoperă pe toate şapte.

MEXICANII

Juan Cabral era un mexican înalt care lucra pentru unchiul meu, la tunsul viei. Un amărât împovărat cu un bagaj considerabil: soția Consuela, fiii Pablo şi Pancho, cele trei fiice ale sale, vărul său şchiop, Federico, patru câini, o pisică, o chitară, o puşcă, un cal bătrân, o căruță veche şi mai multe oale şi tigăi.

Mă aflam în curtea fermei, discutând cu unchiul meu, în dimineața în care Juan a apărut pe drum în căruța lui. Era în căutare de lucru.

– Ăştia cine sunt? m-a întrebat unchiul meu.

– Nişte mexicani, i-am zis.

– De unde ştii?

– Câinii, am răspuns. Mexicanii sunt un popor nobil şi simplu. Nu sunt niciodată atât de săraci încât să nu poată ține câțiva ogari. Sunt indieni, combinați cu alte rase nobile.

– Ce vor? m-a chestionat el.

– Ceva de lucru, i-am spus. Îi doare inima să admită asta, dar e exact ce vor.

– N-am nevoie de vreun ajutor, a replicat unchiul meu.

– N-o să se supere. O să plece și-o să încerce la podgoria următoare.

Căruța s-a târât în curtea fermei şi Juan Cabral ne-a salutat în mexicană.

– Buenos dias, amigos. Apoi a întrebat într-o engleză stricată: E ceva aici de lucru pentru mexican voinic?

– Pentru cine? mi s-a adresat unchiul mie.

– Pentru mine, a răspuns Juan Cabral. Juan Cabral.

– Juan Cabral, a repetat unchiul. Nu, nu-i nimic de lucru.

– Cât de mult plăteşti? a continuat Juan.

– Ce-a zis? s-a întors din nou unchiul spre mine, aprinzându-și o țigară ca să-l ajute să-şi depăşească starea de confuzie.

– Vrea să ştie cu cât îl plăteşti.

– Păi cine a zis ceva despre simbrie? s-a burzuluit unchiul. Nu angajez pe nimeni.

– Vrea, oricum, să ştie. Ştie că nu angajezi pe nimeni.

Unchiul era uimit.

– Ei bine, pe japonezi îi plătesc cu treizeci de cenți pe oră. Mulți fermieri nu dau mai mult de douăzeci-douăzeci şi cinci de cenți.

– Tariful e de treizeci de cenți pe oră, i-am transmis eu lui Juan.

– Nu-i de-ajuns! a replicat mexicanul. Am multe guri de hrănit în iarna asta.

– Ce tot spune? a vrut să știe unchiul.

Unchiul era destul de supărat şi nu părea să înțeleagă nimic din ce-i spunea Juan până când nu-i repetam eu.

– Zice că treizeci de cenți pe oră nu sunt de ajuns ca să hrănească toate gurile pe care le are de hrănit în iarna asta.

– Pe cine are de hrănit?

– Pe toți cei din căruță.

– Şi unde vor sta?

– Nu ştiu. Presupun că vor găsi un loc undeva.

Juan Cabral tăcea. Unul dintre câinii lui a venit lângă unchiul meu şi a început să-i lingă mâna. Unchiul a sărit în sus, privind temător în jur.

– Asta ce mai e?

– E unul din câinii mexicanului, i-am zis.

– Ia-l de pe mine!

Am strigat la câine să se ducă la căruță, iar el m-a ascultat.

Unchiul s-a uitat după el. Nu numai că-l privea, dar îl studia atent. În cele din urmă a conchis:

– E un câine obişnuit. Vezi sute ca el pe stradă.

– Aşa e, am întărit eu.

– Câinele ăla nu face un ban, a adăugat unchiul.

– Cu mult mai puțin de atât. Nu ți-l ia nimeni pentru doi dolari.

– N-aş da pe el trei dolari. Ce ştie să facă? Poate să prindă un iepure de câmp sau ceva asemenea?

– Nu, am răspuns.

– Poate să alunge hoții?

– Nu, am repetat eu. S-ar duce şi le-ar linge mâna hoților.

– Păi, şi-atunci la ce e bun?

– Nu-i bun de nimic.

– Şi de ce vor să țină o haită de astfel de câini? s-a interesat unchiul.

– Sunt mexicani, i-am zis. Sunt mexicani simpli, din popor.

– Am auzit că mexicanii fură de sting.

– Şterpelesc orice n-are rădăcini adânci înfipte în pământ.

– Am de hrănit treişpe guri, afară de-a mea, a intervenit Juan. Treij' de cenți pe oră nu-i de-ajuns.

– Treişpe guri? s-a mirat unchiul.

– A numărat şi animalele, l-am lămurit eu.

– Presupun că nu ştie să taie vița-de-vie, a speculat unchiul.

– Ştii să cureți via? l-am întrebat pe Juan.

– Nu, señor, a zis el. Eu sunt soldat.

– Ce-a vrut să spună ? m-a iscodit unchiul.

– Zice că-i soldat.

– Dar războiul s-a sfârşit.

Mexicanul își adusese puşca şi tocmai o ridica s-o sprijine de umăr, demonstrându-ne astfel că era soldat, când unchiul a descoperit alarmat cu ce voia să se prostească în fața noastră şi s-a ascuns degrabă în spatele meu.

– Zi-i să lase arma! Nu vreau să fiu împuşcat accidental de-un mexican. Îl cred. Îl cred că e soldat. Zi-i să pună naibii arma aia deoparte. Vrea să mă împuşte numai ca să ne dovedească că-i soldat.

– Nu, nici pomeneală! i-am zis.

– N-am nevoie de ajutoare, i s-a adresat unchiul lui Juan Cabral.

– Treij' de cenți pe oră n-ajung să hrăneşti treişpe guri, făr' s-o pun şi pe-a mea la socoteală, a repetat mexicanul.

Şi-a dus arma la căruță şi, deodată, unchiul meu s-a trezit confruntat cu cinci fețe de puşti mexicani care-l studiau. Asta aproape l-a descumpănit.

– Cine sunt ființele astea? m-a întrebat.

– Sunt copiii lui, i-am zis. Doi băieți şi trei fete.

– Şi ce vor ei?

– Fasole şi făină şi sare. Nu vor cine ştie ce.

– Zi-le să plece! El nu ştie să curețe via.

– Oricine poate învăța să curețe via, i-am spus.

– O să-mi strice via, s-a plâns unchiul meu.

– Şi-o să fure orice n-are rădăcini înfipte în pământ, am adăugat eu.

– Eu plătesc cu zece cenți pe oră mai mult decât ceilalți fermieri, a ținut să precizeze unchiul.

– El spune că nu-i de-ajuns.

– Ei bine, întreabă-l cât este de-ajuns.

– Señor Cabral, m-am întors eu spre mexican, ai fi de acord cu treizeci şi cinci de cenți pe oră? Unchiul meu n-are nevoie de mână de lucru, dar te place.

– Îmi dați şi-o locuință pentru ai mei şi pentru animale? a întrebat mexicanul.

– Da, i-am zis. Este modestă, dar confortabilă.

– E mult de lucru? a vrut el să știe.

– Foarte puțin, i-am spus.

– O muncă plăcută? a presat mexicanul.

– Este plăcută şi face bine la sănătate, l-am asigurat eu.

Juan Cabral s-a dat jos din căruță şi s-a apropiat de unchiul meu, care părea destul de speriat. Mexicanul era urmat de câinii lui, iar copiii îl înconjuraseră deja pe unchiul meu.

– Señor, voi lucra în via ta.

– Sunt onorat, a spus unchiul.

Arăta destul de derutat. Mai ales din cauza câinilor şi a celor cinci copii mexicani, dar şi a manierelor magnifice ale mexicanului.

Cu siguranță nu cedase din cauza puştii. Unchiul meu n-ar fi permis nici unei puteri din lume să-l intimideze.

Până la trei după-amiază, mexicanii se instalaseră deja în căsuța lor, iar eu l-am luat cu mine pe Juan Cabral, urmat de Pablo şi Pancho, ca şi de vărul său şchiop, Federico, până la vie, ca să-l învăț cum s-o curețe. I-am explicat motivele pentru fiecare tăietură în parte. Să păstreze forma butucului. Să-l facă să fie puternic. Să lase ramurile de-abia apărute să crească-n sus, spre soare. Şi aşa mai departe. Când am ajuns la capătul şirului, ne-am mutat pe următorul. I-am dat foarfeca şi l-am întrebat dacă-i plăcea să taie vița-de-vie. A fost foarte politicos şi a zis că va fi o plăcere pentru el s-o facă. Lucra foarte atent şi încet, explicându-le copiilor şi vărului şchiop, la fel cum îi explicasem eu lui, motivele pentru fiecare tăietură. Vărul său cel şchiop, Federico, un bărbat cam la şaizeci de ani, era deosebit de impresionat.

I-am propus să continue să taie vița-de-vie până în amurg şi m-am întors la unchiul meu, care visa aşezat la volanul Fordului.

– Cum stă treaba? m-a întrebat el.

– Excelent, i-am zis.

Am gonit înapoi spre oraş cu şaizeci şi şase de mile pe oră, de parcă unchiul ar fi vrut să se îndepărteze cât mai repede de ceva înfricoşător. N-a scos o

vorbă tot drumul. Abia când intram pe Ventura Avenue, lângă Fair Grounds, mi-a zis:

– Toți câinii ăia patru la un loc nu fac nici măcar un ban.

– Nu câinii sunt de vină, i-am spus. E modul în care îi tratează mexicanii.

– Am crezut că acel câine o să mă muște.

– Nu, nu i-ar fi trecut așa ceva prin cap. Nici dacă i-ai fi tras un picior. Inima lui e plină de dragoste. La fel e şi cu mexicanii. Furtişagurile lor nu înseamnă nimic.

– Puştii ăia arătau destul de sănătoşi, a remarcat unchiul.

– Sunt cât se poate de sănătoşi.

– Ce mănâncă ei?

– Fasole şi pâine mexicană, i-am zis. Lucruri care n-ar fi bune pentru tine.

– Crezi c-o să învețe să taie vița ca la carte?

– Sigur.

– Presupun că n-o s-o șteargă cu tractorul, ce părere ai?

– Nu, i-am spus. Este mult prea greu.

– Anul trecut am pierdut bani cu via aia, s-a lamentat unchiul.

– Ştiu. Şi anul de dinainte la fel.

– Pierd bani cu via aia de când am cumpărat-o. Cine mai vrea struguri? Cine mai vrea stafide?

– Poate că anul ăsta va fi diferit, l-am încurajat eu.

– Chiar crezi? Mă gândesc că, poate, venirea mexicanului va fi punctul de cotitură.

– Şi eu cred că mexicanul va face diferența, i-am zis unchiului.

– E caraghios. M-am gândit că, dacă hrăneşte cele treisprezece guri în iarna asta, fără s-o socotească pe-a lui, anul acesta nu va mai fi atât de rău.

– Nu poți pierde mai mult decât anul trecut.

– Japonezii sunt în regulă, numai că ei nu privesc lucrurile în felul cum o fac mexicanii.

– Japonezilor nu le-ar trece prin cap să hrănească patru maidanezi, i-am zis.

– Ei alungă câinii.

– Aruncă cu pietre-n câini.

– Cred că vom avea un an bun, a rostit unchiul, ferm de data asta.

Şi ne-am continuat drumul spre oraş fără să mai scoatem un cuvânt.

PISICA

– Ai cumva o pisică? îl întrebă fetița pe role pe omul care nivela cimentul proaspăt turnat pe trotuar.

– Am o pisică mare şi grozavă, răspunse omul, şi face miauuu.

Fetița se uită mai atent la bărbatul care lucra repede cu mistria, aşezat în patru labe, netezind cu grijă cimentul ud. Găsea că-i minunat să ai o pisică mare, şi modul în care mieunase omul era extraordinar. Aşa cum stătea în patru labe, putea fi el însuşi un cotoi imens.

– Miauu, miauu! repetă el, ridicând capul şi lamentându-se ca un cotoi supărat.

Nu părea să glumească. Şi asta era cea mai bună parte. Ei îi plăcea foarte mult de acel motan.

Omul lucra la trotuar de la opt dimineața, şi acum era zece şi jumătate. Cartierul era frumos, aproape de ocean. Case cochete, toate asemănătoare. Soții erau funcționari cu venituri nu prea mari, soțiile, gospodine drăguțe, jucătoare de bridge şi amatoare de emisiuni de radio. Ascultase şi el toată dimineața radioul dat tare în casa din colț. O orchestră bună de jazz din Chicago, cu un crainic spiritual. Nu putea auzi prea bine ce spunea, dar ştia că acel crainic era spiritual din modul în care pronunța cuvintele şi din tonul inteligent al vocii sale. Muzica suna foarte plăcut dimineața. Ştia că oceanul nu era departe, putea să-i simtă mirosul proaspăt în aer. Îi plăcea foarte mult ce făcea, mai ales că venea de la Mission, din interior, unde casele erau îngrămădite unele în altele şi aveau un aer stătut, acolo era lumea lui. De obicei găsea de lucru în oraşul cu miros de benzină şi de putreziciune, plin de zgomot, de trafic, de gaze de eşapament şi de oameni săraci. Oraşul pe care-l ştia prea bine. Dar aici, pe Sunset, era altfel, putea să tragă în piept aerul cu miros de mare şi de iarbă proaspăt tunsă de pe pajişti.

Nu mai era tânăr ca număr de ani, dar, la fel ca toți lucrătorii, avea o minte simplă, cinstită, şi o inimă generoasă. Şi mai avea capacitatea să reacționeze

cu entuziasm tineresc atunci când i se ivea ceva bun în cale.

Sosirea fetiței pe role şi întrebarea despre pisică îl făcuseră foarte fericit.

– E o pisică bună? îl întrebă fetița.

– Uneori bună, dar poate fi şi foarte rea, zise el.

– Când e bună pisica ta?

– Când prinde un şoarece.

– Şi când e rea? vru să știe fetița.

– Când n-o face, îi răspunse bărbatul, umplându-și plămânii cu aerul proaspăt de mare şi simțindu-se tânăr şi ferice.

Fetița rămase pe gânduri mult timp pentru ea, cam zece-unsprezece secunde, în timp ce omul, aşteptând o altă întrebare, începu iar să miaune:

– Miauu, miauu!

– Cum prinde pisica şoarecele?

– Ei bine, mai întâi se ascunde. În clipa aceea, şoarecele iese afară. Apoi pisica înşfacă şoarecele, şi atunci adio şoarece.

– Adio?

– Adio, repetă bărbatul.

– Adio! exclamă fetița.

– Păi, sigur. Fiindcă pisica mănâncă şoarecele.

– Îl doare? se interesă ea.

– Cred că-l doare, sigur îl doare. Totuşi, pe pisică n-o doare nimic. Pisicii îi place să prindă şoareci. Miauu! încheie el.

Între timp apăru un băiețel pe role, care se opri lângă ei.

– Ce faci aici? îl întrebă pe bărbat.

– Repar trotuarul, îi răspunse acesta.

– Are o pisică mare care prinde şoareci, îl informă fetița.

– Cum o cheamă? vru să știe băiețelul.

– Tigresa.

– Miauu! miorlăi fetița.

– Foarte bine, o aprobă omul. Miauu, miauu!

– Miauu! le ținu isonul băiatul.

Fără un cuvânt, copiii se îndepărtară împreună pe role, mieunând amândoi.

Treaba era aproape gata. Bărbatul mai netezi un colț mic cu ciment moale și se ridică să privească spre ocean, bucurându-se de aerul curat. Își aruncă uneltele într-un sac de iută şi merse până la intersecția următoare, de unde luă autobuzul N ca să se întoarcă în oraş. Când copiii se întoarseră, el plecase. Rămaseră amândoi să se uite la treaba bună pe care o făcuse muncitorul. Trotuarul arăta frumos şi curat, fără nici o crăpătură.

– El a făcut asta, zise fetița. Omul cu pisica.

– E încă moale, remarcă puştiul. Miauu! Luă o rămurică de pe pajişte şi-şi gravă cu ea inițialele, D.R., în cimentul proaspăt. Care-i numele tău de familie, Ella? o întrebă pe fetiță.

– Hagen, răspunse aceasta.

Băiatul mai gravă două inițiale în cimentul încă moale.

Inițialele lui erau într-un colț, iar ale fetiței, în celălalt.

Le imprimase foarte îngrijit.

Băiatul se gândea că era grozav să aibă inițialele întipărite pe trotuar, alături de cele ale Ellei Hagen. În curând, cimentul avea să se întărească, și inițialele lor aveau să rămână întipărite acolo pentru totdeauna. I se părea minunat. Nu peste mult timp, vor creşte mari şi vor termina colegiul şi el va pleca, poate la New York, sau poate în Europa şi, când se va întoarce şi se va plimba pe stradă, se va opri în acel colț să-şi vadă inițialele neclintite în ciment. D.R., David Roming, el. Şi E.H., Ella Hagen, fata pe care o iubea.

– Omul a fost simpatic, îi zise fetița.

– Da, încuviință el.

Stătură acolo pe role, admirând împreună suprafața netedă.

Băiatul începu să graveze altceva în cimentul moale, chiar în mijlocul trotuarului.

Trasă o literă, M, apoi se întoarse spre fetiță.

– Cum scrii „miauu“?

– Miauu? se miră ea. Nu ştiu. E ăsta un cuvânt?

– Sigur că e un cuvânt, zise băiatul. Miauu! repetă el, încercând să-și dea seama cum ar fi putut să-l scrie.

Nu reuşi.

– Atunci ce-o să scriu? o întrebă pe fetiță. Nu ştiu cum se scrie „miauu“, şi nici tu.

Netezi litera M cu degetele, dar nu arăta prea bine, aşa că hotărî să scrijelească altceva în cimentul moale care acoperea noul trotuar.

Dorea să păstreze amintirea omului şi a pisicii sale, fiindcă ştia cât era de important. La fel şi fetița.

Aşa că trasă cuvântul „Pisica“, iar la sfârșit miorlăi sonor. Fetița scoase şi ea un Miauu, după care se îndepărtară împreună, pe role.

CUM AR FI SĂ TE AMOREZEZI DE O LILIPUTANĂ?

– Nu cred că te-ai amorezat vreodată de o liliputană cam de paişpe kile, nu-i aşa?

– Nu, am răspuns eu, dar mai ia o bere!

– S-a întâmplat la Gallup, acum douăzeci de ani. Un tip pe nume Rufus Jenkins a apărut în oraş cu cei şase cai albi ai săi, plus doi negri. Zicea că e în căutarea unui om care să-i domesticească caii, fiindcă avea un picior de lemn, stângul, şi îi era imposibil s-o facă. Ne-am întâlnit la magazinul lui Parker, şi în final am început să ne cărăm pumni, eu şi Henry Walpal. I-am spart capul de un cuspidor de alamă şi am întins-o în Mexic, dar el n-a murit.

Nu pricepeam o boabă. M-am angajat la un crescător de vite pe nume Diego, şcolit în California. Vorbea limba noastră mai bine decât noi doi la un loc. Mi-a zis: „Slujba ta, Murph, e să hrăneşti taurii de rasă.“ Eu i-am răspuns: „Pe bune? Da’ ce le dau?“ La care el a zis: „Fân, lăptuci, bere şi sare.“ Am zis: „Batem palma, doar sunt taurii tăi.“

Peste două zile ne-am luat la bătaie din cauza unui acordeon pe care pretindea că i l-am furat. Doar îl împrumutasem, şi în timpul încăierării i l-am spart în cap; şi aşa am distrus unul dintre cele mai grozave acordeoane pe care le-am văzut vreodată. M-am aruncat pe-un cal şi am gonit până dincolo de graniță. În Texas. Am dat de un tip care arăta cumsecade, dar s-a dovedit că era o caraulă care mă căuta.

– Mda! am mormăit eu. Dar parcă spuneai ceva de o liliputană de paişpe kile.

– Chiar aşa, cum aş putea s-o uit pe doamna aia? Crezi c-aş putea să-mi revin după ce-am avut de-a face cu amazoana aia pitică?

– Păi, ai putea? l-am incitat.

– Doar dacă trăiesc pân’ la şaizeci de ani.

– Nu mai spune! Arăți mai bătrân de şaizeci de ani.

– Necazurile mi-au lăsat urme pe față. Tot felul de belele şi complicații. Acum trei luni am împlinit cincizeci şi şase de ani.

– Ca să vezi!

– I-am zis rangerului din Texas că mă cheamă Rothstein, că sunt inginer minier din Pennsylvania şi caut ceva de lucru care să merite osteneala. A pomenit de două locuri din Houston. Într-o bună dimineață, în timp ce coboram la parter, aproape că mi-am pierdut un ochi. M-am ciocnit de un vlăjgan cu un cârlig de fier în locul mâinii drepte. Mi-a zis: „Tu mi-ai spart casa.“ Eu i-am răspuns că sunt un străin de-abia sosit la Houston. Fetele sengrămădiseră în capul scării ca să asiste la bătaie. Şapte în total. Ce să zic, aproape doi metri înălțime şi un cârlig de fier. Asta-ți cam înnoadă mațele. I-am dat una-n bot, când am văzut că-şi îndrepta cârligul spre capul meu. Dacă nu mă mişcam ca fulgerul aş fi rămas chior. M-am rostogolit în şanț şi-am scos pistolul. După ce-am tras de şapte ori, am zbughit-o în sus pe scări. Am ieşit peste o oră, acoperit din cap până-n picioare în pene şi mătăsuri şi cu o pălărie tuflită pe ochi. El mă aştepta la colț, dar nu m-a recunoscut. L-am întrebat: „Ce-ar fi să ne dăm un pic huța?“ A zis că n-are chef. Şi a luat-o la picior pe stradă pân’ a ieşit din oraş. Nu cred c-a trebuit să-ți tragi vreodată o rochie pe tine ca să-ți salvezi pielea.

– Nu, i-am spus, şi nici nu m-am amorezat de-o piticanie de paişpe kile. Mai ia o bere!

– Mulțam! Dar să mâni o cireadă călare pe bicicletă?

– Nici asta.

– Am plecat din Houston cu şaizeci de cenți în buzunar, dăruiți de o fată pe nume Lucinda. Am făcut paişpe mile în paişpe ore. Dau de-o casă mare cu gard de sârmă ghimpată şi niște namile de câini. Chestia e că eu nu o iau niciodată pe ocolite. Trec de poartă, oricum eram mort de foame şi sete. Câinii au sărit în sus şi s-au năpustit spre mine. Am trecut printre ei, simțind cum îmi albeşte părul. Am ajuns la uşă şi am bătut. O negresă babană

deschide uşa, apoi mi-o trânteşte drept în față. Zice: „Hai, cară-te de-aici, gunoi alb ce eşti!“

Bat din nou. Strigă iar: „Cară-te! Marş pe drumul tău!“ Bat din nou. De astă dată apare în prag un bătrân, pe viața mea, cam la nouăzeci de ani. Şi, în mână, cu o puşcă cu țeava retezată.

Îi zic: „Tataie, nu vreau să dau de belea. Doar că mor de foame şi sete, mă cheamă Cavanaugh.“

Mă invită să intru şi umple două pahare cu lichior de mentă.

Zic: „Tataie, stai singur aici?“

Zice: „Bea şi ține-ți gura; poate că da, poate că nu. Ai văzut-o pe negresă, aşa că tragi singur concluziile.“

Am băgat la cap, dar nici n-am clipit.

Strigă tare: „Elvira, adu-i nişte sendvişuri acestui domn.“

Cu o voce destul de puternică pentru un om de şaptezeci de ani, posibil nu mai mult de patruzeci, şi vânjos.

Zice: „Eşti bun la cărți?“

Zic: „Nu.“

Zice: „În regulă, Cavanaugh, hai să facem un poker.“

Am jucat toată noaptea. M-ai crede dacă ți-aş spune că bătrânul gentleman din sud era bunicul meu?

– Nu.

– Ei bine, se-ntâmplă că nu era, deşi ar fi fost foarte tare să fie.

– Unde ai mânat vitele călare pe bicicletă?

– Toledo, Ohio, 1918.

– Toledo, Ohio? m-am mirat eu. Ăia de-acolo nu cresc vite.

– N-o mai fac. Dar alta era situația în 1918. Cel puțin, un tip o făcea. Un contabil, pe nume Sam Gold. Singurul cowboy evreu pe care-l cunosc. Venit direct din partea de est a New York-ului. Cu sombrero, lasou, Bull Durham, două vaci şi două biciclete. Moşia lui se numea Gold Bar Ranch, două pogoane, imediat la ieşirea din oraş.

A fost anul marelui război, dacă-ți aduci aminte.

– Mda! am mormăit eu.

– Îți aminteşti de-un film, Charlot soldat?

– Sigur că da. L-am văzut de cinci ori.

– Mai ştii scena în care Charlie Chaplin crede că-şi spală piciorul lui, dar se dovedeşte că-i piciorul altuia?

– Absolut.

– N-o să mă crezi, dar eu eram tipul al cărui picior îl spăla Chaplin în filmul ăla.

– Posibil, dar cum e să mâni două vaci călare pe bicicletă? Cum ai face-o?

– Cel mai uşor lucru din lume. Mergi fără să ții mâinile pe ghidon. Altfel nu poți să prinzi vacile cu lasoul. Am muncit pentru Sam Gold până i-au fugit vacile. Speriate de biciclete. Au fugit la Toledo, şi de atunci nu le-am mai văzut nici vârful cozii. Sam a dat anunț în toate ziarele, dar nici gând să le mai găsească. Asta i-a frânt inima. A vândut cele două biciclete şi s-a întors la New York.

Eu, ce să fac, scot patru aşi dintr-un pachet de cărți şi plec în oraş. Poker. Un tip pe nume Chuck Collins, mort după jocuri de noroc. Îi spun zâmbind că precis nu îndrăznește să parieze că, la mâna următoare, o să am patru aşi. A muşcat. Cărțile mele erau roşii pe spate. Ălelalte erau albastre. Uitasem

ca un prost. I-am arătat cei patru aşi. Aşi de pică, de cupă, de caro şi de treflă. N-o să uit cărțile astea nici dacă trăiesc pân' la şaizeci de ani. M-ar fi omorât pe loc, dacă n-ar fi fost uraganul din anul ăla.

– Ce uragan?

– Doar n-ai uitat de uraganul din 1918 de la Toledo?

– Nu, i-am zis. Nici un uragan n-a lovit Toledo în 1918 şi nici în alt an.

– Doamne sfinte, atunci de ce toată agitația? Şi cum de-am ajuns eu la Chicago? Mergând ca un somnambul pe autostradă?

– Bănuiesc că erai băgat în sperieți.

– Nu, n-a fost asta. Dacă te uiți prin ziarele din noiembrie 1918, o să vezi că un uragan a lovit Toledo. Îmi amintesc cum stăteam pe acoperişul unei case cu două etaje şi pluteam spre nord-vest.

– Nord-vest?

– Păi, da.

– O.K., hai, mai ia un rând.

– Bine, mersi, meeersiii foarte mult!

– Şi nici nu cred că te-ai amorezat vreodată de o liliputană de paişpe kile, nu?

– Cin' s-o facă? s-a mirat el.

– Tu.

– Nu, mi-a răspuns, asta chiar nu pot să zic c-am făcut.

– Ei bine, atunci să-ți spun eu cum ar fi fost, i-am zis.

IUBITULE, IUBITULE, IUBITULE!

Singurul lucru pe care putea ea să-l facă era să cânte la pian şi din gură. Nu ştia să gătească sau altele asemenea. Nu-i plăcea să gătească fiindcă, oricum, nu ştia să facă produse de patiserie, şi doar astea îi plăceau. Semăna cumva cu prăjiturelele pe care le mânca întruna, mare şi moale şi roz şi ca un copil, deşi avea probabil spre patruzeci de ani. Pretindea că jucase teatru. „Am fost actriță trei sezoane“, îi spusese mamei băiatului. Mama lui o plăcea pe vecină, dar nu putea să-și dea seama ce hram purta. Măritată, fără copii, asta nu pricepea maică-sa. Şi îşi petrecea tot timpul croindu-și rochii și fâțâindu-se în ele. Îi stăteau foarte bine, e drept.

„Dar pentru cine?“ o tot întreba maică-sa pe sora lui. Trebăluia prin bucătărie, învârtind în oalele cu mâncare sau frământând pâine, şi vorbea în engleză, pe care n-o stăpânea prea bine, dar îi plăcea s-o folosească când discuta despre vecină. „Pentru cine vrea ea să arate atât de bine?“ Şi adăuga în italiană: „Dar cât de frumos cântă la pian! Bine că avem o vecină aşa de simpatică!“

Tocmai se mutaseră dintr-un capăt al oraşului în altul, din cartierul italian în cel locuit de americani. Această doamnă era americancă, aşa că maică-sa avea impresia că toți erau la fel ca ea, asemenea unor dulciuri sofisticate, cremoase şi moi şi roz.

Vecina le făcea deseori vizite, fiindcă – după cum spunea chiar ea – i se părea revigorant să se afle printre oameni adevărați.

– Ştiți, doamnă Amendola, zicea ea, e o plăcere să am o vecină ca dumneavoastră. Găsesc că e minunat modul în care aveți grijă de superbii dumneavoastră copii fără ajutorul unui soț. Toți aceşti copii frumoşi, fete şi băieți!

– Of, copiii sunt buni. Îi hrănesc şi am grijă de ei. Dureri de cap, dureri de dinți, probleme la şcoală, am grijă de toate. Mama lui izbucnea în râs. Apoi, privind-o cercetător pe vecină, adăuga: Aşa sunt copiii mei. Ne ciorovăim,

țipăm, ne mai lovim unii pe alții, dar ne iubim. Dar dumneavoastră n-aveți copii?

– Nu, răspundea vecina.

Băiatul se simțea stânjenit. Maică-sii îi plăcea să se laude şi era mult prea aspră şi directă. Era a treia oară când o întreba pe vecină dacă avea copii. Ştia că ce voia să spună cu adevărat: „Cum de n-ai un copil? O femeie zdravănă ca tine, cu tot ce-i trebuie ca să aibă odrasle?“

Când soțul ei era plecat, vecina venea destul de des. El cutreiera valea între Bakersfield şi Sacramento, vânzând aparate de uz casnic. Uneori, nevastă-sa îl însoțea, dar de cele mai multe ori nu.

Prefera să n-o facă, pentru că era dificil să călătoreşti. Pe de altă parte, atunci când rămânea acasă se simțea singură, așa că mergea în vizită la familia de italieni din apropiere.

Într-o seară veni suspinând la ei şi mama lui o luă în brațe s-o aline, de parcă ar fi fost unul dintre copiii ei.

Totuşi, el remarcă un lucru care-l nedumerea foarte tare: vecina nu plângea cu adevărat. Nu era un plânset din inimă, era altceva; părea că se forța să plângă, aşa că se smiorcăia ca și cum ar fi tânjit după o duzină de prăjituri cremoase şi, după ce le-ar fi obținut, le-ar fi înfulecat imediat. Sau asta era impresia pe care i-o lăsa lui.

– Of, doamnă Amendola! Eram singură acasă când, dintr-odată, toți anii care s-au scurs mi-au trecut prin fața ochilor, şi m-am îngrozit şi-am început să plâng. Of, mă simt atât de rău! adăugă ea, după care îi zâmbi băiatului într-un fel teribil de drăguț şi de ciudat. Vecina îi aruncă o privire surorii lui şi pe urmă se uită la el zâmbind, iar el nu ştia ce să facă. Îl privea insistent. Nu era doar o ocheadă. Şi el simți imediat că era ceva ce-i depăşea capacitatea de înțelegere. Vecina arăta înspăimântător de drăguță, mare şi moale şi înzestrată cu de toate, şi el se simțea stânjenit. Brațele ei erau atât de pline.

Puştii mai mici erau deja în pat, aşa că acolo se mai aflau doar maică-sa şi soră-sa. Mama lui îi zise vecinei:

– O să-ți treacă. Stai jos cu noi, să vorbim, şi va fi bine. Ce s-a întâmplat?

– Sunt atât de tristă, răspunse vecina. Când îmi amintesc de toți aceşti ani, de vremea când eram o fetiță mică şi, după aceea, când am crescut şi eram la liceu şi, mai târziu, cum am ajuns pe scenă, mă simt atât de singură!

– O, totul va fi bine, o asigură maică-sa. Vrei un pahar cu vin?

Fără să aștepte un răspuns, mama lui luă sticla şi turnă în două pahare, unul pentru ea şi unul pentru vecină.

– Bea, o îndemnă. Îți face bine.

Vecina sorbi din vin.

– O, este minunat! Doamnă Amendola, aveți o familie minunată. Ați vrea să-mi faceți o vizită? Aş dori să vă arăt casa mea.

– O, sigur! se grăbi maică-sa să spună.

Mama lui dorea de mult să vadă cum arăta casa de alături. Aşa că se duseră acolo şi, trecând dintr-o cameră în alta, vecina le prezentă căminul ei. Era exact ca ea, ca o prăjitură cu cremă pufoasă. Moale şi caldă şi roz, cu excepția camerei lui. Soțul ei avea propria lui cameră, cu pat şi tot ce trebuie. „E ceva aiurea aici“, se gândi băiatul. Ştia deja că americanii erau diferiți de italieni. Ceva era ciudat, dacă el dormea într-un pat şi ea în altul. Dormitorul ei arăta ca un loc de pe altă lume. Atât de feminin, încât îi era ruşine să intre. Rămase în uşă, în timp ce mama şi sora lui admirau frumoasa încăpere, însă vecina îl zări şi-l prinse de mână. Se simțea invadat de dorință, ar fi vrut să fie singur cu ea şi într-o altă lume. Vecina îi spuse râzând:

– Dar, Tommy, vreau ca şi tu să-mi admiri dormitorul. Eşti un băiat atât de inteligent şi de rafinat.

El nu era prea sigur, poate că imaginația îi juca vreo festă, dar, când ea îi spusese că era inteligent şi rafinat, i se păruse că-l strângea mai tare de mână. Era teribil de speriat, aproape i se făcea rău. Nu ştia încă nimic despre americani şi nu voia să facă un pas greşit. Poate că ea îi strânsese mâna, dar poate că o făcuse aşa cum ar fi făcut-o o persoană mai în vârstă decât el, sau o rudă. Poate fiindcă era vecina lor, nimic altceva. Îşi trase mâna cât mai repede posibil. Nu făcu nici un comentariu despre dormitor deoarece ştia că, orice ar fi spus, ar fi sunat ridicol. Era un loc unde i-ar fi plăcut să stea împreună cu ea pentru totdeauna. Şi asta era o nebunie. Ea era măritată și destul de bătrână ca să-i fie mamă, deşi cu mult mai tânără decât maică-sa. Dar asta îşi dorea în acel moment.

După ce vizitară casa, ea le pregăti o ciocolată caldă şi aduse câte o ceaşcă pentru fiecare. Ceştile erau foarte delicate şi frumoase. Mai era şi un platou plin cu fel de fel de prăjituri. Îi tot îndemna să mănânce; oricum, când ea lua o prăjitură, îi servea şi pe ei cu câte una, astfel că fiecare din ei mâncă patru prăjituri. Mai rămăseseră doar două. Ea izbucni în râs și spuse că nu se mai sătura de prăjituri, aşa că avea să ia una. Cum Tommy era singurul bărbat prezent, trebuia ca el s-o ia pe cealaltă. Vorbise pe un ton care-l excitase la culme. Chestia asta îl zăpăcea complet şi-l făcea teribil de morocănos. Era ceva nou pentru el şi de pe altă lume. De parcă ar fi vrut să plece din această lume şi să nu se mai întoarcă niciodată. Să pătrundă într-o lume stranie, plină de căldură şi frumusețe şi plăcere și de încă ceva, un lucru despre care ea lăsa să se înțeleagă că exista; prin vocea ei şi felul cum râdea şi felul cum se purta, felul cum arăta casa ei, dar mai ales felul în care-l privea.

El se-ntreba dacă maică-sa şi soră-sa îşi dădeau seama de asta. Spera că nu. După ciocolată şi prăjituri, mama lui o rugă să cânte ceva la pian, şi ea acceptă cu plăcere. Interpretă un cântec pentru maică-sa, altul pentru soră-sa, după care zise:

– Şi acum unul pentru Tommy.

Cântă aria aceea din Maytime[16] în care solista se tânguie şi strigă „Iubitule, iubitule, iubitule!“ Băiatul se simțea extrem de flatat. Spera ca maică-sa şi soră-sa să nu se prindă, dar fusese o prostie din partea lui, fiindcă primul lucru pe care i-l spuse maică-sa când intrară în casă fu:

– Tommy, cred că te-ai căptuşit cu o drăguță.

Şi se tăvălea pe jos de râs.

– E nebună după tine, îi zise şi soră-sa.

Sora lui era cu trei ani mai mare decât el, avea şaptesprezece ani şi un iubit. Încă nu ştia dacă avea să se mărite cu el sau nu.

– Este doar foarte amabilă, mormăi stânjenit băiatul. S-a purtat frumos cu noi toți. Aşa este ea.

– O, nu! exclamă soră-sa. A fost mai drăguță cu tine decât cu noi. S-a amorezat de tine, Tommy. Dar tu, te-ai amorezat de ea?

– Au, mai taci din gură! i-o reteză el.

– Mami, vezi, s-a îndrăgostit de vecina! chicoti soră-sa.

– Mami, zi-i să înceteze!

– Ia să-mi laşi băiatul în pace! îi ceru mama surorii sale.

Dar, pe urmă, maică-sa se puse iar pe râs. Era o glumă atât de bună. Mama şi sora lui hohoteau atât de tare, încât se molipsi și el. Apoi, dintr-odată, râsetele lor se întețiră peste măsură. Erau prea stridente.

– Hai să nu ne mai hlizim atât! le zise băiatul. Dacă ne aude? Va crede că râdem de ea.

– Mami, o iubeşte! strigă soră-sa.

Maică-sa ridică din umeri. El știa că va veni cu una din remarcile ei comice; tot ce spera era să nu fie prea jenantă.

– E o fată drăguță, zise în cele din urmă, şi soră-sa se prăpădi iarăși de râs.

Se hotărî în sinea lui să nu se mai gândească deloc la vecină. Era conştient că, altfel, maică-sa şi soră-sa aveau să-l simtă imediat şi să-l ia peste picior.

Şi nu era un lucru de care să-ți bați joc. Era un lucru diferit față de orice altceva, foarte probabil cel mai bun dintre toate. Şi nu voia să fie ținta zeflemelilor. Nu le putea explica limpede ce gândea, dar era sigur că ele n-ar fi trebuit să se distreze atât pe seama lui.

Dimineața îl treziră clapele pianului ei şi fu cuprins de aceleaşi senzații ca acelea trăite în ajun, când îl prinsese de mână, doar că acum era şi mai rău. Nu voia să se ridice din pat şi nici să facă altceva. Nu-şi dorea decât să fie împreună cu ea, în dormitorul ei, departe de lume, departe de orice altceva, şi asta pentru totdeauna. Ea reluase acel cântec, repetând de patru ori refrenul: „Iubitule, iubitule, iubitule!“

Maică-sa intră, hotărâtă să-l dea jos din pat.

– Ce-i cu tine? îi luă ea la rost. Întârzii la muncă. Eşti bolnav?

– Nu. Cât e ceasul?

Sări din pat, îşi trase repede hainele pe el, mâncă ceva, sări pe bicicletă şi porni în goană spre magazinul alimentar. Întârziase numai două minute.

Episodul romantic se întinse pe toată luna august. Cam pe la jumătatea lunii, soțul ei veni acasă pentru două zile. Se agită un pic prin curte, apoi dispăru din nou.

Băiatul nu ştia ce urma să se mai întâmple. Vecina trecea pe la ei cam de două-trei ori pe săptămână. Apărea în curte atunci când el era în curte. Îi invită pe toți acasă la ea de câteva ori și-i servi cu ciocolată caldă şi cu prăjituri. Îl scula aproape în fiecare dimineață cu refrenul „Iubitule, iubitule, iubitule!“

Din când în când, maică-sa şi soră-sa îl mai tachinau în legătură cu ea.

Într-o seară de septembrie, când ajunse acasă, cele două tocmai se distrau de minune pe seama lui şi a vecinei.

– Mare păcat! îi zise maică-sa. Haide, ia şi mănâncă! Mare păcat!

– Ne pare rău pentru tine, adăugă soră-sa.

– Ce tot vorbiți? le repezi băiatul.

– Ai aşteptat prea mult, îl tachină soră-sa.

– Of, mă laşi? i-o tăie băiatul. Ce tot spui?

– Și-a găsit un alt iubit.

Se simțea şocat, dezgustat şi bolnav, dar făcu eforturi uriașe să-şi termine masa şi să-şi ascundă sentimentele.

– Cine? întrebă, prefăcându-se că nu înțelegea.

– Iubirea ta, îi zise soră-sa. Ştii prea bine cine.

Sentimentul lui nu era de regret, ci de furie. Nu față de mama şi sora lui; față de ea. Era o proastă. Încercă să lase impresia că lua totul în glumă.

– Ei bine, era şi timpul.

– Tipul vine s-o ia cu automobilul, continuă soră-sa. E un Cadillac.

– Şi ce-i cu bărbatul ei?

– Nu ştie! interveni maică-sa. Poate că nici nu-i pasă. Cred că-i mort de mult.

Maică-sa izbucni în râs, urmată şi de soră-sa; peste câteva clipe începu să râdă şi el. Oricum, era bucuros că italienii puteau să facă haz de orice. Asta îl făcea să se simtă un pic mai bine. Deşi după cină avu o stare ciudată, de sfârșeală. Era o femeie proastă şi nebună rău.

Timp de o săptămână, când ajungea seara acasă, mama şi sora lui îl informau despre bărbatul care venea s-o ia cu Cadillacul lui în fiecare după-amiază.

– Păi, ce să zic, are dreptate! N-are o familie a ei. Ce rost are să se ferchezuiască de pomană? spunea maică-sa.

Sora lui presăra sare pe rană:

– Şi e un bărbat extrem de chipeş.

– Iar soțul ei, adăuga maică-sa, e cu siguranță mort.

Toată săptămâna îl pisară cu vecina şi iubitul ei, până când, într-o seară, ea veni în vizită. Era mai frumoasă decât în alte dăți şi deloc tristă. Nici măcar nu încerca să-i facă să creadă că era tristă.

El se temea că maică-sa ar fi putut deschide discuția despre acel bărbat, aşa că se străduia din răsputeri s-o împiedice. Se uita țintă în ochii ei, implorând-o din priviri să nu facă vreo greşeală. Poate că dincolo de linia ferată mai mergea să se poarte astfel, dar nu în acest cartier. Dacă ea dorea să le spună ceva, atunci era binevenită. Dar vecina evită subiectul. Băiatul aşteptă cinci minute, apoi înțelese că nu avea să le spună nimic.

Își luă şapca şi zise:

– Mamă, mă duc la bibliotecă.

– În regulă, îi răspunse maică-sa.

El nu-i ură nici măcar noapte bună. Şi nici nu-i aruncă vreo privire. Şi ea ştia de ce.

După seara aceea vecina nu mai cântă la pian dimineața, iar atunci când totuși o făcea, evita cântecul despre care spusese că-i era dedicat lui.

FRAȚII ŞI SURORILE

Fratele Matthew din Tennessee era cel mai mic dintre frați. Arăta ca un om obişnuit, nu ca un om al bisericii. Ceilalți frați îl iubeau, dar îl priveau de sus. Erau toți profesori de una şi de alta, niște oameni îngrozitor de plicticoși, dacă stăteai să-l întrebi pe Jack Towey.

Jack Towey avea douăzeci şi unu de ani şi era foarte voinic. Într-o zi, îl ridică pe fratele Garcia de pe podea şi-l ținu deasupra capului. Fratele Garcia era un om foarte demn, care cântărea cam optzeci de kilograme. Totuşi, tânărul nu-l săltă în aer decât după ce primi acceptul său.

– Frate Garcia, ştii că pot să te ridic de pe podea şi să te țin deasupra capului?

Desigur, fratele Garcia fu puțin uimit.

– Nu, răspunse el. Nu m-am gândit niciodată la asta.

– Pot, se făli Jack Towey. Mă laşi?

– Dacă vrei...

– Nu vei păți nimic, îl asigură tânărul.

– Doamne sfinte, îi spuse fratele Garcia pe când se afla în aer, acum te cred. Dar lasă-mă jos, te rog!

– Mi-e foarte uşor, insistă Jack. Nu te scap. Cred c-aş putea să te țin aşa o oră.

– Eu mai degrabă aş vrea să mă pui jos, stărui fratele Garcia.

Tânărul îl aşeză cu multă grijă pe podea, de parcă ar fi fost de porțelan şi s-ar fi putut sparge.

Ceilalți îşi luau prânzul la soare, aşezați pe treptele din fața clădirii. Tânărul nu era alături de ei fiindcă fratele Matthew nu se afla în oraş. Fratele Garcia rămăsese la etaj în timpul pauzei de prânz, în speranța că va putea citi ceva. După ce fusese ridicat de Jack şi apoi pus jos, simțea o ciudată nemulțumire de sine. Se gândea că ar fi trebuit să exerseze mai mult şi să-şi dezvolte capacitățile fizice. Era ceva foarte demn pentru spirit să fie adăpostit într-un trup puternic. Aproape că-l invidia pe tânăr pentru forța lui.

– În regulă, zise el. Îmi cer scuze, dar am ceva de citit.

– Nu te oboseşte să citeşti tot timpul? se interesă Jack.

– Dar nu citesc tot timpul.

Fratele Garcia se aşează cu o carte-n mână. Tânărul se propti în fața ferestrei şi rămase aşa mai mult timp.

Din când în când, fratele Garcia îşi ridica ochii de pe carte ca să vadă ce făcea Jack.

– Frate Garcia! i se adresă acesta la un moment dat.

– Da?

– Ai remarcat hotelul de vizavi?

– Ştiu că e acolo. Şi ce-i cu asta?

Fratele Garcia era la curent cu tot ce se petrecea în hotelul de vizavi. Toți frații ştiau. Era numai unul din numeroasele locuri de acest fel din North Beach.

– Cred că au nişte fete sus, zise tânărul.

– Chiar aşa? se miră fratele.

– Cred că da. În fiecare zi văd tot felul de bărbați cum intră şi ies. Ai văzut vreodată fetele?

– Nu cred.

– Am văzut-o aseară pe una, continuă Jack. Arăta ca un copil. Asta e ceea ce nu pot să pricep.

– Ce vrei să spui?

– Vreau să spun că nu pricep de ce nu se mărită cu cineva de vârsta ei, în loc să facă asta. Sunt o grămadă de tineri care ar fi bucuroşi să ia de nevastă o fată ca ea, dacă ar şti că-i o fată bună. E foarte drăguță. Dacă nu erai în frăție, frate Garcia, şi ți-ar fi plăcut de o fată ca ea, ai fi luat-o de nevastă indiferent de alte lucruri?

– Nu ştiu, zise fratele.

– Oricum, am fost uimit să văd cât de tânără şi de drăguță este. Şi arată ca o fată bună. Dacă n-aş fi văzut-o ieşind din hotel, aş fi pariat că e o fată bună. Mi-a zâmbit. Totuşi, nu mi-ar plăcea deloc să mă îndrăgostesc de o fată ca ea.

– Da, asta te-ar face foarte nefericit.

– Şi acum sunt nefericit, zise tânărul. Nu că m-aș fi îndrăgostit de ea, dar mă doare când mă gândesc că se iubeşte cu oricine e dornic să plătească pentru asta. Ai fost vreodată într-un asemenea loc?

– Dumnezeule din ceruri, nu! replică fratele.

– Vreau să zic numai să vezi ce-i acolo. Mă gândesc că un frate ar putea face ceva în privința asta.

– Eu mă tem că nu.

– Nu ştiu, dar mă încearcă senzația că ar trebui să fac ceva. Nu mi se pare corect.

După prânz, frații urcară la etaj şi-și văzură de treburile lor. Singurul angajat de la vinărie care nu era membru al frăției era bătrânul Angelo Fanucci. Lucra împreună cu tânărul Jack Towey. Fanucci era un bărbat

scund, în vârstă de cincizeci şi şapte de ani, a cărui viață fusese distrusă de un eveniment nefericit petrecut în urmă cu mulți ani.

– Angelo, îl întrebă tânărul, ai văzut convoiul de maşini?

– Ce-mi pasă mie de convoi? Se duce la Bank of Italy să ia cei treişpe mii de dolari ai mei ca să mi-i aducă înapoi?

Răspunsurile lui erau trase la indigo.

– Angelo, îl mai întrebă Jack, ai traversat vreodată Golden Gate Bridge?

– De ce-ar trebui să traversez eu un pod? se miră bătrânul. O să-mi găsesc pe malul celălalt cei treişpe mii de dolari ai mei? Pun eu mâna într-o zi pe femeia aia.

Şi urmă un val de blesteme violente în italiană.

În seara respectivă, tânărul rămase în vinărie după ce toți frații plecară acasă. Portarul şi paznicul de noapte Louis Getas îl văzu cum stătea la fereastră.

– De ce nu te duci acasă? îl întrebă el.

– Plec în scurt timp.

– La ce te uiți?

– La nimic, replică tânărul.

Observă cum un bărbat se precipită spre intrarea în hotel, apăsă un buton şi, o secundă mai târziu, trase de clanță. Când uşa se deschise, urcă repede scările.

Simțea o ură profundă față de acel individ, deoarece se temea că ar fi putut s-o aleagă pe fata văzută în ajun. Pe moment, îşi dori să traverseze strada, să urce la etaj şi să-l azvârle pe om de-a berbeleacul pe scări.

A doua zi, fratele Matthew se întoarse de la țară. Aranjase să cumpere câteva tone de struguri pentru vin de la podgorenii din valea San Joaquin.

Tânărul era bucuros să-l vadă. Când rămaseră singuri, îi zise:

– Frate Matthew, cred că ştii ce-i cu acest loc de vizavi?

– Sigur. Să nu-mi spui că vrei să merg cu tine acolo, ca să cheltuim ceva bani.

Tânărul râse. Era plăcut să discute cu un frate ca Matthew.

– Aş vrea să merg acolo, îi mărturisi.

– Ei bine, replică fratele Matthew, poate că și mie mi-ar plăcea, dar n-o s-o fac.

– Nu ca să cheltui bani. Este însă o fată acolo cu care aş vrea să vorbesc.

– Ce vrei să vorbeşti cu ea?

– Păi, mi se pare că n-ar trebui să se afle într-un asemenea loc. Ideea asta mă macină.

– Cine e fata asta? se interesă fratele.

– Nu ştiu, spuse tânărul. Am văzut-o pe stradă acum câteva zile. Crezi c-ai putea să mergi cu mine?

– Dar despre ce vrei să vorbeşti cu ea?

– Pur şi simplu, nu vreau ca ea să rămână într-un asemenea loc.

– Nu cred că pe fată ar interesa-o o astfel de discuție.

– Mi-a zâmbit, spuse încăpățânat tânărul.

– Probabil că le zâmbeşte tuturor bărbaților. E posibil să-mi fi zâmbit şi mie. Sper că nu te-ai amorezat de ea?

– N-am iubit pe nimeni niciodată. Nu ştiu cum e să fii îndrăgostit. Toți mă tachinează. Vreau doar să ştiu ce fel de lume e asta, în care o fată ca ea se află într-un asemenea loc. Vii cu mine astă-seară, după ce terminăm ce avem de făcut?

– Ce-ar fi să uiți că ai văzut-o vreodată?

– Așa ar trebui, zise tânărul, dar după ce am văzut-o, sufletul mi-e plin de amărăciune.

– De ce nu te duci singur?

– Mi-e frică să mă duc singur.

– De ce te temi?

– Nu ştiu. Dar m-aş simți mult mai bine dacă ai merge cu mine.

Fratele medită un moment.

– În regulă, spuse în cele din urmă. Sper să nu ne vadă nimeni. Trebuie să avem mare grijă.

În seara aceea, când terminară lucrul, Jack şi fratele Matthew ieşiră să se plimbe până la lăsarea întunericului. Pe urmă se întoarseră la vinărie şi, când nu mai era nimeni prin preajmă, traversară repede strada, până la uşa hotelului, unde fratele apăsă pe buton. Amândoi erau speriați.

– Să urcăm? întrebă tânărul.

– Mai avem încă timp să plecăm. Poate că ar fi mai bine.

Auziră bâzâitul încuietorii electrice. Fratele apăsă pe clanță şi împinse puțin uşa.

– Vine cineva pe stradă, zise tânărul.

Fratele împinse mai tare uşa, şi cei doi bărbați urcară grăbiți pe trepte.

Locul era învăluit într-un miros greţos de pudră şi parfum. În vârful scării dădură de o femeie de vârstă mijlocie într-o rochie verde, fără mâneci, mulată pe corp.

– Bună seara, băieţi!

– Bună seara! răspunse fratele Matthew.

Când ochii femeii se opriră pe straiele fratelui, faţa i se lăţi într-un zâmbet.

Îi conduse pe oaspeţi într-un salon. Ei nu s-au aşezat.

– M-am întrebat întotdeauna cum arată locurile astea pe dinăuntru, zise fratele.

Nu era cu mult mai diferit de orice alt mic hotel, cu excepţia felului în care te făcea să te simţi. Mirosul greu şi faptul că erai conştient unde te afli te făcea să te simţi în multiple feluri deodată. Te simţeai ruşinat, dar şi ca un prost şi amuzat şi plin de regrete, însă mai mult decât orice altceva simţeai că viaţa însemna şi lucruri urâte; pe urmă, fiindcă ştiai că aşa merge treaba, deveneai conştient de absurditatea eforturilor de a fi bun şi te întrebai dacă o viaţă fără rost nu e mai adevărată şi mai reală decât una în scopuri bune.

Când fetele intrară în salon, dădură cu ochii de doi tineri agitaţi, unul din ei fiind călugăr catolic. Asta le stânjeni, stingând ceva în ele, o parte esenţială a ocupaţiei lor, o stare pe jumătate artificială, pe jumătate sinceră de veselie, îndrăzneală, nepăsare şi bună dispoziţie. Îi cuprinse pe toţi stinghereala. Fetelor le reveni inocenţa, pe potriva inocenţei tinerilor. Arătau ca trei surori. Duhul rău, abătut un moment asupra tânărului frate, se evaporă imediat şi, în loc să se simtă excitat de fete, aşa cum îşi imaginase, se simţea acum cu mult mai imun la păcătuire decât oricând în viaţa lui. De fapt, era destul de încântat că venise acolo.

Totuşi, tânărul nu-şi putea lua ochii de pe fata care-i zâmbise. Acum, în acest loc, nu mai zâmbea, şi el încerca s-o înţeleagă. Era conştient că ceea ce împărtăşise cu el pe stradă era ceva ce n-ar fi adus cu ea acolo, un lucru pe care nu i-l putea lua nimeni şi, de aceea, n-avea nevoie să fie păzit.

Fratele se uită pe rând la fete şi apoi la prietenul său, întrebându-l din ochi dacă dorea să discute cu cea care-l interesa. Jack îi răspunse cu o mişcare aproape imperceptibilă a capului.

Tânărul frate se simțea ciudat de fericit.

– Noi lucrăm în vinăria de vizavi, le spuse în cele din urmă. Amicul meu şi cu mine ne-am gândit să venim să vă salutăm şi să vă-ntrebăm dacă vreți să vă aducem nişte vin.

Vorbele sale alungară stânjeneala care-i cuprinsese pe toți. Fetele şi tinerii începură să discute şi să râdă. Tinerii le oferiră fetelor țigări, şi toată lumea, cu excepția fetei care-i zâmbise lui Jack, se puse pe fumat. El o întrebă dacă voia să iasă la plimbare într-o seară, şi ea răspunse că era o idee bună. Răspunsul ei îl făcu foarte fericit.

Fratele şi tânărul promiseră că aveau să se întoarcă în curând cu nişte vin, după care plecară.

Pe stradă, cei doi tineri se simțeau plini de viață, dar totodată, dintr-un anume motiv, şi profund întristați.

– Sunt nişte oameni minunați, tu ce crezi? întrebă tânărul.

– Da, aşa este, răspunse fratele. Nu cred c-am întâlnit vreodată asemenea oameni cu adevărat inocenți.

– Vreau să-ți mulțumesc c-ai venit cu mine. Dacă n-o făceai, m-aş fi simțit prost tot timpul.

– Şi eu sunt bucuros că mi-ai cerut s-o fac.

Merseră repede pe stradă, tăcuți, până la a doua intersecție, când deodată tânărul simți că trebuia să vomite. Începu să plângă, iar fratele, pentru prima oară de când se știa, înțelese cât de dificilă trebuie să fie viața, şi asta întotdeauna și pentru toată lumea.

MAREA ÎNTRECERE ÎN JOCUL DE-A CAPRA

Rosie Mahoney era o puştoaică irlandeză, mică şi afurisită, ai cărei părinți, fie pentru că estimaseră greşit direcția sau pur şi simplu dintr-un spirit anarhic, se mutaseră în cartierul ruso-italiano-grec din oraşul meu natal, dincolo de calea ferată Southern Pacific, din jurul G Street.

Purta de obicei un pulover roşu pe gât. Taică-său era zidar, se numea Cull şi bea de stingea. Pe maică-sa o chema Mary. Mary Mahoney mergea duminicile la Biserica catolică bizantină grecească de pe Bulevardul Kearny, fiindcă nu era nici o biserică irlandeză mai pe aproape. Familia lor părea a fi una fericită.

Cei trei frați ai lui Rosie, când s-au făcut mari, au plecat pe mare. Cele două surori ale ei s-au măritat. Rosie era ultima din clan. Apăruse pe lume când taică-său se apropia de şaizeci de ani, iar maică-sa împlinise deja cincizeci. Cu toate astea, nu se putea spune despre ea că era tipul studios sau tocilar de fată.

Lui Rosie nu prea-i plăcea compania fetelor, şi pe cât posibil le evita. Cât despre băieți, îi plăceau chiar mai puțin, deşi nu i se părea c-ar fi trebuit să-i evite. Adică, lua parte la tot ce făceau băieții. Era mereu prin preajma lor şi mereu prima care să vină cu cea mai îndrăzneață şi zăpăcită idee. Ei se simțeau stânjeniți de prezența permanentă a lui Rosie, dar n-avea rost să încerce s-o alunge pentru că asta ar fi însemnat ditamai încăierarea, în care nimeni nu cerea îndurare şi nici ea nu se-ndura de nimeni.

Chiar dacă nu-i bătea măr pe toți băieții, toate încleştările se terminau la egalitate, cu un uşor avantaj pentru Rosie. Nu se lupta ca fetele şi nici nu se smiorcăia când era lovită. Lupta în stil profesionist şi profita de orice ocazie. Era o mare umilință să fii înfrânt de Rosie, aşa că, după un timp, toți băieții care ar fi vrut s-o alunge se răzgândeau pe loc.

Nici n-ar fi avut vreun rost, pentru că ea nu se dădea dusă. Nu părea să-i fi căzut cu tronc vreun băiat, dar îi plăcea la nebunie să le fie complice la orice trăsnaie le trecea prin cap şi să facă parte din orice echipă alcătuiau ei.

Juca excelent baseball, la fel de bine ca oricare dintre băieții din cartier, şi putea fi distribuită pe orice post. Se distingea însă ca o aruncătoare experimentată, putând să lanseze mingea din partea stângă a terenului astfel încât, atunci când ajungea în mănuşa prinzătorului, să facă un zgomot haios.

Era iute ca fulgerul, şi, când jucam hochei cu vreo cutie de conserve, loviturile ei erau o frumusețe.

La țurcă avea cel mai dezgustător noroc din lume.

Iar la un joc inventat de noi, denumit Calul, era la fel de bună atât pe post de cal, cât şi de călăreț, şi insista să respectăm întocmai regulile. Stăruia să fie cal atunci când îi venea rândul să fie cal. Ceea ce era jenant pentru partenerul ei de joc, indiferent cine se nimerea, fiindcă nu ni se părea corect ca un băiat să se cațăre în spinarea unei fete.

Era, de asemenea, o excelentă jucătoare de fotbal.

De fapt, era în mod natural egala oricărui băiat din cartier şi superioară multora dintre ei. Toată lumea ajunsese să înțeleagă asta la trei ani de când se mutaseră acolo. Cam atât i-a luat ca să-i convingă pe toți că venise cu intenții serioase și că avea de gând să rămână.

Şi aşa a fost; chiar şi după sosirea unui băiat pe nume Rex Folger, care era de undeva din sudul Texasului. Rex era un lider înnăscut. La două luni de la apariția sa în cartier, toți erau convinşi că, dacă Rex nu ajunsese încă liderul găştii, atunci era doar la un pas distanță. Le trăsese câte o chelfăneală tuturor băieților, scoțându-le gărgăunii din cap. Şi o făcea fără să vădească resentimente, mândrie sau ambiție.

Efectiv, nimeni nu era mai amabil decât Rex. Asta degeaba, pentru că oricum toți aveau pică pe el.

Într-o iarnă, toți băieții din cartier se pasionaseră de un joc devenit popular pe partea cealaltă a căii ferate, într-un alt cartier sărac al oraşului: De-a capra. Participanții trebuiau să se pună pe rând capră, iar toți ceilalți jucători săreau peste ei. Cel ghemuit se ridica şi sărea peste ceilalți băieți, urmând să se pună capră din nou, şi jocul tot continua aşa până când unii cădeau de

oboseală. Câteodată, asta nu se întâmpla înainte ca ultimii doi jucători să parcurgă vreo trei-patru mile, iar ceilalți mergeau chibițând pe lângă ei.

Sigur că Rosie se prinsese în vârtejul acestui joc. Era întotdeauna printre ultimii care se dădeau bătuți. Şi mai era singura persoană din cartier pe care Rex Folger n-o sfărâmase în bătaie.

Lui i se părea mult prea umilitor chiar şi să se gândească la aşa ceva. Deşi, în măsura în care ea făcea parte din gaşcă, simțea probabil nevoia să-şi dovedească într-un fel sau altul superioritatea.

Într-una din zile, în vacanța de vară, Rex şi Rosie începură să se certe, iar Rosie își trase peste cap puloverul şi-l provocă la bătaie. Rex își scoase o țigară din pachet, o aprinse, trase fumul în piept şi-i zise lui Rosie că n-avea obiceiul să lovească femeile – că, în locul de unde venea el, era același lucru cu a-i trage una maică-sii. Pe de altă parte, dacă Rosie voia neapărat să se ia la întrecere, în orice sport prefera, el participa bucuros. Rex era foarte calm şi purta conversația foarte curtenitor. Avea ținută. Sigur că nu-şi dădea seama de asta, dar aşa era. Nu era un om care putea fi zorit, stârnit emoțional sau scos din sărite.

Aşa că Rex şi Rosie se întrecură în acest joc, De-a capra. Începură să sară repede unul peste altul până când, fără să ne dăm seama, toată gaşca se-ndrepta pe autostradă spre sud, spre Fowler. Aerul era fierbinte. Rosie şi Rex erau în mare formă, unul mai dur şi mai încăpățânat decât celălalt. Mai şi discutau destul de mult, mai ales Rosie era vorbăreață, insistând că numai dac-o lua leşinul i-ar fi dat câştig de cauză unui tip ca Rex.

El susținea că-i părea rău că trebuia să se ia la întrecere cu o fată. Îl supăra profund faptul că o fată trebuia să se epuizeze până la moarte, o chestie foarte neplăcută în viziunea lui. Dar, dacă trebuia s-o facă, o făcea. Tot săreau unul peste altul, apoi se puneau capră, până am ajuns cu toții la via lui Sam Day. Asta însemna jumătatea drumului până la Fowler. Nici Rosie, nici Rex nu dădeau semne că ar fi obosit. Nici măcar nu arătau a fi în pragul oboselii, deşi ambii transpirau din greu.

Bineînțeles, noi toți eram siguri că Rex va câştiga întrecerea. Dar nu luam în calcul faptul că el era un băiat simplu, în timp ce Rosie era tare vicleană

şi isteață. Rosie ştia cum să exploateze cel mai mic avantaj. Descoperise cum să sară peste Rex Folger astfel încât să-l stoarcă de puteri. Şi, după un timp, cam la trei mile distanță de Fowler, am văzut că sărea pe ceafa lui Rex, în loc de spinare. Sigur că mişcarea asta îi făcea rău lui Rex şi un val de sânge îi năvălea în cap. Iar când se apleca, Rosie avea mare grijă ca lui Rex să-i fie imposibil să-şi apropie mâinile de ceafa ei.

În scurt timp, am văzut că Rex începea să obosească. Capul lui atârna tot mai mult spre pământ. Cam la o jumate de milă de Fowler, am auzit cum fruntea lui Rex se izbea de sol ori de câte ori Rosie făcea săritura. Erau bufneli tari, dureroase, dar Rex nu s-a plâns. Era prea mândru să o facă.

Pe de altă parte, Rosie ştia asta şi profita din plin. Îl dădea cu capul de pământ cât de tare putea, ştiind că nu prea mai avea resurse şi, dacă nu-l răpunea cât de repede, în următoarele zece minute urma să se prăbuşească ea însăși în soarele fierbinte, epuizată, pierzând întrecerea.

Deodată, Rosie îi izbi capul lui Rex cu toată forța. El se ridică amețit şi foarte furios. Era pentru prima dată când îl vedeam fumegând. „Doamne sfinte, fata asta profită de mine!“ părea să-și spună. Cum Rosie stătea aplecată în fața lui, se îndreptă clătinându-se spre ea, se opri o clipă, apoi îi trase un șut care o trimise direct la pământ. Rosie sări în sus şi-i dădu lui Rex un pumn în gură. Gaşca interveni, încercând să restabilească ordinea.

Se căzu de acord că De-a capra nu trebuia să degenereze într-o bătaie. În nici un caz acum, când Fowler se afla la numai cinci sau zece minute distanță. Gaşca mai decise că Rex n-avusese nici un drept să-i dea acel şut lui Rosie; după riposta ei erau la egalitate, iar competiția putea să continue.

Rosie era foarte obosită şi suferise numeroase lovituri, la fel şi Rex. Începură din nou să sară unul peste altul; şi, din nou, am văzut-o pe Rosie cum se aruncă peste ceafa lui Rex şi-l dădu cu capul tare de pământ.

Lucrurile arătau foarte rău pentru băiatul din Texas. Noi nu înțelegeam cum de putea să suporte acea pedeapsă în continuare. Cu toții eram convinşi că Rex primea ce i se cuvenea, dar, în acelaşi timp, nu ne convenea că Rosie, o fată, făcea ceea ce ar fi fost treaba noastră. Sigur că aici greşeam. Nimeni altul sau alta decât Rosie n-ar fi putut fi atât de isteț sau isteață încât să

umilească un băiat atât de puternic şi care se simțea atât de superior. Era probabil femeia din ea care, cinci ani mai târziu, devenind una din cele mai frumoase fete din oraş, avea să renunțe la activitățile băieţeşti şi să se mărite cu unul dintre cei mai bogați tineri din Districtul Kings, un absolvent de colegiu pe nume – dacă nu mă înşală memoria – Wallace Hadington Finlay VI.

La mai puțin de o sută de metri de centrul localității Fowler, Rosie, cu o măiestrie admirabilă, îi aplică lovitura de grație.

Exact în locul în care se termina praful de pe marginea autostrăzii şi începea trotuarul străzii principale din Fowler. Strada era pavată cu ciment, nu cu asfalt. Asfaltul, pe căldura aia, ar fi fost prea moale, dar cimentul avea exact gradul de duritate necesar. Cred că Rex, când s-a aplecat în acel loc, a ştiut că jocul se terminase. Dar a fost curajos până la capăt. S-a pus capră şi a aşteptat să vină tot ce era mai rău. În spatele lui, Rosie Mahoney se pregătea să facă efortul suprem. Următoarea săritură era cea hotărâtoare, şi a executat-o foarte bine.

Se lăsă pe ceafa lui Rex Folger ca o tonă de cărămizi. Capul lui izbi cimentul dur, iar el se prăbuşi cu brațele şi picioarele tresărind.

Căzu ca lovit de fulger.

La şase paşi în fața lui, Rosie Mahoney se aplecă aşteptând. Jim Telesco număra până la douăzeci, timpul convenit între sărituri. Rex nu se sculă în acest interval.

Competiția se terminase. Câştigătoare: Rosie Mahoney.

Rex nu putu să se ridice singur. Rămase întins pe jos până când şase dintre noi l-am săltat şi l-am dus în dreptul unui jgheab pentru cai, unde l-am stropit cu apă.

Tot drumul înapoi, Rex arăta confuz. Fusese şi profund umilit. Nu putea înțelege absolut nimic. Arăta ameţit şi era mut. Din când în când, aveam impresia că dorea să spună ceva – şi cred că chiar aşa era – dar, când ne pregăteam să auzim ce spune, nu reuşea să scoată un cuvânt. Făcu doar un

gest atât de tragic, încât din ochii a unsprezece membri ai găştii ţâşniră lacrimi.

Pe de altă parte, Rosie Mahoney trăncăni vrute şi nevrute în drum spre casă.

Cred că experiența aceea l-a făcut pe Rex un om mai bun. Mai uman. După aceea, a devenit cel mai sufletist dintre noi. Poate şi pentru că o vreme n-a mai văzut prea bine. Oricum, mai multe săptămâni părea că pluteşte ca într-un vis. Privirea i se fixa într-un punct din peisaj, şi în cea mai mare parte a timpului părea că nu ştie unde se duce şi de ce. Nu mai lua aproape deloc parte la activitățile găştii, şi iarna următoare s-a ținut departe de noi. Într-o zi, a apărut la şcoală purtând ochelari. Arăta sfărâmat şi demn de milă.

Tot în iarna aia, Rosie Mahoney a încetat şi ea să se mai alăture găştii. Avea un fler aparte să-şi facă ieşirea exact la momentul potrivit.

AGENTUL DE ASIGURĂRI, ȚĂRANUL, NEGUSTORUL DE COVOARE ŞI PLANTA DIN GHIVECI

Arshag Gorobakian era un bărbat scund, care-şi câştiga existența ca agent de vânzări pentru New York Life Insurance. Clienții lui erau numai din rândul comunității sale, cea armenească. Obişnuia să-i spună câte unui nou client că în cele două decenii de carieră vânduse trei sute de polițe, iar două sute dintre cumpărători decedaseră între timp. Nu făcea afirmația asta cu părere de rău şi nici ca un comentariu despre sfârşitul trist al vieții. Dimpotrivă, zâmbetul lui Gorobakian indica faptul că aceşti oameni reuşiseră să păcălească moartea în final, lipsind-o de victoria ei teribilă, la fel cum păcăliseră şi compania de asigurări. Toți nişte oameni foarte perspicace, sublinia el în fața noului client. „Oameni cum eşti dumneata, străluciți şi cu spirit practic.“ Şi atunci, ei îşi spuneau: „Da, vom muri, nu e o altă cale, trebuie să ne confruntăm cu realitatea“.

În acest punct al discuției, agentul de asigurări scotea din buzunarul interior al hainei tot felul de tabele şi statistici, zicând:

– Uite cum stau lucrurile! Ai patruzeci şi şapte de ani şi, prin bunăvoința Domnului, o stare bună de sănătate. Dar, potrivit statisticilor, în cinci ani vei fi mort.

Zâmbea amabil, împărtăşind cu noul său client fiorul dispariției iminente, care urma să-i aducă o sumă imensă de bani.

– În aceşti cinci ani, continua el, vei fi plătit companiei mele trei sute optzeci şi şapte de dolari în schimbul cărora, atunci când vei muri, obții douăzeci de mii de dolari, sau un profit net de nouăsprezece mii şase sute şi treisprezece dolari. Ăsta e un profit frumos pentru orice investiție.

Totuşi, într-o zi dădu peste un țăran din Kingsburg care se încăpățâna să creadă că nu va muri peste cinci ani.

– Vino înapoi peste şaptişpe sau optişpe ani, îi zise țăranul.

– Dar ai şaizeci şi şapte de ani acum, insistă agentul.

– Ştiu, replică țăranul. Dar nu mă las şmecherit de tine. O mai duc încă douăzeci de ani. Am plantat trei sute de măslini, şi ştiu că n-o să mor până când nu-i văd dând roade. Ca să nu mai spun de duzi şi de livada de rodii, de nuci şi de migdali.

Nu, nu e încă timpul să închei un astfel de contract. Ştiu sigur că mai trăiesc încă douăzeci de ani. O simt în oase. Pot să-ți mai spun ceva?

– Da.

– O să mai trăiesc încă treizeci de ani, nu douăzeci. Trebuie să recunoşti că aş fi fraier să închei acum o poliță.

Agentul de asigurări era scund, curtenitor, vorbea blând şi nu era niciodată agresiv.

– Văd că eşti un om foarte puternic...

– Foarte puternic? hohoti țăranul. Pot să-ți spun ceva?

Agentul de asigurări încuviință din cap.

– Ai recunoscut un adevăr. Sunt un om foarte puternic. Ce tot vorbim de moarte? Şi de ce ar trebui să mor? Din ce motiv, vere? Nu mă grăbesc deloc. Bani? Da. Sunt buni. Dar nu voi muri.

Agentul își fumă calm trabucul, deşi în interior simțea o mare agitație, asemenea unui ofițer de cavalerie care încearcă cu disperare să-şi mobilizeze regimentul şi să organizeze o nouă ofensivă.

– Să mori? îi zise el țăranului. Doamne fereşte! În toată viața mea n-am dorit moartea nimănui. Noi toți ne bucurăm de viață. Adorăm gustul de pepene verde vara.

– Pot să-ți mai spun ceva? îl întrerupse țăranul.

Din nou, agentul de asigurări aprobă din cap.

– Tot ce spui e adevărat. Cel mai mult ne place, vara, gustul de pepene verde. Şi de pâine cu brânză şi struguri, când seara se face răcoare pe sub copaci. Te rog, continuă!

– Nu doresc nici unui om să părăsească scena caldă a vieții, sublinie agentul de asigurări. Dar trebuie să acceptăm realitatea. Agitând mâna în care ținea documentele, continuă: Lumea noastră este o lume nebună. Eşti un om puternic. Te bucuri de gustul de pepene. Dar te duci la oraş. Dă peste tine un automobil, şi ce pățeşti? Mori.

Țăranul se-ncruntă.

– Ah, da, automobilul!

– În situația în care eşti ucis accidental, Doamne fereşte, suma pe care o primeşti se dublează.

– Afurisitele astea de automobile! mormăi țăranul. O să fiu foarte atent când merg pe stradă.

– Noi toți suntem atenți, precizează agentul de asigurări, dar la ce bun? În fiecare an mor în accidente de automobil mai mulți oameni decât cei ce au pierit într-un an în marele război.

– Pot să-ți spun ceva? îl întrerupse iarăși țăranul.

– Hai, zi!

– Sunt aproape convins să mă protejez. Să fac o asigurare.

– E un plan isteț, îl lăudă agentul.

Țăranul încheie o poliță şi începu să facă plățile. Peste doi ani îl chemă pe agent acasă la el şi-l mustră sever, deşi politicos. Se plânse că, deşi cheltuise mai multe sute de dolari, nici pomeneală să ajungă în situația de a muri, lucru pe care-l considera foarte ciudat.

– Nu mai vreau polița, încheie el.

Agentul se grăbi să-i spună cât de crudă fusese soarta cu alt om care renunțase la poliță după doi ani pentru ca, peste trei săptămâni, să fie ucis de un taur furios. Dar țăranul nu se lăsă impresionat de povestea lui.

– Pot să-ți spun ceva? Nu există pe lume un taur destul de puternic încât să mă ia în coarne. I-aş rupe gâtul imediat. Nu, mulțam, nu vreau să mai fiu asigurat. M-am hotărât să nu mor, nici măcar dac-aş face un profit. Am avut o sută de ocazii să mă pun în fața unui automobil, dar am dat mereu îndărăt şi l-am lăsat să treacă.

Asta se-ntâmpla în urmă cu paisprezece ani, şi țăranul, pe nume Hakimian, este încă în viață.

Oricum, agentul de asigurări prefera interlocutori mai luminați decât țăranii. El însuşi absolvise un colegiu. Îi conveneau oamenii cu care putea discuta ore întregi despre tot felul de lucruri pentru ca, încetul cu încetul, să aducă abil conversația pe făgaşul asigurărilor. Deseori conducea două sute de mile, până la San Francisco, ca să stea de vorbă cu un dentist care era absolvent de colegiu.

O dată hotărî să-şi conducă Buickul de-a curmezişul țării, până la Boston. O călătorie de zece zile. Acest drum îi oferea multe de văzut, iar la Boston îşi putea vizita sora şi cumnatul, ca şi pe cei unsprezece copiii ai lor. Conduse până la Boston, își văzu neamurile și se întâlni cu un negustor de covoare, şi el absolvent de colegiu. De trei ori, în zece zile, se duse la acest om acasă şi purtă conversații plăcute cu el. Omul se numea Haroutunian şi îi plăcea mult să discute. Agentul de asigurări descoperi că omul excela în toate domeniile. Dar, când pe tapet ajunse subiectul asigurărilor de viață, constată că amicul său nu era deloc deschis ideii. Sau, cel puțin, nu la ora aceea.

Sosise timpul ca agentul de asigurări să se întoarcă în California. Înainte de plecare îi mai făcu o vizită negustorului de covoare, Haroutunian, care ținea în brațe o plantă mică într-un ghiveci.

– Prietene, îi zise negustorul de covoare, am un frate la Bakersfield, aproape de unde locuieşti. Nu l-am mai văzut de douăzeci de ani. Vrei să-mi faci un hatâr?

– Desigur, răspunse agentul de asigurări.

– Du-i planta asta fratelui meu şi transmite-i salutări din partea mea.

– Bucuros. Ce plantă este asta?

– Nu ştiu, dar frunzele au o aromă foarte plăcută. Poți s-o miroşi.

Agentul de asigurări adulmecă planta, dar rămase dezamăgit.

– Are un miros destul de greu, observă el.

Negustorul de covoare îi dădu numele şi adresa fratelui său, apoi îi spuse:

– Încă ceva. Departamentul pentru agricultură din fiecare stat federal solicită ca o plantă care este transportată în jurisdicția sa să fie examinată ca să nu aibă dăunători. Pe planta asta nu-i nici unul, dar legea-i lege. Va trebui să te opreşti un minut la departamentul pentru agricultură din fiecare stat. Numai o formalitate.

– Oo! exclamă agentul de asigurări.

Dar îşi dăduse cuvântul, aşa că puse planta în automobilul său şi ieşi din Boston.

Era un tip legalist, şi planta îi cauză destulă bătaie de cap. Adesea, chiar după ce reuşea să descopere departamentul pentru agricultură al statului respectiv, afla că inspectorul era plecat din oraş şi nu se întorcea decât după câteva zile.

Drept rezultat, ajunse acasă în douăzeci şi una de zile în loc de zece. Conduse o sută de mile până la Bakersfield şi-l găsi pe fratele negustorului de covoare.

Planta era în regulă şi se umpluse cu flori mici şi roşii ce emanau un miros pe care agentul de asigurări îl găsea extrem de neplăcut.

– Am cărat această plantă minunată trei mii şase sute şaptezeci şi opt de mile, de la casa fratelui tău din Boston până la a ta, în Bakersfield. Fratele

tău îți transmite salutări.

Fratelui negustorului de covoare îi plăcea planta chiar mai puțin decât agentului de asigurări.

– Nu-mi trebuie planta asta, zise el.

Agentul de asigurări era un om pe care-l uimeau puține lucruri pe lume. Acceptă spusele fratelui şi luă planta acasă la el.

O puse în cel mai fertil pământ din curtea din spate, îi cumpără îngrăşământ, o udă şi, în general, avu mare grijă de ea.

– Nu e vorba despre plantă, îi spuse el unui vecin. Mirosul ei mă îngreţoşează. Dar, într-o zi, o să mă duc din nou la Boston ca să-mi văd sora, şi, când o să-l întâlnesc pe negustorul de covoare, sunt sigur c-o să mă întrebe ce mai face planta, iar eu o să-i pot spune cu satisfacție că e înfloritoare. Cred că, în acest fel, am şanse bune ca să-i vând o poliță de asigurare.

VARA MINUNATULUI CAL ALB

Într-una din frumoasele zile de altădată, pe când aveam nouă ani şi lumea mi se părea plină de tot felul de minunăţii, iar viaţa era asemenea unui vis misterios şi încântător, vărul meu Mourad, pe care toţi, în afară de mine, îl considerau nebun, s-a înfiinţat la patru dimineaţa şi m-a trezit cu un ciocănit în fereastră.

– Aram! m-a strigat el.

Am sărit din pat şi m-am uitat pe geam.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor.

Nu se luminase încă de ziuă, dar era vară şi, în pragul zorilor, era suficientă lumină ca să ştiu că nu visam.

Vărul meu Mourad era călare pe un superb cal alb.

Am scos capul afară şi m-am frecat la ochi.

– Da, mi-a zis el în armeană. E un cal. Nu-i un vis. Mişcă-te mai repede, dacă vrei să-l călăreşti şi tu.

Ştiam că vărul meu Mourad iubea viaţa mai mult decât oricine altcineva căzut din greşeală în lumea asta, dar ce vedeam acum îmi depăşea orice închipuire.

Mai întâi, primele mele amintiri erau legate de cai şi prima mea dorinţă aprigă fusese să călăresc.

Asta era partea minunată.

Pe plan secund, noi eram săraci.

Şi partea asta nu-mi dădea voie să-mi cred ochilor.

Eram săraci. N-aveam bani. Tot clanul nostru era lovit de sărăcie. Oricare din ramurile familiei Garoghlanian trăia în cea mai uimitoare şi comică sărăcie din lume. Nimeni nu putea înțelege cum de făceam rost de bani ca să ne umplem burțile, nici măcar cei mai vârstnici membri ai familiei. Deşi cel mai important lucru era că deveniserăm faimoşi pentru cinstea noastră. Timp de unsprezece secole am fost faimoşi pentru cinstea noastră, chiar şi atunci când eram cea mai bogată familie din ceea ce ne plăcea să credem că e lumea noastră. Inițial, am fost mândri şi cinstiți şi în continuare am ştiut să deosebim binele de rău. Nimeni dintre noi n-ar fi profitat pe seama altcuiva, ca să nu mai zic că n-ar fi putut să fure ceva.

În consecință, deşi puteam să văd foarte bine acel cal, minunat cum era; deşi îi puteam simți mirosul, atât de plăcut; chiar dacă îl puteam auzi cum respiră, atât de extraordinar; nu puteam crede că avea ceva în comun cu vărul meu Mourad sau cu mine sau cu orice alt membru al familiei noastre, adormit sau treaz, fiindcă ştiam că vărul meu Mourad n-ar fi putut să cumpere un asemenea cal şi, dacă n-ar fi putut să-l cumpere, însemna că-l furase, iar asta refuzam să cred.

Nici un membru al familiei Garoghlanian nu putea fi un hoț.

M-am uitat mai întâi la vărul meu, apoi la cal. Ambii aveau un aer pios şi plin de voie bună, ceea ce, pe de o parte, mă încânta, dar pe alta mă înfricoşa.

– Mourad, i-am zis, de unde ai furat calul ăsta?

– Haide, sări afară dacă vrei să-l călăreşti!

Deci era adevărat. Furase calul. Nu mai aveam nici o îndoială. Şi venise să mă invite să-l călăresc, sau nu, după bunul meu plac.

Ei bine, mi se părea că nu-i acelaşi lucru să furi un cal ca să te plimbi călare sau să furi altceva, ca de exemplu bani. Poate că ăsta nu era socotit chiar un furt. Dacă erai nebun după cai, așa cum eram noi doi, vărul meu Mourad şi cu mine, furatul nu se punea. Ar fi putut fi considerat furt doar dacă am fi vândut calul, ceea ce desigur că n-am fi făcut pentru nimic în lume.

– Stai să mă îmbrac, i-am spus.

– Bine, a zis el, dar mişcă-te mai repede!

Am sărit direct în haine.

Pe urmă am zburat pe fereastră, direct în curte şi în spatele vărului meu Mourad, sus, pe cal.

În anul acela locuiam la marginea oraşului, pe Walnut Avenue. Dincolo de casa noastră se-ntindea câmpul, acoperit cu vii, livezi, canale de irigație şi drumuri de țară. În mai puțin de trei minute eram pe Olive Avenue, şi pe urmă calul a luat-o la trap. Aerul era proaspăt, şi-l trăgeam în piept cu cea mai mare plăcere. Şi senzația dată de fuga calului era minunată. Vărul meu Mourad, considerat unul dintre cei mai țicniți membri ai familiei, a început să cânte. Adică să zbiere.

În orice familie găseşti o rădăcină mai excentrică, iar în clanul nostru, vărul meu Mourad era privit ca descendentul natural al acesteia. Înaintea lui fusese unchiul nostru Khosrove, un bărbat uriaş, cu o căciulă de păr negru sârmos şi cea mai mare mustață din San Joaquin Valley, un bărbat cu un temperament vulcanic, iritabil şi nerăbdător care tăia vorba oricui răcnind: „Nu-i nimic rău; nu-ți mai bate capul!“

Asta era tot, fără să conteze la ce se referea interlocutorul. Odată, fiul său Arak a străbătut în pas alergător opt străzi, până la frizeria unde tatăl său îşi aranja mustața, ca să-l anunțe că le luase casa foc. Şi acest om, Khosrove, s-a săltat din scaun şi a strigat: „Nu-i nimic rău; nu-ți mai bate capul!“

Vărul meu Mourad era văzut drept descendentul natural al acestui om, deşi tatăl lui Mourad era Zorab, dotat cu simț practic şi nimic altceva. Cam aşa stăteau lucrurile în clanul nostru. Un om putea fi tată biologic, dar asta nu însemna că era şi tatăl spiritual al fiului său. În clanul nostru, spiritul se distribuise dintotdeauna cumva aleatoriu.

Iar acum călăream, şi vărul meu Mourad cânta. Ne simțeam ca în țara noastră natală, unde, cel puțin potrivit unora dintre vecinii noştri, ne era de fapt locul. Am lăsat calul să gonească cât a vrut el.

Într-un final, vărul meu Mourad mi-a zis:

– Dă-te jos! Vreau să călăresc singur!

– Dar mă laşi şi pe mine să călăresc singur? l-am întrebat.

– Asta depinde de cal. Dă-te jos!

– Calul mă va lăsa, i-am zis eu.

– O să vedem! Nu uita că eu ştiu cum să mă port cu el.

– Ei bine, am replicat, dacă tu ştii asta, ştiu şi eu!

– Să sperăm că e aşa, ca să nu pățeşti nimic. Hai, dă-te!

– În regulă, dar să nu uiți că mi-ai promis că mă laşi să mă urc singur pe cal.

M-am dat jos, iar vărul meu Mourad a lovit flancurile calului cu călcâiele şi a strigat: „Vazire, ia-o la goană!“ Calul s-a ridicat pe picioarele din spate, a sforăit şi a izbucnit într-un galop furios, cel mai extraordinar lucru văzut de mine în toată viața mea. Vărul meu Mourad a traversat un câmp cu iarbă uscată, până la un canal de irigații, a sărit peste el şi în cinci minute era înapoi, cu sudoarea prelingându-i-se pe față.

Răsărea soarele.

– Acum e rândul meu! i-am zis.

Vărul meu Mourad s-a dat jos de pe cal.

– Poftim! mi-a spus.

Am sărit pe spatele calului şi pe moment am fost cuprins de cea mai teribilă groază. Calul nu se mişca din loc.

– Dă-i pinteni! m-a îndemnat vărul Mourad. Ce mai aştepți? Trebuie să-l ducem înapoi înainte să se trezească toată lumea.

Am lovit flancurile calului. Din nou a dat îndărăt şi a fornăit. Pe urmă a luat-o la goană. Nu ştiam ce să fac. În loc să alerge peste câmp, până la canalul de irigații, calul a apucat pe drumul spre via lui Dikran Halabian, unde a început să sară peste şirurile de viță-de-vie. A sărit peste şapte rânduri înainte să mă pot rostogoli jos de pe el. Pe urmă, a continuat să alerge.

Vărul meu Mourad venea în goană.

– Nu-mi fac griji pentru tine, mi-a strigat el. Dar musai trebuie să prindem calul. Tu du-te în partea asta, eu pe aici. Dacă dai de el, fii blând! O să fiu aproape.

Eu am mers mai departe pe drum, şi vărul meu Mourad a traversat câmpul spre canalul de irigații.

I-a luat o jumătate de oră până să-l găsească și să-l aducă înapoi.

– În regulă, hai sus! mi-a zis. Acum s-au trezit cu toții.

– Şi ce facem?

– Ei bine, fie îl ducem înapoi, fie îl ascundem până mâine-dimineață.

Nu părea îngrijorat şi eram sigur că voia să-l ascundă, nu să-l ducă înapoi. Oricum, nu pentru un timp.

– Şi unde-l ascundem? l-am întrebat

– Ştiu un loc.

– De când tot furi tu calul ăsta?

Dintr-odată m-a fulgerat ideea că el făcea aceste plimbări matinale de ceva timp şi că venise să mă ia în dimineața aceea fiindcă ştia cât de mult îmi doream să călăresc.

– Cine a zis ceva despre furtul unui cal? s-a mirat el.

– Oricum, i-am zis, de când ai început să călăreşti dimineața?

– Niciodată până azi.

– Adevărul adevărat?

– Sigur că nu, dar dacă suntem prinși, asta vei spune. Nu vreau să fim doi mincinoşi. Tot ce ştii este că am călărit în dimineața asta.

– Bine, i-am spus.

A condus calul spre un hambar dintr-o podgorie părăsită care, odinioară, fusese mândria fermierului pe nume Fetvajian. În hambar erau ceva provizii de ovăz şi lucernă uscată.

Ne-am îndreptat spre casă.

– N-a fost uşor să-l îmblânzesc, mi-a spus vărul meu. La început voia doar să alerge ca turbatul, dar, aşa cum ți-am zis, eu ştiu să mă port cu caii. Pot să-l fac să vrea ceea ce îmi doresc şi eu. Caii înțeleg ce vreau eu.

– Păi, cum reușești?

– Fac o înțelegere cu el.

– Da, dar ce fel de înțelegere?

– Una simplă şi cinstită.

– Ei bine, aş vrea să ştiu şi eu cum poți face o înțelegere cu un cal.

– Eşti încă mic, când o să împlinești treisprezece ani o să ştii.

M-am dus acasă şi am mâncat un mic dejun copios.

În după-amiaza aceea, unchiul meu Khosrove a venit la noi ca să bea o cafea şi să fumeze o țigară. S-a aşezat în salon, sorbind şi fumând şi amintindu-şi de țara natală. Pe urmă a mai sosit un vizitator, un fermier pe nume John Byro, un asirian care, simțindu-se mult prea singur, învățase să

vorbească armeana. Mama i-a adus şi singuraticului cafea şi tutun, iar el şi-a rulat o țigară, a sorbit din cafea şi a fumat, pentru ca în final suspinând trist, să ne spună:

– Calul meu alb care a fost furat azi-noapte n-a apărut încă. Şi nu înțeleg de ce.

Unchiul meu Khosrove s-a enervat şi a răcnit:

– Nu-i nimic rău. Ce înseamnă să pierzi un cal? Nu ne-am pierdut cu toții patria noastră? Mare lucru să plângi după un cal!

– S-ar putea să fie în regulă pentru tine, un orăşean, a zis John Byro, dar ce mă fac cu docarul? La ce bun un docar fără cal?

– Nu-ți mai bate capul! a zbierat unchiul Khosrove.

– Am mers zece mile pe jos ca să ajung aici, a stăruit John Byro.

– Păi de-aia ai picioare, a răcnit din nou unchiul Khosrove.

– Piciorul stâng mă doare de nu mai pot, s-a plâns fermierul.

– Nu-ți mai bate capul! l-am auzit pe unchiul Khosrove tunând.

– Calul ăla m-a costat şaizeci de dolari, a continuat fermierul.

– Scuip pe bani, a zis unchiul meu Khosrove.

S-a ridicat şi a ieşit mândru nevoie mare din casă, trântind uşa cu sită de la intrare.

– Are o inimă bună, ne-a explicat mama. Pur şi simplu îl omoară dorul de casă, şi e un bărbat atât de voinic!

Când fermierul a plecat, m-am repezit acasă la vărul meu Mourad.

Stătea aşezat sub un păr, încercând să oblojească aripa unui pui de pițigoi care nu mai putea zbura. Vorbea cu pasărea.

– Ce-i? m-a întrebat el ridicând privirea.

– Fermierul John Byro, i-am zis. A venit la noi. Vrea să-şi recupereze calul. Îl ţii de o lună. Vreau să-mi promiţi că nu-l duci înapoi până nu învăţ şi eu să călăresc.

– O să-ţi ia un an până ajungi tu să călăreşti, mi-a spus vărul meu Mourad.

– Putem să ţinem calul un an, am replicat eu.

Vărul meu Mourad a sărit în picioare.

– Ce? a zbierat el. Instigi un membru al familiei Garoghlanian să fure? Calul trebuie restituit proprietarului de drept.

– Când? l-am întrebat.

– Cel mai târziu în şase luni.

A aruncat pasărea în aer. Mica făptură se străduia din greu, aproape s-a prăbuşit de două ori, dar în cele din urmă a plecat în zbor, în sus şi în linie dreaptă.

Dimineaţa devreme, timp de două săptămâni, vărul meu Mourad şi cu mine scoteam calul din hambarul din via părăsită, unde-l ţineam ascuns, şi ne plimbam călare. Şi, în toate dimineţile, când îmi venea rândul să fiu singur în şa, calul sărea peste rândurile de viţă-de-vie şi tufele de pe margine, mă trântea la pământ şi se îndepărta în fugă. Speram totuşi ca în timp să învăţ să călăresc la fel de bine ca vărul meu Mourad.

Într-o dimineaţă, pe drum spre via părăsită a lui Fetvajian, am dat nas în nas cu fermierul John Byro, care se ducea în oraş.

– Lasă-mă pe mine să vorbesc cu el, mi-a zis vărul meu Mourad. Mă pricep la fermieri.

– Bună dimineaţa, John Byro! l-a salutat vărul meu Mourad pe fermier.

Fermierul studia nerăbdător calul.

– Bună dimineața, fii ai prietenilor mei! Cum îl cheamă pe calul vostru?

– Inima mea, i-a răspuns vărul meu Mourad în armeană.

– Un nume frumos, a zis John Byro, pentru un cal frumos. Aş putea să jur că este calul care mi-a fost furat în urmă cu câteva săptămâni. Pot să mă uit în gura lui?

– Sigur, a spus Mourad.

Fermierul s-a uitat în botul calului.

– Toți dinții la locul lor. Aş jura că este calul meu, dacă nu i-aş cunoaşte pe părinții voştri. Ştiu prea bine care este faima de mare cinste a familiei voastre. Un om bănuitor şi-ar crede ochii şi nu inima. Ziua bună, tinerii mei prieteni!

– Ziua bună, John Byro! i-a urat şi vărul meu Mourad.

A doua zi, înainte de ivirea zorilor, am dus calul în via lui John Byro şi l-am băgat în hambar. Câinii se țineau după noi fără să scoată un sunet.

– Câinii, i-am şoptit vărului meu Mourad. Credeam c-o să ne latre.

– Ar face-o cu alții, dar eu ştiu cum să mă port cu câinii.

Vărul meu Mourad a îmbrățişat calul, şi-a presat nasul de botul lui și l-a bătut prietenește pe gât, apoi am plecat.

După-amiază, John Byro a venit acasă la noi cu docarul şi i-a arătat mamei calul care-i fusese furat şi apoi restituit.

– Nu ştiu ce să cred, i-a zis. Calul e mai puternic decât oricând. Şi, slavă Domnului, mult mai blând.

Unchiul meu Khosrove, care era în salon, s-a enervat şi a răcnit la el:

– Mai taci, omule, odată! Ți-ai primit calul înapoi. Nu-ți mai bate capul!

LIVADA DE RODII

Unchiul meu Melik era aproape cel mai prost fermier din lume. Avea prea multă imaginație şi era prea înclinat spre poezie pentru propriul său bine. Nu dorea nimic altceva decât frumusețe. S-o sădească în primul rând, şi s-o vadă crescând în al doilea. Eu însumi l-am ajutat cu mult timp în urmă, plantând peste o sută de puieți de rodii în frumoasele vremuri de altădată, atât de pline de poezie şi tinerețe. Conduceam un tractor John Deere, la fel şi unchiul meu. Tot ce făceam noi era estetică pură, nicidecum știință agricolă. Unchiului meu îi plăcea, pur şi simplu, ideea de a planta pomi şi de a-i vedea cum cresc.

Doar că ei se încăpățânau să rămână piperniciți. Din cauza solului. Unul deşertic. Sterp. Țin minte cum unchiul meu a făcut un gest spre cele şase sute optzeci de pogoane de deşert pe care le achiziționase, declarând în cea mai poetică limbă armeană auzită de mine vreodată:

– Aici, în acest groaznic pustiu, va înflori o grădină, fântâni cu apă rece vor bolborosi afară din pământ şi toate lucrurile frumoase se vor transforma în realitate.

– Da, unchiule, am încuviințat eu.

Eram prima şi singura lui rudă care vedea acel teren. Ştia că am o inimă de poet şi credea că-i pot înțelege impulsul magnific, care-l dirija spre o ruinare glorioasă. Şi am înțeles. Ştiam perfect de bine, ca şi el, că luase un pământ sterp, lipsit de orice valoare. Mai era şi la naiba-n praznic, la poalele munților Sierra Nevada. Plin de tot felul de plante de deşert, singurele capabile să supraviețuiască pe acel sol uscat, ars de soare. Mai era şi invadat de tot felul de câini-de-prerie, veverițe, broaşte râioase, şerpi şi nenumărate forme mai mici de viață. Pe deasupra se roteau ulii, vulturi şi şoricari. Era un loc singuratic, pustiu, autentic şi plin de demnitate. Natura în cea mai mândră, aridă, solitară şi frumoasă ipostază.

Unchiul şi cu mine am coborât din Fordul de teren în mijlocul terenului şi am început să ne plimbăm de colo, colo.

– Acest pământ, mi-a zis el mândru nevoie mare, este pământul meu.

Mergea încet, bocănind pe solul tare ca piatra. O broască râioasă, apărută nu se ştie de unde, se precipita spre picioarele lui. Plin de evlavie, unchiul m-a prins de umăr şi m-a oprit pe loc.

– Ce animal e ăla?

– Şopârla aia mică? l-am întrebat.

– Nu, şoarecele ăla cu coarne, mi-a zis unchiul. Ce e?

– Nu sunt sigur. Noi le zicem broaşte râioase.

Broasca s-a oprit cam la un metru şi şi-a întors capul spre noi.

Unchiul studia micul batracian.

– E otrăvitoare? s-a interesat el.

– Când o mănânci? Sau dacă te muşcă?

– Ambele.

– Nu cred că-i bună de mâncat, i-am zis. Dar nici c-ar fi dăunătoare. Am prins o mulțime. Când le ții captive, stau mohorâte, dar nu te muşcă niciodată. Vrei s-o prind?

– Da, te rog.

Sub privirea unchiului, m-am furişat spre broască şi m-am aruncat asupra ei.

– Ai grijă, m-a sfătuit el. Eşti sigur că nu-i otrăvitoare?

– Am prins multe în trecut, i-am zis.

M-am dus cu broasca spre unchiul meu. Încerca să-şi ascundă teama.

– Ce zici, cât e de mică şi drăguță? m-a întrebat cu o voce nesigură.

– Vrei să ți-o dau?

– Nu, mi-a răspuns unchiul. Ține-o tu. N-am mai văzut aşa ceva de aproape. Văd că are ochi. Presupun că ne vede şi ea pe noi.

– Cred că da. Acum se uită la tine.

Unchiul meu se uita fix în ochii broaştei râioase. Iar broasca râioasă îl privea şi ea direct în ochi. Cam o jumătate de minut s-au tot studiat unul pe altul, până când broasca şi-a lăsat capul într-o parte şi ochii-n jos, spre pământ. Unchiul a răsuflat uşurat.

– Presupun că o mie din astea ar putea ucide un om.

– Nu se deplasează în număr mare. Cu greu poți vedea mai mult de una, şi asta doar din când în când.

– Una mare, a presupus unchiul, ar putea să muşte şi să omoare un om.

– Nici nu cresc prea mari, i-am spus. Nu mai mult decât asta.

– Au nişte ochi cam fioroși pentru nişte creaturi atât de mici, a continuat el. Eşti sigur că nu se supără când le prinzi?

– Cred că uită tot în clipa în care le pui jos. N-aş zice că au o memorie prea bună.

Unchiul meu s-a îndreptat de spate şi a respirat profund.

– Hai, pune-o jos! Să nu fim cruzi cu creațiile neprihănite ale Atotputernicului. Dacă nu-i otrăvitoare, nu creşte mai mare decât un şoarece, nu se adună în haită și nici memorie nu are, să lăsăm făptura asta mică şi timidă să se întoarcă la locul ei. Hai să fim blânzi cu aceste mici creaturi, care trăiesc alături de noi pe pământ.

– Da, unchiule.

Am aşezat jos broasca râioasă.

– Ai grijă, mi-a atras atenția unchiul. Să nu pățească ceva acest locuitor ciudat al pământului meu.

Broasca râioasă s-a îndepărtat de noi în salturi grăbite.

– Aceste mici creaturi, i-am zis unchiului, trăiesc pe acest pământ de secole.

– Secole? s-a mirat el. Eşti sigur?

– Nu sunt sigur, dar îmi închipui că e aşa. Oricum, se află încă aici.

Unchiul s-a oprit să-și studieze pământul, de la cactuşi şi tufele uscate până la cerul vast de deasupra, apoi a strigat spre mine:

– Şi ce-au mâncat în tot acest timp?

– Nu ştiu.

– Ce-ai zis c-au mâncat?

– Cred că insecte.

– Insecte? a strigat unchiul din nou. Ce fel de insecte?

– Foarte probabil, gândaci. Nu le ştiu denumirile. Pot să aflu mâine, la şcoală.

Ne-am continuat plimbarea pe terenul sterp. Când am ajuns la nişte găuri în pământ, unchiul s-a aplecat deasupra lor şi m-a întrebat:

– Şi ce trăieşte înăuntru, aici?

– Câini-de-prerie.

– Şi ei ce mai sunt?

– Ei bine, arată ca nişte şoareci. Aparţin familiei rozătoarelor.

– Şi ce fac toate aceste creaturi pe pământul meu? s-a interesat unchiul.

– Ele nu ştiu că-i terenul tău, i-am zis. Trăiesc aici de multă vreme.

– Nu cred că broasca aia râioasă a mai stat ochi în ochi cu un om până acum.

– Nici eu nu cred.

– Oare am înfricoşat-o?

– Nu sunt sigur.

– Dacă am făcut-o, a continuat unchiul meu, n-a fost cu intenție. Cândva o să construiesc o casă aici.

– N-am ştiut.

– Bineînțeles că o să ridic o casă magnifică aici.

– E destul de departe de orice localitate, am remarcat eu timid.

– E numai la o oră distanță de oraş, mi-a replicat unchiul.

– Dacă mergi cu cincizeci de mile pe oră.

– Nu sunt cincizeci de mile până în oraş. Sunt numai treizeci şi şapte.

– Păi îți ia mai mult timp din cauza drumurilor proaste.

– O să-mi fac cea mai frumoasă casă din lume. Şi ce alte creaturi mai trăiesc pe acest teren?

– Păi, mai sunt vreo trei sau patru specii de şerpi.

– Otrăvitori, sau nu?

– Majoritatea nu sunt otrăvitori. Deşi şarpele cu clopoței este.

– Vrei să-mi spui că sunt şerpi cu clopoței pe acest teren? s-a alarmat unchiul meu

– Este exact locul preferat de şerpii cu clopoței.

– Cât sunt de mulți?

– Per pogon? Sau pe întregul lot de şase sute optzeci de pogoane?

– Per pogon, mi-a cerut unchiul meu.

– Aş spune, cel puțin trei per pogon.

– Trei per pogon? a pufnit scandalizat unchiul. Cel puțin?

– Sau poate numai doi.

– Şi atunci câți ar fi în total pe tot terenul?

– Stai să socotesc. Doi per pogon. Şase sute optzeci de pogoane. Cam o mie cinci sute în total.

– O mie cinci sute? a repetat unchiul nevenindu-i să creadă.

– Un pogon e destul de mare, i-am zis. Doi şerpi cu clopoței per pogon nu înseamnă prea mult. Nu-i vezi prea des.

– Şi ce mai mişună pe-aici şi e otrăvitor? m-a iscodit el.

– Nu ştiu să mai fie şi altceva. Toate celelalte creaturi sunt inofensive. Până și şerpii cu clopoței, dacă nu calci pe ei.

– În regulă, a zis unchiul. Ia-o înainte şi uită-te pe unde mergi. Dacă vezi un şarpe cu clopoței, să nu calci pe el. N-aş vrea să te văd mort la unşpe ani.

– Da, unchiule, i-am răspuns. O să am mare grijă.

Ne-am întors şi ne-am îndreptat spre Ford. Pe drum n-am văzut nici un şarpe cu clopoței. Ne-am urcat în maşină şi unchiul şi-a aprins o țigară.

– O să fac o grădină din acest teren arid, mi-a spus el.

– Da, unchiule.

– Ştiu ce probleme am şi ştiu cum să le rezolv.

– Cum?

– La ce te referi, la broaştele râioase sau la şerpii cu clopoței?

– Mă refer la probleme.

– Ei bine, în primul rând o să angajez nişte mexicani şi-o să-i pun la treabă.

– Ce să facă?

– Să curețe terenul. Pe urmă o să-i pun să sape după apă.

– Unde să sape?

– Drept în jos, m-a lămurit unchiul. După ce găsim apă, îi pun să are terenul, și la sfârșit plantăm.

– Ce plantezi? Grâu?

– Grâu? a strigat unchiul. Ce să fac eu cu grâul? O franzelă e cinci cenți. O să plantez o livadă de rodii.

– Cât costă rodiile?

– Rodiile, a zis sfătos unchiul, sunt practic necunoscute în această țară.

– Asta e tot ce vei sădi?

– Mai vreau şi alte soiuri de pomi.

– Piersici? i-am sugerat.

– Cam pe zece pogoane, a răspuns unchiul.

– Ce zici de nişte caişi?

– Absolut. Caisele sunt nişte fructe minunate. Au o formă frumoasă, o aromă extraordinară şi un sâmbure delicios. O să plantez cam douăzeci de pogoane cu caişi.

– Sper ca mexicanii să n-aibă probleme cu găsitul apei, i-am zis. Există apă aici, în pământ?

– Bineînțeles! Cel mai important este să urneşti treaba din loc. O să le dau instrucțiuni să fie atenți la şerpii cu clopoței. Da, rodii. Piersici. Caişi. Şi ce altceva?

– Curmali?

– Treizeci de pogoane pentru curmali.

– Dar nişte duzi? l-am întrebat. Dudul este un pom foarte frumos.

– Dudul, a murmurat unchiul lingându-se pe buze. Un pom frumos. Un pom pe care-l cunosc foarte bine din țara în care m-am născut. Câte pogoane propui?

– Cam zece.

– În regulă. Şi altceva?

– Nişte măslini ar da bine.

– Da, aşa e! Unul dintre cei mai frumoşi pomi. Cam zece pogoane de măslini. Şi altceva?

– Păi, nu cred că merii ar putea creşte pe un astfel de teren, mi-am dat eu cu părerea.

– Nici eu nu cred. Şi, oricum, nu-mi plac merele.

A pornit motorul şi am traversat terenul sterp spre drumul plin de praf. Maşina se legăna încet din cauza gropilor, dar, când am ajuns la drum, unchiul a accelerat.

– Un lucru, a mai zis el. Când ajungem acasă, aş prefera să nu menționezi această fermă în discuțiile cu ceilalți.

– Sigur, unchiule. („Fermă? Care fermă?“ m-am gândit.)

– Vreau să le fac o surpriză. Doar ştii cum e bunică-ta. O să-mi pun planurile în aplicare şi, când totul e gata, o să invit întreaga familie la fermă. Atunci să vezi ce-o să se mai minuneze.

– Da, unchiule, i-am zis.

– Nici un cuvânt nimănui, a repetat el.

– Da, unchiule.

În cele din urmă, mexicanii s-au pus pe treabă şi au curățat terenul. Au reuşit să curețe cam zece pogoane în circa două luni. Erau şapte în echipă. Lucrau cu sape şi lopeți. Nu înțelegeau absolut nimic. Totul li se părea foarte ciudat, dar nu se plângeau niciodată. Erau plătiți, şi ăsta era lucrul care conta pentru ei. Doi frați şi cu fiii lor. Într-o zi, fratele mai mare, Diego, l-a întrebat foarte politicos pe unchiul meu ce planuri avea de fapt.

– Señor, iartă-mă, te rog! De ce tăiem cactuşii?

– Pentru că vreau să cultiv acest teren, i-a spus unchiul.

Ceilalți mexicani l-au întrebat pe Diego în limba lor ce zisese unchiul, iar Diego le-a tradus.

N-au crezut că merita osteneala să-l informeze că era o muncă în zadar. Au continuat să doboare cactuşii.

Deşi cactuşii n-au stat decât puțin timp la pământ. Terenul de-abia defrişat s-a umplut din nou de cactuşi şi tufe tinere. Unchiul meu a observat asta cu o uimire fără margini.

– E nevoie să arăm mai adânc, i-am spus, ca să reuşim să scăpăm de ei. Trebuie smulşi din rădăcini.

Unchiul a discutat chestiunea cu Ryan, care avea o firmă de asistență pentru fermieri. Ryan i-a spus să nu se mai prostească folosind caii. Cel mai modern lucru era să aducă un tractor bun, care să facă într-o zi ce puteau face caii într-un an.

Aşa că unchiul a cumpărat un tractor John Deere. Era o frumusețe. Un mecanic trimis de Ryan l-a învățat pe Diego cum să conducă tractorul, şi a doua zi, când unchiul şi cu mine am ajuns acolo, am putut vedea tractorul la mare distanță și l-am putut auzi huruind în pustietate. Suna groaznic. Era groaznic. Unchiului i se părea minunat.

– Progresul! Asta-i epoca modernă! Cu zece mii de ani în urmă ar fi fost nevoie de o sută de oameni care să tragă o întreagă săptămână pentru a face tot ce-a făcut tractorul azi.

– În urmă cu zece mii de ani? m-am mirat eu. La fel de bine puteai să te referi la ziua de ieri.

– Oricum, nimic nu se compară cu aceste comodități moderne.

– Nu poți să spui că tractorul e o comoditate, l-am contrazis eu.

– Păi atunci ce e? Conducătorul lui nu stă aşezat comod?

– Sigur, nici n-ar putea sta în picioare.

– Păi, atunci când poți sta jos, este vorba de ceva comod. Ştii să fluieri?

– Da, unchiule. Ce cântec ai vrea să auzi?

– Cântec? Nu vreau s-aud nici un cântec. Vreau să-l fluieri pe mexicanul de pe tractor.

– De ce?

– Nu-i treaba ta. Fluieră cum îți zic. Vreau să ştie că suntem aici şi că ne place cum lucrează. Cred c-a arat vreo douăzeci de pogoane.

– Da, unchiule, m-am conformat eu.

Mi-am vârât arătătoarele şi degetele mijlocii în gură şi am fluierat cât am putut mai tare. Suna bine, asurzitor. Părea că Diego nu mă auzise. Era destul de departe de noi. Întrucât ne îndreptam spre el oricum, mă-ntrebam de ce mă mai pusese unchiul să fluier.

– Încă o dată, mi-a cerut el.

Am fluierat din nou, dar Diego parcă surzise.

– Şi mai tare, mi-a ordonat unchiul.

De data asta am dat tot ce puteam din mine, şi unchiul şi-a acoperit urechile cu mâinile. Mă înroşisem tare la față. Acum însă, mexicanul de pe tractor m-a auzit. A redus viteza, a întors măgăoaia spre noi şi a început să are în direcția în care ne aflam.

– Trebuia să facă asta? l-am întrebat pe unchiul meu.

– Nu contează, a mormăit el.

În mai puțin de un minut şi jumătate, uriașul vehicul a ajuns în dreptul nostru. Mexicanul părea foarte încântat. Şi-a şters praful şi transpirația de pe față şi s-a dat jos din tractor.

– Señor, este minunat.

– Mă bucur că-ți place, a zis unchiul meu.

– Vrei să-l conduci? l-a întrebat mexicanul.

Unchiul nu era prea sigur. S-a uitat la mine.

– Haide! mi-a zis în cele din urmă. Hopa sus! Plimbă-te puțin cu el.

Diego s-a urcat în tractor şi m-a tras în cabină. Stătea pe scaunul de metal, iar eu eram în spate, agățat de el. Tractorul a început să se bâțâie, pe urmă a făcut un salt şi a luat-o din loc. Se deplasa cu uşurință, şi motorul scotea un zgomot asurzitor. Mexicanul a făcut un cerc mare cu el, apoi l-a adus în dreptul unchiului. Am sărit jos.

– În regulă, i-a spus unchiul. Întoarce-te la treaba ta!

Mexicanul s-a înapoiat cu tractorul în locul unde întrerupsese aratul.

Unchiul n-a dat de apă pe acel teren decât peste mai multe luni. A săpat fântâni peste tot, dar degeaba. A adus şi pompe de apă, dar fără succes. Atunci a chemat un expert, pe nume Roy, care a venit din Texas cu cei doi frați ai săi şi a început prospecțiunile imediat, făgăduindu-i unchiului că aveau să găsească apa. A durat trei luni, însă era noroioasă şi nu cine ştie ce. Curgea numai un firicel de apă tulbure. Expertul i-a spus unchiului că lucrurile aveau să se îmbunătățească odată cu trecerea timpului, apoi s-a întors în Texas.

Acum, terenul era curățat şi arat pe jumătate şi avea şi apă, aşa că sosise vremea săditului.

Am plantat rodiii. Erau de cea mai bună calitate şi foarte scumpi. Am pus cam şapte sute de puieți. Eu am sădit o sută. Unchiul, şi el câțiva. Aveam o livadă de douăzeci de pogoane cu rodii la naiba-n praznic, în cea mai teribilă izolare. Era cea mai încântătoare absurditate imaginabilă, şi unchiul era nebun după ea. Doar că banii începeau să sece şi ei. Aşa că, în loc să continue să pună pomi pe întreaga parcelă de şase sute optzeci de pogoane, a hotărât să-şi dedice tot timpul, energia şi banii rămaşi rodiilor.

– Numai pe moment, a zis el. Până când începem să vindem rodiile şi ne recuperăm banii.

– Da, unchiule, i-am zis.

Mă gândeam că, timp de vreo doi-trei ani, era puțin probabil să obținem rodii din acei pomişori firavi, dar n-am spus nimic. Unchiul s-a descotorosit de mexicani, și am început să ne ocupăm noi doi de fermă. Aveam tractorul şi mult teren, aşa că, din când în când, ne duceam la fermă şi ne urcam în tractor. Mai dezrădăcinam din cactuşi şi răscoleam pământul între şirurile de rodii. Asta a durat cam trei ani.

– Într-o zi, nu peste multă vreme, o să vezi cea mai frumoasă grădină din lume în acest deşert, mi-a spus unchiul.

Dar aprovizionarea cu apă nu s-a îmbunătățit odată cu trecerea timpului. Uneori șuvoiul de apă se dovedea mai generos și mai limpede, conținând numai câteva pietricele, şi unchiul era extrem de mulțumit, pentru ca a doua zi să ne trezim iar cu o șuviță firavă, plină de noroi. Curajoși, pomii se străduiau să supraviețuiască, dar n-aveau suficientă apă ca să dea rod.

În al patrulea an au înflorit. Un mare triumf pentru unchiul meu. Când i-a văzut, a explodat de bucurie.

Deşi florile alea n-au produs nimic. Erau foarte frumoase, dar asta a fost tot. Purpurii şi plăcute la vedere.

În acel an, unchiul a cules trei rodii mici.

Am mâncat una, el alta, iar pe a treia am pus-o la păstrat în biroul lui.

Anul următor am împlinit cincisprezece ani. Am avut parte atunci de tot felul de lucruri minunate. Vreau să spun că citisem un mare număr de cărți bune şi crescusem tot atât de înalt ca unchiul. Ferma era în continuare secretul nostru. Îl costase o grămadă de bani, dar el trăia permanent cu impresia că avea să înceapă curând să vândă rodii, avea să-și recupereze banii şi să-și continue planul de a face să crească o grădină în deşert.

Pomii n-o duceau prea bine. Crescuseră un pic, de-abia vizibil. Şi se uscaseră destui.

– Asta-i media, insista unchiul. Douăzeci de pomi uscați la pogon este media. Nu vom planta acum alții noi, ci mai târziu.

Continua să achite şi ratele pentru teren.

Anul următor a recoltat cam două sute de rodii. Le-am cules noi doi. Erau nişte fructe cu aspect destul de trist. Le-am împachetat în cutii arătoase, şi unchiul le-a trimis unui vânzător en-gros din Chicago. Erau unsprezece cutii.

Timp de o lună n-am primit nici o veste de la vânzător, aşa că unchiul i-a dat telefon într-o seară. Omul, D'Agostino, i-a spus unchiului că nimeni nu voia să cumpere rodiile.

– Cât ceri pe cutie? a țipat unchiul în receptor.

– Un dolar, a răspuns D'Agostino.

– Nu-i de-ajuns, s-a răstit. Nu sunt de acord cu nici un cent sub cinci dolari pe cutie.

– Nu le vor nici la un dolar pe cutie, i-a răspuns enervat omul din Chicago.

– Ce fel de negustor eşti tu? s-a supărat unchiul. Astea sunt rodii. Vreau cinci dolari pe cutie.

– Nu pot să le vând, a strigat negustorul la rândul lui. Am mâncat una şi nu mi s-a părut că e cine ştie ce grozavă.

– Eşti nebun! s-a zbârlit unchiul la el. Nu există alt fruct pe lume cum e rodia. Nici cinci dolari pe cutie nu sunt de-ajuns. Nu le acoperă valoarea nici pe jumătate.

– Şi ce să fac cu ele? s-a tânguit D'Agostino. Nu le pot vinde. Nu le mai vreau.

– Înțeleg, a şoptit înfrânt unchiul meu. Trimite-le îndărăt. Expediază-le prin poşta rapidă, cu plata transportului la destinatar.

Telefonul l-a costat pe unchiul meu aproape şaptesprezece dolari.

Cele unsprezece cutii au venit înapoi.

Unchiul şi cu mine am mâncat aproape toate rodiile.

Anul următor, unchiul n-a mai putut face față plăților pentru teren. I-a dat documentele înapoi omului care i-l vânduse. Eram şi eu în birou.

– Domnule Griffith, i-a zis unchiul, trebuie să vă returnez proprietatea, dar aş vrea să-mi faceți o mică favoare. Am plantat douăzeci de pogoane cu rodii şi aş aprecia foarte mult dacă veți avea grijă de acei pomi.

– Să am grijă de ei? s-a mirat domnul Griffith. La ce-ar servi?

Unchiul a încercat să-i explice, dar n-a fost în stare. Era prea mult de explicat unui om care nu manifesta nici o înțelegere.

Aşa că unchiul a pierdut terenul cu pomi cu tot.

Cam peste trei ani, el şi cu mine ne-am dus până la acea bucată de pământ ca să vedem livada. Pomii erau toți uscați. Solul se umpluse din nou de cactuşi şi ierburi specifice deşertului. Cu excepția micilor rodii scheletici, locul arăta exact la fel ca la începutul lumii.

Am dat ocol fostei livezi, apoi am revenit la maşină.

Ne-am urcat şi ne-am întors în oraş.

Am rămas tăcuți tot drumul, fiindcă aveam atâtea de spus, și nici o limbă în care s-o facem.

VĂRUL MEU DIKRAN, ORATORUL

În urmă cu douăzeci de ani, armenii din San Joaquin Valley considerau oratoria drept cea mai grozavă, nobilă şi importantă – unii susţineau unica – formă de artă. Potrivit unor date incontestabile, viticultorii din regiunea Fresno credeau în proporţie de nouăzeci şi doi la sută că orice om capabil să ţină o cuvântare era cult. Îmi închipui acum, după toţi aceşti ani, că asta se datora faptului că erau atât de puţin capabili să se exprime în public, atât de stânjeniţi şi de profund impresionaţi de vorbitorii care urcau în pas săltat pe estradă, îşi potriveau ochelarii pe nas, aruncau o privire spre ceasul cu lanţ, tuşeau discret şi, după ce începeau pe un ton jos, îşi ridicau vocea până la un bubuit de tunet, zguduindu-i din ţâţâni pe viticultorii din public şi dându-le de înţeles că aveau în faţa lor un om educat.

„Ce limbaj! Câtă energie! Câtă inteligenţă! Ce mai răcnet magnific!“ îşi spuneau fermierii în sinea lor.

Adunaţi în subsolul uneia din cele trei biserici ale lor sau în sala de întruniri, fermierii tremurau de admiraţie, îşi ştergeau lacrimile de pe obraz, îşi suflau nasul şi, impresionaţi, donau cât de mulţi bani le permitea buzunarul. În unele ocazii, ca atunci când banii erau destinaţi unor cauze dragi inimii lor, fermierii săreau în picioare şi anunţau: „Mgerdich Kasabian, soţia lui Araxie, cei trei fii ai săi, Gourken, Sirak şi Toumas – cincizeci de cenţi!“ Şi se aşezau în mijlocul unor aplauze frenetice, stârnite nu atât de suma donată, cât de exprimarea magnifică şi talentul cu care pronunţaseră nume frumoase ce le aminteau tuturor de ţara natală: Mgerdich, Araxie, Gourken, Sirak, Toumas.

Fermierii erau în competiţie unul cu altul în timpul acelor acţiuni de donare de bani şi exprimare în public. Dacă un fermier nu se ridica să facă anunţul ca un adevărat bărbat – ei bine, însemna că nu era decât un biet amărât! Că n-avea un sfanţ, nici curajul să se ridice fără teamă, uitând de palpitaţii! În virtutea acestei competiţii, un fermier incapabil să doneze bani (dar cu toată dorinţa din lume de a contribui la cauză) care rămăsese ani la rând pe scaun, nervos şi ruşinat, odată cu sosirea unor zile mai bune, sărea în sfârşit în picioare, arunca o privire furioasă prin sală şi striga din toţi rărunchii:

„Duse sunt zilele de sărăcie pentru clanul nostru din frumosul oraş Dikranagert – cei cinci fraţi Pampalonian – douăzeci şi cinci de cenţi!“ Şi se ducea acasă cu capul sus şi inima uşoară. Săraci? Da, în trecut. Dar acum, nu. (Şi cei cinci bărbaţi cât muntele se uitau unul la altul mândri nevoie mare şi-şi împingeau fiii în faţă – sigur, cu afecţiune; acea stranie afecţiune specifică Orientului Apropiat, izvorâtă din bucuria de a nu se mai simţi umiliţi în faţa compatrioţilor.)

Dar nici un fermier nu era mai mândru decât atunci când fiul său se ridica şi ţinea un discurs la şcoală, biserică, picnic sau altundeva.

– Băiatul! striga fermierul spre bătrânul său tată în vârstă de optzeci şi opt de ani. Ascultă ce zice! E Vahan, fiul meu, nepotul tău de unşpe ani. Zice ceva de Europa.

Bunicul scutura din cap şi se-ntreba cum de un ţânc de unşpe ani putea fi atât de serios şi de bine informat încât să spună ceva despre Europa. Bătrânului nu-i era prea clar pe unde se afla Europa, deşi îşi amintea că, în drum spre America, trecuse prin Havre, în Franţa. Poate că Havre – poate că despre asta era vorba. Yevroba, Europa. Dar cum de apăruse dintr-odată o problemă legată de Havre – care să stârnească în aşa măsură înflăcărarea băiatului? „Aahh, mormăia bătrânul, e peste puterile mele. Nu-mi mai aduc aminte. Doar un oraş plăcut la malul mării, cu vapoare multe.“

La rândul lor, femeile erau extrem de bucuroase şi le priveau uimite pe mamele respective. Se uitau unele la altele clătinând aprobator din cap şi, după zece minute, timp în care băiatul vorbise în engleză, pe care n-o puteau înţelege, izbucneau în tăcere în lacrimi duioase, fiindcă totul li se părea atât de uimitor şi de minunat – micul Berjie, un copilaş care parcă ieri de-abia putea să îngâne două vorbe în armeană, darămite în engleză, iar acum, suit pe podium, vorbea, gesticula, îşi puncta spusele cu degetul, arătând când în tavan, când spre vest, când spre sud, când spre nord şi, uneori, spre propria lui inimă.

În aceste condiţii era clar că şi clanul Garoghlanian avea să dea naştere unui orator, chiar dacă Bătrânul credea că tagma era formată din nebuni şi escroci. „Când auzi un ochelarist de-o şchioapă zbierând din toţi rărunchii, vă spun că e ori un dobitoc, ori un mare mincinos“, obişnuia el să zică.

Îl scotea din sărite orice vorbărie, cu excepția observațiilor directe şi foarte la obiect. Dorea să afle ceva ce nu ştia şi asta era tot. Nu-i plăcea vorba de dragul vorbei. Se ducea la toate întrunirile publice, dar nu reuşeau decât să-l dezguste. Toți oratorii aveau obiceiul să-i cerceteze expresia de pe chip ca să afle ce-l deranja pe Bătrân, şi, când observau că buzele începeau să i se mişte, sugerând că profera nişte blesteme mute, se calmau imediat şi făceau eforturi să revină la firul logic; altminteri, dacă discutau cu el în particular şi aflau cât de proşti îi socotea, încercau să se revanşeze, răcnind mai tare decât în alte dăți, ba ocazional se aventurau să-l pună la punct: „Ştim că există printre noi unii care ne ridiculizează toate strădaniile şi, dintr-o mândrie ieşită din comun, ne cred stupizi, dar asta-i crucea pe care trebuie s-o purtăm şi o vom purta.“

Moment în care Bătrânul îşi atenționa fiii cu un ciocănit în cap, aceştia la rândul lor procedau la fel cu propriii fii, care se-nghionteau unul pe altul, femeile se uitau îngrijorate-n jur şi tot clanul Garoghlanian, în total treizeci şi şapte sau treizeci şi opt de membri, se ridica şi ieşea afară, cu Bătrânul aruncând priviri furioase spre fermierii săraci şi mormăind: „Vasăzică iar îşi cară crucea – hai să mergem!“

Cu toate astea, după cum spuneam, clanul Garoghlanian urma şi el în mod fatal să-şi aibă propriul orator. Era un stil de viață, era voința oamenilor, şi un membru al familiei Garoghlanian urma să descopere pe cale naturală că era musai să se alăture acestei tagme şi să le demonstreze tuturor ce putea să însemne adevărata oratorie – ce era ea de fapt, dacă se dorea ca adevărul să fie cunoscut.

Acest Garoghlanian s-a dovedit a fi vărul meu Dikran, cel de-al doilea fiu al unchiului Zorab, care avea nouă ani la terminarea războiului; era cu doar un an mai mic decât mine, dar atât de bondoc, încât mai mult îl ignoram.

Din start era unul dintre acei băieți foarte isteți, care înțeleg prea puțin din esența lucrurilor, sunt lipsiți de umor şi afişează o atitudine respingătoare şi insultătoare, pretinzând că toate cunoştințele le capeți numai din cărți – o afirmație dezonorantă mai ales pentru Garoghlanieni, care de-a lungul secolelor s-au înțelepțit prin propriile forțe. Bătrânul se mândrea în special cu faptul că orice Garoghlanian adevărat putea detecta din prima un escroc

şi, bazat pe un bun-simț instinctiv, ştia imediat cum să se descurce într-o asemenea situație.

Bătrânul mai obişnuia să spună: „Când vezi omul din spatele feței sale, poți spune imediat că nu-i bun de nimic. E un spion sau un pezevenghi. Pe de altă parte, dacă un om îți aruncă o privire în care citeşti: «Frate, sunt frate cu tine» – ai grijă! Omul ăla are un cuțit asupra lui.“

Cu astfel de ziceri instructive, practic auzite din clipa naşterii, era normal ca Garoghlanianul mediu să crească plin de înțelepciune în legătură cu lumea şi locuitorii săi ciudați.

Totuşi, de un singur Garoghlanian nu s-au prins aceste ziceri – de vărul meu Dikran. Tot ce ştia el era căpătat exclusiv din cărți, fix genul de om menit să-și atragă oprobriul Bătrânului, doar dacă acesta nu putea percepe o schimbare în bine a caracterului respectivului cititor – inevitabil un copil, fiindcă cine altcineva ar citi o carte? În cazul lui Dikran însă, Bătrânul nu vedea nici un progres; dimpotrivă, un permanent declin al capacității sale de înțelegere. Asta până când băiatul a împlinit unsprezece ani şi Bătrânul a aflat că Dikran era cel mai strălucit elev al Şcolii Longfellow, mândria profesorilor şi un orator desăvârşit.

Când această veste i-a fost adusă de mama băiatului, Bătrânul, care stătea lungit pe canapeaua din salon, i-a întors spatele şi, cu fața la perete, a mârâit:

– Foarte rău! Ce pierdere! Ce-l roade pe acest băiat?

– Cum poți să spui aşa ceva, e cel mai strălucit elev din toată şcoala, a sărit maică-sa.

Bătrânul s-a ridicat în capul oaselor şi i-a zis:

– Când cineva îți spune că un băiat de unşpe ani e cel mai grozav dintr-o şcoală cu cinci sute de copii, n-are rost să-l bagi în seamă. Pentru numele lui Dumnezeu, ce-o fi atât de strălucit la el? La numai unşpe ani? Ce poate fi atât de sclipitor? Cine vrea ca bietul copil să se-ncovoaie sub jalnica pretenție a propriei sale importanțe? Trebuie să-ți spun c-ai fost o mamă

proastă pentru el. Alungă-l din casă, să se ducă să se plimbe pe câmp. Lasă-l să meargă cu verii lui la înot. Amărâtul ăsta nu ştie nici măcar să râdă. Şi dai peste mine în după-amiaza asta să-mi spui cât e el de grozav. Hai, pleacă odată!

După cum am mai spus, în pofida tuturor acestor lucruri, băiatul şi-a urmat calea, dând pagină după pagină, zi şi noapte, duminicile şi în zilele de sărbătoare şi în cele de picnic până când, în final, a fost nevoit să-şi pună ochelari – ceea ce-l făcea să arate încă şi mai jalnic, aşa că, ori de câte ori aveam o întrunire de familie, Bătrânul se uita prin jur și, când îl zărea pe băiat, mormăia:

– Doamne sfinte, filosofu'! În regulă, băiete, vin' încoa!

Băiatul se ridica şi rămânea în picioare în fața Bătrânului.

– Ei, începea Bătrânul, aud că citeşti cărți. Asta-i bine. Acum ai unşpe ani. Mulțumesc Domnului pentru asta. Ia spune-mi, ce ştii? Ce-ai învățat din ele?

– Nu-ți pot spune în armeană, răspundea băiatul.

– Văd. Ei bine, zi-mi în engleză!

Din acel punct, totul începea s-o ia razna. Micul meu văr de unsprezece ani începea realmente să țină un discurs despre toate lucrurile minunate pe care le citise prin cărți. Pot spune că erau cu adevărat minunate. Ştia toate datele, toate motivele, toate numele, toate locurile şi consecințele ce urmau să decurgă.

Era foarte frumos într-o notă melancolică, lipsită de semnificație.

Subit, Bătrânul îl oprea, strigând:

– Păi ce eşti tu, un papagal?

Chiar şi aşa, mi se părea că Bătrânului îi plăcea această apariție ciudată în sânul clanului Garoghlanian. Cititorii de cărți erau nişte smintiți – la fel şi oratorii –, dar, în orice caz, cititorul de cărți şi oratorul nostru nu putea fi un

oarecare cititor de cărți şi orator. Era, oricum, ceva special. Mai întâi, fiindcă era mai mic decât toți ceilalți care-şi închipuiau că au învățat o grămadă de lucruri din cărți şi, în al doilea rând, fiindcă se exprima cu mult mai clar decât alții.

Din aceste motive şi datorită hotărârii evidente a băiatului de a-şi urma înclinația, a fost acceptat de noi toți ca reprezentantul erudit şi oratorul clanului Garoghlanian şi i s-a dat voie să-şi ocupe timpul şi să-şi dezvolte mintea, atâta câtă primise din naștere, aşa cum dorea.

În 1920, Școala Longfellow a anunțat o serată cu programul următor: 1. Corul Clubului Glee, 2. Un spectacol cu Julius Caesar şi 3. Un discurs ținut de Dikran Garoghlanian, cu titlul A fost războiul mondial purtat în zadar? La momentul potrivit, Garoghlanienii s-au aşezat pe scaunele din sala mare a şcolii, au audiat cântecele interpretate groaznic, au urmărit un spectacol oribil cu Julius Caesar şi, pe urmă, l-au ascultat pe unicul orator din clanul Garoghlanian – Dikran, cel de-al doilea fiu al lui Zorab.

Discursul a fost fără cusur: dramatic, bine articulat, inteligent şi teribil de convingător – concluzia fiind că Războiul Mondial nu a fost purtat în van, şi că democrația a salvat lumea. Toți cei prezenți în sală au fost cuprinşi de admirație şi au aplaudat frenetic acea luare de cuvânt. Asta a fost totuşi prea mult – pentru Bătrân, vreau să spun. În mijlocul tunetelor de aplauze a izbucnit în râs. Într-un fel, discursul fusese cu adevărat splendid. Sau, la limită, cel mai bun de acest fel – cel mai bun dintre cele mai proaste pe această temă. Ne oferea chiar ocazia să ne mândrim cu el.

În seara aceea, Bătrânul l-a chemat pe Dikran şi i-a zis:

– Am ascultat ce-ai spus. E în regulă. Înțeleg că ai vorbit despre un război în care mai multe milioane de oameni au fost uciși. Înțeleg că ai dovedit că războiul n-a fost purtat în van. Trebuie să-ți spun că sunt destul de mulțumit. O declarație la o scară atât de largă şi atât de admirabilă ca asta merită să iasă numai din gura unui băiat de unşpe ani – unul care crede ce zice. Trebuie să-ți spun că, venind din partea unui adult, oroarea acelei observații ar fi fost de neîndurat pentru mine. Cercetează pe mai departe lumea prin intermediul cărților, şi sunt sigur că, dacă eşti harnic şi te țin ochii, atunci când vei atinge vârsta de şaizeci şi şapte de ani îți vei da seama

de prostia groaznică a acelei observații făcute de tine atât de inocent astă-seară, într-o engleză pură ca un cântec de soprană. Cumva sunt mândru de tine, la fel ca de toți ceilalți membri ai acestui clan. Poți pleca acum. Vreau să mă culc. N-am unşpe ani. Am şaişapte.

Toată lumea s-a ridicat şi a ieşit, în afară de mine. Am rămas destul timp ca să-l văd pe bătrân cum îşi scotea pantofii şi să-l aud suspinând:

– Copii minunați și nebuni din lumea asta minunată și nebună!

CÂNTĂREȚII DIN CORUL PREZBITERIAN[17]

Una dintre numeroasele trăsături încântătoare şi curioase ale țării noastre constă în uşurința cu care bunii noştri compatrioți migrează de la o religie la alta sau de la nici un cult religios la unul care de abia şi-a făcut apariția, fără să simtă nici o pierdere anume sau vreun câştig şi continuând, oricum, să-şi păstreze inocența.

De exemplu, eu însumi eram un fel de catolic la naştere, deşi n-am fost botezat până la treisprezece ani, eveniment pe care mi-l aduc aminte foarte clar pentru că pastorul s-a enervat atât de tare, încât i-a întrebat pe-ai mei unde le-a fost capul, la care ei au răspuns:

– Am fost plecați.

– Nebotezat la treisprezece ani! a răcnit preotul scandalizat. Ce fel de oameni sunteți voi?

– În majoritate, suntem agricultori, a răspuns unchiul Melik, deşi am avut şi oameni străluciți printre noi.

Era sâmbătă după-amiază. Toată afacerea n-a durat mai mult de şapte minute şi, deşi fusesem botezat, nu simțeam nici un fel de schimbare.

– Ei bine, mi-a zis bunică-mea, acum eşti botezat. Te simți mai bine?

Trebuie să explic: de câteva luni mă simțeam deştept nevoie mare, ceea ce o făcuse pe bunică-mea să suspecteze că fie mă pricopsisem cu o boală misterioasă, fie eram pe cale să-mi pierd mințile.

– Cred că mă simt la fel, i-am răspuns.

– Dar acum crezi? s-a răstit ea. Sau ai încă dubii?

– Aş putea foarte uşor să-ți spun că acum cred, i-am zis, dar adevărul e că nu sunt sigur. Bineînțeles că vreau să fiu un adevărat creştin.

– Bine, bine, atunci să fii credincios şi să-ți vezi de treaba ta! a bombănit bunică-mea.

Într-o privință, treaba mea era una bizară şi, în alta, incredibilă.

Cântam în Corul băieților de la Biserica prezbiteriană din Tulare Street. Pentru asta primeam un dolar pe săptămână de la o bătrână doamnă cucernică, pe nume Balaifal, care-şi ducea viața solitară şi tristă într-o căsuță învelită-n iederă, alături de cea a prietenului meu Pandro Kolkhozian.

La fel ca mine, acest băiat avea gura cam mare. Adică se dezlănțuia într-un potop de înjurături – sigur, cu inocența vârstei –, şi asta o supăra atât de tare pe doamna sau domnişoara Balaifal, încât nu mai ştia ce să mai facă pentru a ne salva cât nu trecuse încă timpul. Pot spune că ideea asta cu salvarea eu unul n-am regretat-o nici o clipă.

Domnișoara Balaifal (de acum înainte aşa îi voi spune, fiindcă atunci când am cunoscut-o era precis singură, şi nu ştiu să fi fost vreodată măritată sau dacă se gândise să se mărite vreodată sau dacă măcar se îndrăgostise vreodată – în tinerețe, desigur, şi fără îndoială de vreun şnapan, care se distrase pe seama ei), domnișoara Balaifal, aşa cum începusem să spun, era o femeie cultă, admiratoare a lui Robert Browning şi a altor poeți, o femeie foarte sensibilă, aşa că, atunci când ieşea în pridvorul casei şi ne auzea cum vorbeam, răbda ce răbda, apoi, în momentul în care se umplea paharul, începea să strige la noi:

– Hei, băieți, băieți! Nu trebuie să folosiți un limbaj atât de vulgar.

Pe de-o parte, Pandro Kolkhozian era cel mai necioplit băiat din lume; pe de alta – şi asta era calitatea care mi-l făcea mie drag –, era cel mai atent şi mai curtenitor.

– Da, domnișoară Balaifum! a zis el.

– Balaifal, l-a corectat doamna. Veniți aici, vă rog! Amândoi!

Ne-am dus spre ea şi-am întrebat-o de ce ne chemase.

– Ce doriți de la noi, domnișoară Balaifum? i s-a adresat Pandro.

Domnișoara Balaifal şi-a vârât mâna în buzunarul pardesiului, de unde a extras un mănunchi de broşuri şi, fără să le cerceteze, ne-a întins câte una fiecăruia dintre noi. A mea era intitulată Izbăvirea, Povestea unui beţiv. A lui Pandro era Pace în sfârşit, Povestea unui beţiv.

– Ce-i cu astea? s-a mirat Pandro.

– Băieți, vreau ca să citiți aceste broşuri şi să încercați să vă purtați frumos. Vreau să nu mai folosiți acest limbaj vulgar.

– Dar aici nu scrie nimic despre un limbaj vulgar, a replicat Pandro.

– În aceste broşuri găsiți o lecție bună pentru fiecare din voi, a răspuns domnișoara Balaifal. Citiți-le şi nu mai vorbiți vulgar.

– Da, doamnă, i-am zis. Asta-i tot?

– Ar mai fi un lucru. Mă întreb, băieți, dacă puteți să mă ajutați să mut orga din sufragerie în salon.

– Sigur, domnișoară Balaifum! a strigat Pandro. Oricând vreți!

Aşa că am intrat în casa doamnei şi, în timp ce ne tot dăscălea cum să facem mutarea, fără să distrugem instrumentul muzical sau să ne rănim, am mutat orga, târând-o încetişor din sufragerie în salon.

– Şi să citiți broşurile! ne-a somat domnișoara Balaifal.

– Da, doamnă! a zis Pandro. Asta-i tot?

– Ei bine, acum aş vrea să cântați, în timp ce eu voi interpreta o piesă muzicală la orgă.

– Dar eu nu ştiu să cânt, domnișoară Balaifum, a protestat Pandro.

– Prostii! a replicat doamna. Sigur că poți cânta, Pedro!

– Pandro, nu Pedro! a corectat-o Pandro. Pedro este vărul meu.

De fapt, numele lui Pandro era Pantalo, care în armeană înseamnă pantaloni. Când începuse şcoala, profesorul lui, fie din neatenție sau pentru că nu-i plăcuse cum suna numele, îi trecuse numele de Pandro în catalog. Cât despre numele vărului, acesta era Bedros, cu un b moale care, la rândul lui, fusese schimbat la şcoală în Pedro. Sigur că totul era în regulă, nimeni nu suferise nici un prejudiciu.

Fără să-i răspundă, bătrâna doamnă s-a aşezat pe taburet, a apăsat pedalele orgii şi, fără să ne mai ceară ceva, a început să interpreteze un cântec care, după cât de plictisitor suna, nu putea fi decât religios. După o clipă s-au auzit şi versurile. Pandro mi-a şoptit ceva extrem de vulgar, însă, din fericire, domnișoara Balaifal era prea absorbită de muzică. Aş putea spune că vocea ei nu impresiona deloc. De vină mai erau şi pedalele instrumentului, care chițăiau înfiorător, acoperindu-i vocea, astfel că sunetele rezultate nu erau prea clare, dar şi aşa îți puteai da seama că vocea domnișoarei Balaifal nu era una plăcută.

– Galilee, strălucită Galilee! cânta ea zeloasă.

S-a întors spre noi, a dat din cap şi ne-a zis:

– Şi acum cântați şi voi! Cântați, băieți!

Noi nu ştiam nici cuvintele, nici muzica, dar se părea că, din politețe, trebuia să facem un efort sincer, ceea ce ne-am şi străduit, încercând să ținem pasul cu melodia care ieşea din orgă şi cu versurile dramatice care țâşneau din gura domnișoarei Balaifal.

– El era Stăpânul furtunii, care agita cu furie Galileea, cânta ea de zor.

În total, am interpretat cu chiu, cu vai trei cântece. După fiecare din ele, Pandro îşi tot încerca norocul:

– Vă mulțumim foarte mult, domnișoară Balaifum! Putem să plecăm acum?

Într-un târziu, ea s-a ridicat şi ne-a spus:

– Sunt sigură că acum vă simțiți mai bine. Dacă niște amici rău-intenționați vă cheamă la un pahar cu băutură, să spuneți nu!

– Vom spune nu, domnișoară Balaifum, a asigurat-o Pandro. Nu-i aşa, Aram?

– Sigur o voi face, i-am răspuns.

– Şi eu la fel, a insistat Pandro. Acum putem pleca, domnișoară Balaifum?

– Să citiți broşurile! ne-a somat ea din nou. Nu e prea târziu.

– Le vom citi, i-a promis Pandro. Imediat ce avem timp.

Am ieşit din locuința doamnei, ne-am dus în curtea din față a casei lui Pandro şi ne-am pus pe citit broşurile. Înainte să ajungem la jumate, doamna a ieşit în cerdac şi, cu o voce stridentă şi entuziastă, ne-a întrebat:

– Care din voi a fost acela?

– Care din noi a făcut ce? a întrebat-o nedumerit Pandro.

– Care din voi a fost cel care a cântat? a precizat domnișoara Balaifal.

– Amândoi am cântat, i-am spus eu.

– Nu, m-a contrazis domnișoara Balaifal. Numai unul a cântat. Unul din voi are o frumoasă voce de creştin.

– Nu sunt eu acela, s-a grăbit Pandro să spună.

– Atunci tu, mi s-a adresat domnișoara Balaifal. Eugene. Tu ai fost?

– Aram, am corectat-o eu. Nu Eugene. Nu, nu cred c-am fost nici eu.

– Băieți, veniți aici! ne-a ordonat domnișoara Balaifal.

– Cine să vină? a zis Pandro, încercând să tragă de timp.

– Voi doi, a replicat doamna.

După ce am intrat în casă şi domnișoara Balaifal s-a aşezat din nou la orgă, Pandro i-a spus:

– Nu vreau să cânt. Nu-mi place să cânt.

– Atunci cântă tu! a poruncit doamna, întorcându-se spre mine.

Am cântat.

Domnișoara Balaifal a sărit în sus.

– Tu eşti acela! Trebuie să cânți în biserică.

– Nu vreau.

– Nu trebuie să foloseşti un limbaj vulgar, m-a repezit ea.

– Nu folosesc un limbaj vulgar, şi promit că nu voi folosi un limbaj vulgar cât voi trăi, dar nu cânt în biserică.

– Vocea ta sună precum cea mai creştină dintre toate câte le-am auzit, m-a lăudat domnișoara Balaifal.

– Ba nu, m-am încăpățânat eu.

– Ba da, aşa e!

– Ei bine, oricum n-o să cânt.

– Ba trebuie, trebuie! a insistat domnișoara Balaifal.

– Domnișoară Balaifum, vă mulțumim foarte mult! a sărit Pandro. Putem să plecăm? El nu vrea să cânte în biserică.

– Ba trebuie, trebuie! nu se mai oprea doamna.

– De ce? a întrebat-o Pandro.

– Face bine la suflet, a zis doamna.

Pandro a mai strecurat o înjurătură printre dinți.

– Şi acum spune-mi, cum te cheamă? mi s-a adresat ea.

I-am spus.

– Eşti sigur că eşti creştin?

– Cred că da.

– Prezbiterian, desigur.

– Nu ştiu.

– Sigur eşti. Bineînțeles că eşti. Vreau să cânți în Biserica Prezbiteriană din Tulare Street – în corul băieților, duminica viitoare.

– Dar de ce? a intervenit Pandro.

– Avem nevoie de corişti, i-a explicat doamna. Ne trebuie voci de copii. Ne trebuie cântăreți. El trebuie să vină să cânte duminica viitoare.

– Dar nu-mi place să cânt. Şi nici nu-mi place să merg la biserică.

– Băieți, ne-a zis domnișoara Balaifal, stați jos! Vreau să vorbesc ceva cu voi.

Ne-am aşezat. Domnișoara Balaifal ne-a tot dăscălit cel puțin treizeci de minute.

Nu credeam nimic din ce ne spunea, deşi, politicoşi, încercam să-i răspundem la întrebări la modul în care dorea ea, dar când ne-a cerut să cădem în genunchi în timp ce ea se ruga, ne-am împotrivit. Domnișoara Balaifal a încercat să ne convingă un timp, pe urmă a decis să ne lase în pace – pe moment. Pe urmă, a încercat din nou, dar noi nu ne-am clintit. Pandro i-a zis că, dacă voia, îi mutam oricând orga sau orice altceva asemănător, dar că nu ne puneam în genunchi.

– Ei bine, ne-a zis domnișoara Balaifal, vreți să închideți ochii?

– De ce? a întrebat-o Pandro.

– Fiindcă, de obicei, cel ce se roagă îşi ține ochii închişi.

– Păi cine se roagă? s-a mirat Pandro.

– Nimeni, deocamdată, i-a răspuns domnișoara Balaifal. Dacă-mi promiteți că țineți ochii închişi, mă voi ruga eu, dar trebuie să vă respectați promisiunea.

– Şi pentru ce vă rugați? a vrut să știe Pandro.

– Vreau să mă rog pentru voi, băieți!

– Păi de ce? n-o mai slăbea Pandro.

– O mică rugăciune pentru voi nu va supăra pe nimeni, a zis domnișoara Balaifal. Ei, închideți ochii?

– Of, în regulă! a suspinat Pandro în cele din urmă.

Ne-am închis ochii, şi domnișoara Balaifal a început să se roage.

Nici vorbă de o mică rugăciune. Peste mult timp am auzit-o zicând: „Amin!“

– Acum, băieți, nu vă simțiți mai bine?

Purul adevăr era că nici pomeneală.

– Da, ne simțim, a mințit Pandro. Acum putem pleca, domnișoară Balaifum? Oricând vreți să mutați orga, chemați-ne!

– Să cânți cât poți tu de bine, m-a îndemnat domnișoara Balaifal, şi respinge orice îndemn la băutură din partea unui răuvoitor.

– Da, doamnă! am răspuns eu.

– Ştii unde e biserica?

– Ce biserică?

– Biserica Prezbiteriană din Tulare Street.

– Ştiu unde e.

– Domnul Sherwin te va aştepta duminică dimineața, la nouă jumătate.

Ei bine, se părea că fusesem încolțit.

Pandro a venit cu mine la biserică duminica următoare, dar a refuzat să se alăture corului băieților şi să cânte. S-a aşezat în ultimul rând de scaune, de unde ne urmărea cu atenție. Cât despre mine, n-am fost niciodată mai nefericit în toată viața mea, deşi cântam.

– Nu mai fac asta niciodată, i-am spus lui Pandro când s-a terminat.

Sigur că duminica următoare nu mi-am făcut apariția, dar n-a servit la nimic, fiindcă domnișoara Balaifal ne-a chemat din nou acasă la ea, a cântat la orgă şi din gură, ne-a pus şi pe noi să cântăm şi s-a rugat, hotărâtă peste poate să mă facă să intru în corul băieților. Cum am refuzat-o scurt, a decis să vină cu o abordare mai pragmatică.

– Ai o voce rară, de creştin adevărat, mi-a explicat ea. O voce de care religia are nevoie. Şi tu eşti profund religios, deşi nu eşti încă conştient de asta. Deoarece aşa stau lucrurile, vreau să-ți cer să cânți pentru mine duminicile. Te voi plăti.

– Cât? s-a repezit Pandro.

– Cincizeci de cenți, a răspuns domnișoara Balaifal.

De obicei, cântam patru sau cinci cântece. În total ne lua o jumate de oră, deşi mai trebuia să stăm o oră, cât timp preotul îşi ținea predica. Pe scurt, nu merita.

Din acest motiv n-am dat nici un răspuns.

– Şaptezeci şi cinci de cenți, a propus domnișoara Balaifal.

În biserică aerul e înăbuşitor, preotul e un om plicticos şi toată afacerea e foarte deprimantă.

– Un dolar, a plusat domnișoara Balaifal. Nici un cent în plus.

– Un dolar şi-un sfert, a plusat şi Pandro.

– Nici un cent peste un dolar, a zis hotărâtă domnișoara Balaifal.

– El are cea mai bună voce din tot corul, a spus Pandro. Doar un dolar? O voce ca a lui merită doi dolari, pe care i-ar da orice biserică.

– V-am făcut oferta mea, a insistat domnișoara Balaifal.

– Mai sunt şi alte biserici, a zis Pandro netulburat.

Trebuie să spun că asta a supărat-o foarte tare pe domnișoara Balaifal.

– Vocea lui, a spus ea mâhnită, este o voce creştină şi mai mult prezbiteriană.

– Baptiştii ar fi bucuroşi să cumpere o voce ca asta cu doi dolari, a zis Pandro.

– Baptiştii! a exclamat domnișoara Balaifal, cu – ezit s-o spun – un anume dispreț.

– Nu sunt diferiți de prezbiterieni, a zis Pandro.

– Un dolar, a replicat domnișoara Balaifal. Un dolar, şi numele tău o să apară în program.

– Dar nu-mi place să cânt, domnișoară Balaifal, m-am tânguit eu.

– Ba da, îți place, dar nu-ți dai încă seama. Dacă ai putea să-ți vezi fața, când cânți...

– Are o voce de înger, a completat Pandro.

– Te aranjez eu, i-am şoptit în armeană.

– Nu e o voce de un dolar, a negociat Pandro în continuare.

– În regulă, băieți, ne-a zis domnișoara Balaifal. Un dolar şi cincisprezece cenți, dar asta-i tot.

– Un dolar şi-un sfert, a zis Pandro, sau ne ducem la baptişti.

– În regulă, a acceptat domnișoara Balaifal, şi trebuie să recunosc că ştii să te târguieşti.

– Ia stați puțin! le-am zis. Nu-mi place să cânt. Nu voi cânta pentru un dolar şi-un sfert şi nici pentru mai mult.

– Învoiala trebuie respectată, mi-a atras atenția domnișoara Balaifal.

– Dar n-am făcut nici o învoială. Pandro a negociat. Atunci să cânte el.

– Doar că el nu are voce, a replicat domnișoara Balaifal.

– Am cea mai groaznică voce din lume, s-a împăunat Pandro.

– Biata lui voce nu face nici măcar zece cenți, a întărit domnișoara Balaifal.

– Nici măcar un cent, a corectat-o Pandro.

– Ei bine, le-am spus, eu n-o să cânt – nici pentru un dolar şi-un sfert, nici pentru mai mult. N-am nevoie de bani.

– Dar am făcut o învoială, a repetat domnișoara Balaifal.

– Da, ai făcut-o! mi-a zis Pandro.

Am sărit pe Pandro chiar în salonul domnișoarei Balaifal şi-am început să ne cărăm pumni. Bătrâna doamnă creştină a încercat să ne despartă, dar, fiindcă nu reuşea să-şi dea seama care din noi era băiatul cu voce angelică,

a început să se roage. Păruiala noastră a continuat până când am răsturnat toată mobila din încăpere, cu excepția orgii. În final, meciul s-a terminat la egalitate, cu ambii luptători storși de vlagă, prăbușiți pe podea.

Domnișoara Balaifal s-a oprit din rugăciune şi mi-a spus:

– Atunci ne vedem duminică, şi primeşti un dolar şi-un sfert.

Mi-a luat ceva timp să-mi recapăt suflarea.

– Domnișoară Balaifal, voi cânta în cor numai dacă cântă şi Pandro.

– Dar cu vocea lui... a obiectat ea. Sună oribil.

– Nu-mi pasă cum sună, i-am zis. Dacă eu cânt, va cânta şi el.

– Mă tem că va distruge corul, s-a împotrivit domnișoara Balaifal.

– Va trebui să fie cu mine acolo toate duminicile, altfel nu mai fac nimic.

– Ei bine, stai să mă gândesc, mi-a spus domnișoara Balaifal.

S-a gândit mult şi bine.

– Să zicem că vine şi stă şi el în cor, dar nu va cânta. Să zicem că doar va pretinde că e unul din corişti.

– E în regulă în ce mă priveşte, dar trebuie să stea acolo cât ține slujba.

– Şi atunci eu cu ce mă aleg? s-a repezit Pandro.

– Ei asta, acum, s-a plâns domnișoara Balaifal. Doar nu te aştepți să te plătesc şi pe tine.

– Dacă mă duc acolo, trebuie să mă plătiți şi pe mine.

– În regulă, a zis domnișoara Balaifal. Un dolar pentru băiatul care cântă; douăzeci şi cinci de cenți pentru băiatul care n-o face.

– Am cea mai groaznică voce din lume, a repetat Pandro.

– Ar trebui să fii corect, l-a dojenit domnișoara Balaifal. La urma urmei, n-o să cânți. O să stai doar acolo, alături de ceilalți băieți.

– Douăzeci şi cinci de cenți nu sunt de-ajuns, şi-a încercat Pandro norocul.

Ne-am ridicat de pe podea şi-am început să punem mobilierul la locul său.

– În regulă, a zis domnișoara Balaifal. Un dolar pentru băiatul care cântă. Treizeci şi cinci de cenți pentru băiatul care nu o face.

– Ce-ați zice de cincizeci? a insistat Pandro.

– Foarte bine, a cedat domnișoara Balaifal. Un dolar pentru tine. Şi cincizeci de cenți pentru tine.

– Începem să lucrăm de duminica viitoare? a întrebat-o Pandro.

– Da. Vă plătesc aici după slujbă. Să nu suflați o vorbă celorlalți băieți din cor.

– Nu spunem nimic nimănui, a asigurat-o Pandro.

În acest fel, în cel de-al unsprezecelea an al vieții mele, am devenit mai mult sau mai puțin prezbiterian – sau măcar în fiecare duminică dimineața. Nu era vorba de bani, ci pur şi simplu de faptul că încheiasem o înțelegere, iar domnișoara Balaifal era convinsă în inima ei că eu trebuia să cânt în numele religiei.

Aşa cum începusem să spun cu şase sau şapte minute în urmă, un lucru curios în țara noastră este uşurința cu care noi toți – sau, cel puțin, toți cei cunoscuți de mine – suntem capabili să ne schimbăm religia fără nici o pagubă evidentă adusă cuiva. La treisprezece ani am fost botezat în cadrul Bisericii catolice armene, deşi cântam în continuare în corul prezbiterian şi, pe deasupra, devenisem cam sceptic cu privire la întregul tipar religios convențional, fiind gata să-mi formez o înțelegere proprie şi să mă împac în felul meu cu Atotputernicul. Chiar şi după ce am fost botezat, am păstrat o profundă nemulțumire în suflet.

La două luni după botez, vocea a început să mi se schimbe, şi contractul meu cu domnișoara Balaifal a fost anulat – o mare uşurare pentru mine şi o lovitură grea pentru ea.

Cât despre Biserica catolică armeană de pe Ventura Avenue, m-am dus acolo numai de Paşte şi Crăciun. În restul timpului am migrat de la o religie la alta şi nu pot spune c-am avut de suferit, astfel că acum, la fel ca majoritatea americanilor, credința mea constă în a crede în orice religie, inclusiv a mea proprie, şi fără să port nici o duşmănie altora, indiferent de credința sau lipsa lor de credință, atât timp cât sunt nişte oameni buni.

LOCOMOTIVA 38, INDIANUL OJIBWAY[18]

Într-o zi, un om călare pe un măgar a intrat în oraş şi s-a instalat în fața bibliotecii publice, unde, pe atunci, îmi petreceam eu cea mai mare parte din timp. Era un indian tânăr, înalt, din tribul Ojibway. Mi-a spus că numele lui era Locomotiva 38. Toată lumea din oraş era de părere că, probabil, scăpase dintr-un azil.

La şase zile după sosirea lui în oraş, măgarul i-a fost lovit de troleul care circula pe Tulare Street. A doua zi, animalul a murit în intersecția dintre străzile Mariposa şi Fulton, foarte probabil din cauza unor leziuni interne. Măgarul s-a lăsat greu pe pavaj, s-a prăbuşit peste piciorul indianului, a scos un geamăt şi gata. Când și-a eliberat piciorul, indianul s-a ridicat şi a intrat şchiopătând în farmacia din colț, de unde a făcut un apel telefonic interurban. L-a sunat pe fratele lui din Oklahoma. Convorbirea l-a costat mulți bani, monede pe care le lăsa să cadă în deschizătură la cererea telefonistei, de parcă era obişnuit să facă astfel de apeluri în fiecare zi.

Eu mă aflam atunci în farmacie, ronțăind o porție de Royal Banana Special cu nuci pisate.

Când a ieşit din cabina telefonică, m-a văzut cum stau în fața automatului de băuturi răcoritoare, mâncând acest desert extravagant.

– Salut, Willie! mi-a zis.

Ştia că numele meu nu era Willie, dar l-a folosit ca să mi se adreseze.

A şchiopătat spre intrarea în farmacie, unde se afla guma de mestecat, şi a cumpărat trei pachete de Juicy Fruit. Pe urmă a venit spre mine şi m-a întrebat:

– Ce mănânci acolo, Willie? Arată a ceva bun.

– Se cheamă Royal Banana Special, i-am zis.

Indianul s-a aşezat pe taburetul de lângă mine.

– Dă-mi şi mie la fel, i-a cerut fetei de la automat.

– Îmi pare rău de animalul tău, i-am spus.

– În lumea asta nu-i nici un loc bun pentru un animal, a oftat el. Ce fel de automobil ar trebui să-mi cumpăr?

– Vrei să-ți cumperi un automobil?

– Mă gândesc la asta de câteva minute.

– Nu cred că ai vreun ban, i-am zis. Arăți ca un om sărac.

– Asta-i impresia pe care o fac asupra oamenilor. O alta este că aş fi nebun.

– Eu n-am impresia că eşti nebun, dar nici impresia că ai putea fi un om bogat.

– Ei bine, sunt, mi-a spus indianul.

– Mi-aş fi dorit să fiu şi eu bogat.

– În ce scop? a vrut el să știe.

– Ei bine, de trei ani visez să merg să pescuiesc la Mendota. Pentru asta am însă nevoie de ceva echipament şi de un automobil.

– Poți conduce un automobil?

– Pot conduce orice fel de vehicul, i-am răspuns.

– Dar ai condus un automobil? a insistat el.

– Nu încă. Până acum, n-am avut un automobil pe care să-l conduc, şi furtul unui automobil încalcă principiile familiei mele.

– Vrei să-mi spui că ai credința că te poți urca într-un automobil şi-l poți porni?

– Aşa este, i-am zis.

– Îți aminteşti ce ți-am spus aseară, pe treptele bibliotecii publice?

– Despre epoca mașinilor?

– Da.

– Îmi amintesc.

– În regulă. Indienii se nasc cu un instinct pentru călărie, vâslit, vânat, pescuit şi înotat. Americanii se nasc cu instinctul de a-şi pierde vremea în maşinile lor.

– Eu nu sunt american, l-am corectat.

– Ştiu, mi-a zis indianul. Eşti armean. Țin minte. Te-am întrebat şi mi-ai spus. Eşti un armean născut în America. Ai paisprezece ani şi eşti deja convins că poți conduce un automobil în secunda în care te urci în el. Eşti un american tipic, deşi tenul tău, la fel ca al meu, este negricios.

– Să conduci un vehicul nu-i mare lucru. Nu e nici o şmecherie. E mai uşor decât să călăreşti un măgar.

– În regulă. Precum zici. Dacă mă duc mai încolo pe stradă şi cumpăr un automobil, îl conduci tu?

– Sigur, i-am zis.

– Ce leafă vrei?

– Vrei să-mi spui că-mi vei da o leafă ca să-ți conduc automobilul?

– Bineînțeles, mi-a spus Ojibway.

– Ei bine, e foarte drăguț din partea ta, dar eu nu vreau nici un ban ca să conduc un automobil.

– Unele călătorii de-ale mele s-ar putea să fie foarte lungi.

– Cu cât mai lungi, cu atât mai bine, am comentat eu.

– Eşti atât de dornic să pleci?

– M-am născut în acest orăşel străvechi.

– Şi nu-ți place?

– Îmi plac munții şi pâraiele şi lacurile montane.

– Ai fost vreodată în munți?

– Nu încă, i-am spus, dar voi ajunge acolo cândva.

– Văd. Ce fel de automobil crezi c-ar trebui să cumpăr?

– Ce-ai zice de un Ford roadster?

– Este cel mai bun automobil?

– Păi tu îl vrei pe cel mai bun?

– N-ar trebui să-l iau pe cel mai bun? s-a mirat el.

– Nu ştiu, i-am zis. Cel mai bun costă o mulțime de bani.

– Care e cel mai bun?

– Păi, unii cred că cel mai bun e Cadillacul. Altora le place Packardul. Ambele sunt destul de bune. Nu ştiu care-i cel mai bun. Packardul arată bine, când îl vezi rulând pe autostradă, dar la fel şi Cadillacul. Am văzut o mulțime de maşini frumoase gonind pe autostradă.

– Cât costă un Packard?

– În jur de trei mii de dolari. Poate puțin mai mult.

– Putem să luăm unul imediat?

Am coborât de pe taburet. Suna ca o țăcăneală, dar ştiam că nu era.

– Ascultă, domnule Locomotivă, chiar vrei să cumperi un Packard, în momentul ăsta?

– Doar ştii că mi-am pierdut măgarul în urmă cu câteva minute.

– Da, am văzut ce s-a întâmplat. Probabil c-o să te aresteze în scurt timp pentru că ți-ai lăsat animalul în stradă.

– N-o să mă aresteze, m-a contrazis el.

– Ba da, dacă există o lege care interzice să-ți laşi măgarul mort în stradă, i-am zis.

– Nu, n-o s-o facă! a insistat el.

– Şi de ce nu?

– Ei bine, n-o s-o facă după ce le arăt câteva documente pe care le port tot timpul asupra mea. Oamenii din această țară au un mare respect pentru bani, şi eu am un munte de bani.

Mi-a trecut prin cap că, la urma urmei, chiar era nebun.

– De unde ai banii ăştia?

– Am nişte pământ în Oklahoma, mi-a răspuns. Vreo cincizeci de mii de pogoane.

– Şi face atâția bani?

– Nu. Tot terenul, cu excepția a douăzeci de pogoane, e lipsit de orice valoare. Dar pe cele douăzeci de pogoane avem nişte puțuri de petrol. Fratele meu şi cu mine.

– Cum ați ajuns voi, nişte Ojibway, tocmai în Oklahoma? Am crezut că trăiți în nord, pe lângă Marile Lacuri.

– Aşa e, a zis indianul. Trăiam pe lângă Marile Lacuri, dar bunicul meu a fost un explorator. A migrat spre vest când toată lumea făcea asta.

– O! am exclamat eu. Atunci cred că n-o să te deranjeze cu povestea cu măgarul mort.

– N-o să mă deranjeze cu nimic. Şi nu pentru că am bani, ci pentru că ei cred că sunt nebun. Nimeni din acest oraş nu ştie că am bani, în afară de tine. Ai idee de unde am putea lua un automobil chiar acum?

– Agenția Packard se află pe Broadway, la două intersecții de biblioteca publică, i-am zis.

– În regulă. Dacă eşti sigur că îl poți conduce, hai să cumpărăm unul acum. Ceva foarte colorat. Roşu, dacă au unul roşu. Unde ai vrea să mergem mai întâi?

– Te-ar deranja dacă am merge la Mendota, să pescuim?

– O să facem acest drum, mi-a spus. O să mă uit la tine cum pescuieşti. De unde am putea să-ți cumpărăm echipamentul care-ți trebuie?

– Chiar după colț, la Homan's, i-am răspuns.

Ne-am dus după colț, la Homan's, şi indianul mi-a cumpărat echipament de pescuit în valoare de douăzeci şi şapte de dolari. Pe urmă ne-am dus la agenția Packard de pe Broadway. N-aveau un Packard roşu, ci unul verde, frumos. Era un verde-crud, culoarea ierbii de-abia răsărite. Asta se întâmpla cu mult în urmă, în 1922. Maşina era un model sportiv elegant.

– Crezi că poți conduce maşina asta mare şi grozavă? m-a întrebat indianul.

– Ştiu că o pot conduce, i-am zis.

Polițiştii care voiau să-l aresteze pe indian pentru că lăsase măgarul mort în stradă ne-au găsit la agenția Packard. El le-a arătat documentele despre care-mi spusese, iar polițiştii s-au scuzat şi l-au lăsat în pace. Au zis că luaseră deja animalul de acolo şi că le părea rău că-l deranjaseră în legătură cu asta.

– Nu-i nici un deranj, a replicat el.

S-a întors apoi spre directorul agenției Packard, Jim Lewis, care, ori de câte ori veneau alegerile, candida pentru postul de primar.

– Voi lua maşina asta, i-a zis indianul.

– Imediat completez documentele, i-a spus Jim.

– Ce documente? s-a mirat indianul. Ți-o plătesc pe loc.

– Vrei să spui că vei plăti trei mii două sute şaptesprezece dolari şi şaizeci şi cinci de cenți în numerar? l-a întrebat Jim.

– Da, a răspuns indianul. Este gata de drum, nu?

– Sigur, a zis Jim. Voi pune băieții s-o şteargă de bruma de praf care s-a aşezat pe ea. Să-i verifice şi motorul şi să-i umple rezervorul cu benzină. Nu va dura mai mult de zece minute. Vino cu mine în birou, şi încheiem tranzacția pe loc.

Jim şi cu indianul au intrat în biroul directorului.

Peste vreo trei minute Jim a venit spre mine, zdruncinat din temelii.

– Aram, cine e omul ăsta? Credeam că e sărit de pe fix. L-am pus pe Johnny să sune la Pacific Southwest şi ei i-au zis că are un cont bancar transferat de undeva din Oklahoma. I-au mai zis că are peste un milion de dolari în cont. Şi eu care credeam că e dus cu pluta. Îl cunoşti?

– Mi-a spus că numele lui e Locomotiva 38. Dar ăsta nu-i un nume.

– E traducerea numelui lui indian, mi-a explicat Jim. Avem numele lui întreg pe contract. Chiar îl cunoşti?

– Am vorbit cu el în fiecare zi de când a sosit în oraş pe acel măgar care a murit azi-dimineață, dar n-am crezut nici o clipă că ar avea bani.

– Mi-a spus că i-ai promis să-i fii șofer. Eşti sigur că poți conduce maşina asta mare, fiule?

– Stați o clipă, domnule Lewis! am replicat eu. Nu încercați să mă lipsiți de şansa vieții mele. Pot conduce acest Packard mare la fel de bine ca oricare altul din oraş.

– Dar nu încerc să te lipsesc de nimic, m-a asigurat Jim. Doar că nu vreau să pleci la volan de aici şi să dai peste şase sau şapte oameni nevinovați şi poate să faci țăndări maşina. Urcă în ea, să te învăț câte ceva. Ştii ce-i ăla un schimbător de viteze?

– Nu ştiu încă absolut nimic, i-am zis, dar voi afla cât de repede.

– În regulă. Dă-mi voie să te ajut!

M-am urcat în maşină şi m-am aşezat în spatele volanului, iar Jim a luat loc lângă mine.

– De acum înainte, fiule, vreau să mă consideri un amic care şi-ar da şi cămaşa de pe el pentru tine. Vreau să-ți mulțumesc că l-ai adus aici pe acest domn indian extraordinar.

– Mi-a spus că vrea cea mai bună maşină de pe piață. Ştiți bine cât de mult mi-am dorit să conduc un Packard. Şi acum spuneți-mi, cum se face?

– Ei bine, mi-a zis Jim, hai să vedem! Doamne sfinte, băiete, picioarele tale n-ajung la pedale.

– Nu vă bateți capul cu asta. Explicați-mi doar cum e cu schimbătorul de viteze.

Jim mi-a explicat totul în timp ce băieții lustruiau maşina, verificau motorul şi turnau benzină în rezervor. Când indianul a ieşit şi s-a urcat în maşină, în spate, unde insistasem eu să stea, pornisem motorul.

– Zice că ştie să conducă, i-a spus indianul lui Jim Lewis. Instinctiv, mi-a zis. Şi îl cred.

– Nu trebuie să vă faceți griji în legătură cu Aram al nostru, l-a asigurat Jim. Poate să conducă foarte bine. Băieți, dați-vă la o parte, le-a strigat el subalternilor. Faceți-i suficient loc!

Am întors maşina încet, am schimbat vitezele şi am țâşnit din agenție cu vreo cincizeci de mile pe oră, cu Jim Lewis alergând după mine și răcnind:

– Ia-o uşor, fiule! N-o presa prea tare până ajungi pe autostradă. În oraş e limită de viteză, de douăzeci şi cinci de mile pe oră.

Pot spune că indianul nu era deloc entuziasmat în timp ce-l aruncam de colo-colo grămadă.

N-o făceam anume. Pur şi simplu, nu eram familiarizat cu felul în care funcționa automobilul.

– Eşti un şofer excelent, Willie, mi-a zis el. E exact cum am spus. Eşti un american şi ai un instinct înnăscut pentru drăcovenii mecanice ca asta.

– Ajungem la Mendota într-o oră. O să asiști la o partidă grozavă de pescuit acolo.

– Cât de departe e Mendota?

– Vreo nouăzeci de mile.

– Nouăzeci de mile nu le faci într-o oră, mi-a spus indianul. Să zicem două ore. Trecem pe lângă multe privelişti foarte interesante. Mi-ar plăcea să le admir mai îndeaproape.

– În regulă, dar eu sunt nerăbdător să ajung acolo şi să pescuiesc.

– Păi, atunci e în regulă. Mergi cât poți de repede de data asta, dar cândva mă aştept să conduci mai încet, ca să pot să admir şi eu peisajul. Aşa nu văd nimic. Nici măcar nu pot să citesc indicatoarele.

– Voi conduce încet acum, dacă asta vrei.

– Nu, a insistat el. Las-o să meargă. Las-o să meargă cât de repede poate.

Ei bine, am ajuns la Mendota într-o oră şi şaptesprezece minute. Aş fi obținut un timp şi mai bun, dacă n-ar fi fost o bucată lungă de drum înnoroit.

Am condus maşina direct pe malul râului. Indianul m-a întrebat dacă ştiam cum să cobor capota, astfel ca să poată sta la aer în timp ce mă privea cum pescuiam. Nu ştiam cum se face, dar într-un final am reuşit. Mi-a luat vreo douăzeci de minute.

Am pescuit cam trei ore, am căzut de două ori în apele râului şi, în cele din urmă, am agățat un peşte mic.

– Habar n-ai cum să pescuieşti, mi-a zis indianul.

– Unde am greşit? l-am întrebat.

– Peste tot. Ai mai pescuit vreodată?

– Nu, am recunoscut.

– Eram convins.

– Cu ce greşesc?

– Ei bine, nimic în special, numai că pescuieşti cam la aceeaşi viteză cu care conduci automobilul.

– Şi e greşit?

– Nu e neapărat greşit, doar că în felul ăsta nu prinzi nimic, nu faci decât să te prăvăleşti în râu.

– Nu m-am prăvălit, i-am spus. Ei mă trag înăuntru. Au o putere formidabilă. Şi iarba asta alunecă îngrozitor. N-am nimic în jur de ce să mă apuc.

Am mai făcut o încercare cu undița, şi pe urmă l-am întrebat dacă voia să meargă acasă. Mi-a spus că da, dacă şi eu voiam, aşa că am strâns

echipamentul de pescuit şi cei doi peşti, ne-am urcat în maşină și am pornit înapoi spre oraş.

Am condus uriașul Packard pentru acel indian Ojibway, Locomotiva 38, tot timpul cât a stat în oraş, adică toată vara. A locuit la hotel în toată această perioadă. Am încercat să-l învăț să conducă, dar mi-a spus că nu se punea problema. Toată vara am condus acel Packard peste tot, prin San Joaquin Valley, cu indianul pe bancheta din spate, mestecând opt sau nouă bucăți de gumă. Mi-a spus să merg oriunde doream, aşa că fie era un loc unde puteam pescui, fie alt loc unde puteam vâna. El repeta mereu că habar n-aveam cum se pescuieşte şi se vânează, dar că era bucuros să mă vadă depunând eforturi. Cu o singură excepție, n-a râs de mine niciodată în tot timpul cât l-am cunoscut. Şi anume, atunci când am tras spre un iepure de câmp cu o puşcă de calibru 12, cu un recul teribil, şi am ucis o cioară. De atunci n-a contenit să-mi spună că asta era tot ce puteam să fac eu. Să trag într-un iepure de câmp şi să omor o cioară. „Dar eşti american, mi-a mai zis. Uită-te cum te-ai înfipt în automobilul ăsta imens.“

Într-o zi, în luna noiembrie a acelui an, a sosit în oraş fratele lui din Oklahoma. A doua zi, când m-am dus la hotel să-l iau, cei de acolo m-au informat că plecase cu frate-său înapoi în Oklahoma.

– Şi unde-i Packardul? am întrebat.

– Au luat Packardul.

– Şi cine a condus?

– Indianul, mi-a zis recepționerul.

– Ambii sunt indieni, i-am atras atenția. Care din frați s-a urcat la volan?

– Cel care a stat în acest hotel.

– Eşti sigur?

– Ei bine, l-am văzut numai cum se urcă la volan şi pleacă, mi-a spus recepționerul. Asta-i tot.

– Vrei să-mi spui că ştia cum să schimbe vitezele?

– Arăta ca şi cum ar fi ştiut. Mie mi s-a părut că era un şofer experimentat.

– Mulțumesc, i-am spus recepționerului.

Pe drumul spre casă, m-am gândit că el mă făcuse să cred că nu ştia să conducă pentru ca eu să pot conduce tot timpul şi să mă simt bine. Era numai un tânăr sosit în oraş călare pe un măgar, plictisit de moarte sau cine ştie ce altceva, care profitase de ocazie ca să se amuze în tovărăşia unui puşti, plictisit şi el de moarte în acel orăşel prăfuit. Asta era tot ce-mi puteam închipui, doar dacă nu acceptam şi eu teoria generală conform căreia omul era țicnit.

Sherwood Anderson (1876–1941) – scriitor american, autor de romane şi nuvele subiective, centrate pe căutarea propriei identități (n.tr.)

Ironie a autorului; Andrew William Mellon a fost un cunoscut magnat și filantrop american. (n.tr.)

H.L. Mencken (1880–1956) – jurnalist, critic cultural și lingvist american de origine germană (n.tr.)

William James Durant (1885–1981) – scriitor, istoric şi filosof american (n.tr.)

Walter Boughton Pitkin (1878–1953) – filosof și profesor american, autor al unor cărți de dezvoltare personală precum Viața începe la patruzeci de ani şi Psihologia fericirii (n.tr.)

Cântec popular din secolul al XIX-lea, dedicat unui trapezist celebru, Jules Léotard (n.red.)

Edgar Albert Guest (1881–1959) – poet american prolific, apreciat de publicul larg (n.tr.)

Referire la imnul religios „Jesus, Lover of My Soul“, compus de Ch. Wesley în 1740 (n.red.)

George Agnew Chamberlain (1879–1966) – scriitor american, cunoscut mai ales pentru ecranizările romanelor sale (n.tr.)

Vers împrumutat dintr-o veche poezie pentru copii din folclorul englez: Hei păcălici, păcălici, / Pisica și vioara, / Vaca sări peste lună, / Cățelul râse văzând aşa o acrobație, / Iar farfuria fugi cu lingura. (n.tr.)

Vechi cântec popular englezesc pe versurile dramaturgului și poetului englez renascentist Ben Jonson (1572–1637) (n.red.)

Acțiunea povestirii are loc în 1914, probabil după începerea Primului Război Mondial. Micul personaj împrumută din limbajul vremii. (n.red.)

„Sufletul meu a rămas în munții Scoției, sufletul meu nu-i aici“, cântec popular pe versurile marelui poet scoțian Robert Burns (1759–1796) (n.red.)

Joc de cuvinte în limba engleză: thirty („treizeci“) rimează cu dirty („murdar“). (n.tr.)

Joc de cuvinte în limba engleză: mill („moară“), walk („potecă“), key („cheie“) (n.tr.)

Maytime – musical lansat în 1917 pe Broadway, ecranizat în 1937 (n.red.)

Prezbiterianismul reunește un număr de biserici creștine care au aderat la tradiția calvinistă din cadrul schismei protestante. (n.tr.)

Ojibwe, Ojibwa sau Chippewa este un trib de indigeni din America de Nord. Comunități Ojibwe există atât în Canada, cât şi în Statele Unite, unde reprezintă a patra populație ca mărime în rândul triburilor de amerindieni, după Navajo, Cherokee şi Lakota. (n.tr.)

Table of Contents

Cover Page
TÂNĂRUL NEÎNFRICAT DE LA TRAPEZUL ZBURĂTOR ȘI ALTE POVESTIRI
ȘAPTEZECI DE MII DE ASIRIENI
TÂNĂRUL NEÎNFRICAT DE LA TRAPEZUL ZBURĂTOR
LONDRA, AH, LONDRA
ȘOARECII, PRIETENII NOȘTRI
STAFIDE
FRIZERUL AL CĂRUI UNCHI A FOST DECAPITAT DE UN TIGRU DE LA CIRC
CĂȚELUL RÂSE VĂZÂND AȘA O ACROBAȚIE
OMUL CARE-ȘI LĂSASE SUFLETUL ÎN MUNȚII SCOȚIEI
ZÂMBĂREȚUL SAM
ZEPPELINUL DE DUMINICĂ
PRIMA ZI DE ȘCOALĂ
OMUL CARE S-A ÎNGRĂȘAT PREA TARE
MEXICANII
PISICA
CUM AR FI SĂ TE AMOREZEZI DE O LILIPUTANĂ?
IUBITULE, IUBITULE, IUBITULE!
FRAȚII ȘI SURORILE
MAREA ÎNTRECERE ÎN JOCUL DE-A CAPRA
AGENTUL DE ASIGURĂRI, ȚĂRANUL, NEGUSTORUL DE COVOARE ȘI PLANTA DIN GHIVECI
VARA MINUNATULUI CAL ALB
LIVADA DE RODII
VĂRUL MEU DIKRAN, ORATORUL
CÂNTĂREȚII DIN CORUL PREZBITERIAN
LOCOMOTIVA 38, INDIANUL OJIBWAY